

Irodalmi Jelen

XVII. évfolyam, 191. szám
2017. SZEPTEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), **Király Farkas** (próza, műfordítás),

Simon Adri (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Kurjatkó Péter**

A borítón **Részegh Botond**
festménye

Böszörményi Zoltán

Kényszerleszállás Shannonban*

*Te szent őanyag, melyből a világ született,¹
tudom, hogy tudásom belőled ered,
te vagy festett szavaim varázsa, ópiuma, ereje.
Tebelőled merítkezik rőfnyi életem,
a szél seperte táj, melyben oly jól érzem magam.
Töretlen kedvem nedűje belőled fakad,
hűséges cinkosom vagy,
az igézet szorongásom tébolyában.
Az alattomos erőket te kedvetlenülited el,
te láttatod velem a jövőt, mint csillogó ércet.
Ne engedd, hogy metszőfogát a gúny sebeimbe merítse,
csitítsd bennem, ami jajong,
a vakmerő szerelmet engedd szabadjára, bátorítsd!
Indulataim ne színezzék szürkére az eget,
az élhetetlen eszmék szuronyait ne érezzem soha.
A bizonytalanság mély kútjába ne dobj,
ne legyen csalás a remény, nyűg az áldozat,
tartson erős markában az alázat,
csábítson el, szelídítsen magához.
S a kedvet, mint érett gyümölcsöt,
mely ott hever a lombhajú fák alatt,
engedd megízlelnem, mint áhított vágyakat.
A türelem gondos keze simítsa ki félelmem ráncait.
A haszon bálványai ne csalogassanak,
s bár erőd az, mi földbe visszatér, s tökéletes,²
a mi visszatértünk is legyen hozzánk irgalmas, kegyes.

A félelem síkos felületén csúszunk lefelé.*

Részegh Botond festménye

* Részlet a Kalligram és az Irodalmi Jelen Könyvek közös kiadásában szeptemberben megjelenő, azonos című könyvből, amelynek borítóján ez áll: „Kényszerleszállásunk 2016. március 17-én történt a British Airways (BA 2153) menetrendszerű járatával. Londonból Barbados felé tartottunk. Gépünk, egy Boeing-777-es, Shannonban (Írország) sikeresen landolt Szent Patrick, az ország védőszentje napján. A szállodában, ahová a repülőtérrel busszal vittek bennünket, azt mondták, az ő védőszentjük mentett meg minket a szerencsétlenségtől.”

^{1, 2} A Tabula Smaragdina ötödik és hatodik tétele.

Sárfi N. Adrienn

Pályaudvar

A kijelzőre pillantott, végigpásztázta az induló vonatok oszlopát, pedig pontosan tudta, mikor és melyik vágányról indul majd az övé, mert megkérdezte, amikor lefoglalta a helyét. Unalmában azzal a közhelyes gondolattal kezdett játszani, mi lenne, ha egy másik vonatra szállna fel, ami nem hazaviszi, hanem valahova messze, az ellenkező irányba. Megrándult a válla, úgy beledidergett a csak rajta múló, képtelen döntés lehetőségébe. Akár el is nyelhetné egy teljesen ismeretlen város, ahol nem lenne mit csinálnia, mert nincs senkije, nincs otthona, munkája, nincsenek kollégái, betegei. Bár egy orvosra mindenhol szükség van. Gúnyosnak ható félmosolyt csalt az ajkára ez a biztonságérzet. Aki már két évtizede orvosként praktizál, annak igazán nincs miért aggódnia sehol, semmikor, gondolta kajánul: a beteg mindig mindenhol olyan, hogy csakis az orvosban bízik, mert önmagában már nem képes. Az orvos viszont titokban bízik a betegében, mást nem is tehet, mert a beteg nem gyógyulhat meg önnön közreműködése nélkül. A beteg azt hiszi, hogy az orvosra van utalva, pedig ez pont fordítva van. Erről persze az orvosok mélyen hallgatnak. Rosszalló elnézéssel megrázta a fejét, mint olyankor, amikor kamasz lánya csiklandós pimaszsággal fordul felé vagy az anyja felé, amiről természetesen ő, az orvos, és felesége, a pedagógus pontosan tudja, hogy pillanatnyilag ez a normális, amolyan tipikus életkori sajátosság, amin, megfelelő bánásmód segítségével, sérülésmentesen túl lehet esni.

Recsegni kezdett a hangosbemondó. Érthetetlen szavak csattantak a váróterem magas márványfalainak, majd visszhangosan oszlottak szét a hangár méretű térben. Barna árnyalatoktól sötét és komor, úgy két és félszer kétméteres olajfestmény lógott kopottas keretében az állomás órájával szemközi falon. Sokáig nézte a képet az élettelenül szögletes, kifejezéstelen tekinte-

tű női figurákkal és az elnagyolt, semmitmondó háttérrel. Azt gondolta, jó, hogy elmúlt az a korszak, amelyben ez a kép jónak számított. De miért nem veszik le? Miért nem raknak fel másikat, valami egészen más témájút, ami például illik az elutazás-megérkezés ünnepélyes témájához? Lehetne a legegyszerűbb, legkevésbé elvont: fehér vásznon napsugaras, barátságos táj, kék éggel, zöld dombokkal, sűrű füstfelhőt eregető vonattal, a retró hangulat kedvéért. Vagy akár elvont is lehetne a festmény, csak jó legyen. Vagy legalábbis elviselhető. Na de ez? Bámulta a letűnt kort idéző alkotást. Komolyan fennakadt azon, hogy nem csinálnak a régi képpel valamit, nem szánnak időt és egy kis pénzt a cseréjére. Egyébként valószínű, hogy bármelyik művész vállalná ingyen is a feladatot, hiszen az állomáson díszlene a képe évtizedekig, a nevével együtt, és emberek százezrei, milliói láthatnák a művét elutazásuk vagy érkezésük pillanataiban.

Begombolta a kabátját. Mintha a festmény ridegsége átjárta volna a mellkasát. De nem, csattant fel magában, nem is erről van szó, hanem arról, hogy tulajdonképpen nem is tudják, hogy itt van ez a régi, ronda kép. – Fogalmuk sincs róla – morogta haragosan, és mellkasa előtt összefonta a karját, mintha így védekezne a világ érdektelenségével szemben, aztán szinte zavartan engedte le a kezét, majd prémkabátja zsebébe dugta. Hiszen, végül is, mi köze hozzá?

Száraz volt a torka, és kapart is. Tudta, hogy ez nem jó jel, küszöbön a gyulladás. Felnézett az órára, még mindig volt kerek harminc perce indulásig. Megigazította vállán a táskája pántját, és elindult az állomás épületéből nyíló kocsmá felé. Kelletlenül szívta be az étterem tágasságú helyiség tömény cigarettafüstjét. Kért egy gyümölcssteát. Elfelejtett szólni, hogy üresen szeretné, mire észbekapott, a fáradt tekintetű pultoslány kétkanálnyi cukrot dobott a filteres teától máris vörösödő forró vízbe.

– Jaj – nyögött hangosan, ahogy leült egy üres asztalhoz. Eszébe jutott, hogy nem vett ajándékot se a feleségének, se a gyerekeknek. Konferenciák után ezt valahogy mindig elfelejti. Legalább a kicsinek kellene valami – erőltette az agyát, szorongatta

ujjai között a vastag üvegpoharat, a vörös lötytyön át látta a pohár alján a még fel nem olvadt cukorkristályokat. Erről az jutott eszébe, hogy karácsonyra mikroszkópot kell majd venni a kicsinek, még ha nem is kérte, mert annak minden gyerek örül, ráadásul kifejezetten hasznos, ha megtudja, hogy a szabad szemmel láthatón túl is van egy világ. De mit lehetne venni egy nyolcévesnek egy ilyen rideg, kiélt, vas- és vécészagú pályaudvaron?

A mellette lévő asztalnál egy elképesztően ráncos pasas ült, sörösüveggel. Tárgyilagosan állapította meg: vénember kinézete ellenére könnyen lehet, hogy a fickó alig idősebb nála, sőt nem kizárt, hogy egykorúak. Csak túl hamar elhasználódott. Úgy tett, mintha valami szösz zavarná, mutatóujjával söprő mozdulatot tett a szeme alatt. Jó érzés volt megérintenie a bőrét. Tudta, hogy nem csúnya az arca, bőre még mindig elég rugalmas, egészen fiatalos a korához képest. Szórakozottan hátrasimította kese haját, arra gondolt, hogy kivétel nélkül mindenki hiú, de azért akad, aki hiúbb másoknál. Nem érezte, hogy bűn volna ez a tulajdonság. Sőt. Átjárta a kellemes elégedettség, mert ő az, ő olyan, aki mindent megteremtett, amit kellett, vagyis amit akart, és egészen jó érzés volt ebben az állapotban lebzselni egy gyengeségek füstjétől terhes pályaudvari kocsmában. Arra lett figyelmes, hogy az öreg arca őfelé tekint, rezeg a ráncos ábrázata, mint a hullók fején a lebernyegek, mozog az aszott, szürke szája, beszél, még hozzá neki beszél:

– ... és aznap, két éve és három hónapja ellopták a telefonomat – brummogott a kéretlen hang –, és benne volt a lányom száma, és nem tudom felhívni a lányomat, mert nem tudom én a számát fejből – mutatott a fejére –, nem tudom, és ő sem tudja hívni az én számomat, mert már nincs. Nem tudom, hol lakik a lányom – tette hozzá, mintha megsejtette volna, mire gondol az idegen úr. Lassú tekintete most elkalandozott az orvosról, a kopár falon botorkált, majd homályosan nekitámolygott az ablaknak.

Az orvos bólintott, mintha egy kissé duzzadt nyirokcsomót tapintott volna ki egy páciense hóna alatt. Most biztos pénzt fog kérni, kortyolt a teájába, vagy meg akarja hívatni magát egy sör-

re. Vagy, mondjuk, kölcsönkéri a telefonomat? Lopva figyelte az öreget, várta a folytatást, de az öreg csak meredt az ablakra – vagy az üvegen túl, az első vágányra éppen befutó vonatra, nem lehetett megállapítani.

Az orvos a mobilját nyomkodta. Kikapcsolta az ébresztőt. Indulásig még mindig volt tizenhét perce. Odakint hideg van, a váró büdös, itt meg ez az öreg... – pillantott ki oldalra, de az öreg már nem volt az asztalánál. Meglepetten nézett körül, de hiába. Ezek szerint nem akart semmit a fickó. Gyanakodva körülnézett még egyszer. Bóbiskoló arcok itt-ott. Megtapogatta a táskáját. Fellélegzett. Elégedett volt, szinte boldog.

Körüljárt a váróterem árusainál, de nem talált semmi olyat, ami jó lenne a fiának. Unottan ácsorgott, nézte azt a bizonyos régi korból való, baljós olajfestményt a falon, aztán a feltornyzott táskákkal csoszogó cigány családot, a mobiltelefonjaikkal babráló fiatalokat.

Egy ablak alatt harmincas nő ült, gyerekekkel a térdén. Az orvos szeme azonnal felfedezte a nő hidegtől kicsípett arcán az alattomos ellenséget, amelyet ha elhanyagolnak, ha nem kezelnek időben, akkor... Bizseregni kezdett a keze, mint reggelente, amikor munkába állt. Nem lehet tudni, ez az eset vajon időben van-e még. Meg kell alaposan vizsgálni még ma vagy holnap, szövetminta, vérminta, de amúgy is felismerheti bármelyik szakorvos már messziről, hiszen tökéletes példa, orvosi szakkönyvek klaszszikus, előrehaladott bőrrák példája. Szólni kell neki azonnal, gondolta felhevülten, és el is indult, ő, az orvos, az önmagukban csalódott betegek utolsó mentsvára, ment magabiztosan a gyereket szorongató asszony felé.

Alig egy méterre állt meg tőle, mély levegőt vett, a szemkontaktusra koncentrált, át sem gondolta, mit kell mondania, hiszen rutinból jön már az ilyesmi. A nő egyet pislogott rá, majd szenvtelenül elvonta a tekintetét, messze nézett, a váróterem kijáratának irányába. Pillantása üresen hatolt át a ki- és beáramló tömegen. Az orvos megreszelte a torkát, de ez hatástalannak bizonyult. Köhintett, hogy magára vonja végre a beteg figyelmét,

de az asszony távolba vesző, merev pillantása meg sem rezzent. Recsegés hallatszott, az orvos kihallotta a hangosbemondóból a városnevet, az otthona nevét. Felnézett a váróterem órájára.

Mennem kell – gondolta tétován, de nem mozdult.

Csak most vette észre, milyen csapzott a nő haja. A ruhája is lompos, és koszos a körme. Az alvó gyerekből csak a túlméretezett kabátjának szutykos háta látszott. Olyanok, gondolta, mint egy befejezetlen, elnagyolt kőszobor. Ez a beteg, ez... nem akar idenézni. Nem akar... Lélegzetét visszatartva várt.

– Akkor én... megyek – mondta félhangosan, és belebámult a pisze orr oldalán éktelenkedő sebszerű, halálos foltba, aztán csendben, mintha ott sem lett volna, mintha egy jelentéktelen félreértés lett volna az egész, némán távozott.

Elhelyezkedett az első osztályú jegyének megfelelő ülésen. Fejét a támlának döntötte, karját mellkasa előtt szorosan összefonva lehunyta a szemét, és erőlködött, hogy mielőbb álomba ringassa a zakatolás.

Csender Levente

Termik

Ha elege volt magából, fogta a biciklijét, és körbetekerte a Balatont. Olyankor kicsit megnyugodott. De ez a nyugalom huszonnégy órán belül elmúlt, és ismét menekülni akart maga elől, a felesége elől, Fanny elől, mindenki elől. Egyetlen utat látott, hogy megszabaduljon a nőtől: ha elmegy valahová messzire.

Ferenc repülőgép-műszerésznek tanult Csepelen. Tupoljeveket szerelt. Nagyon otthon volt benne. Mindene volt a repülés. Akkor még volt kitartása. Hatéves korától minden évben megnyerte a repülőmodell-versenyt Dömsöd-Apajpusztán CO2-es kategóriában. Egyre nagyobb gépeket épített, egyre önjáróbbakat. Minden szabadidejét kis műhelyében töltötte. Aztán, mire végzett Csepelen, jött a rendszerváltás, a Malév lecserélte a Tupoljeveket Boeingekekre. A Tupoljevek meg nyugdíjba mentek, hazaköltöztek, vagy Afrikába repültek. A Boeing Boeing volt, a Tupoljev meg Tupoljev. Ég és föld. Ferencnek újra kellett volna kezdenie mindent. Amit addig tanult a repülőkről, dobhatta ki. Katonai pályára mehetett volna még, Kecskemétre, s akkor gépközelben marad, de katona nem akart lenni.

A szülők váltak, ő az apjánál maradt, az apja meg piált, mint a veszedelem, ő meg nem akarta az üres üvegeket tovább kerülgetni. Korán megnősült. Kislányuk született. Telket vettek, házat építettek Bercelen. Ferenc elment nyomdásznak, de mire belejött, a nyomda megszűnt. Aztán nyílt egy benzinkút a négyes mellett, kútkezelőket kerestek. Benzinkutas lett. A felesége is benzinkutas lett. Felváltva dolgoztak. Amikor egyik nappalos volt, a másik éjszakás. A hosszú házasság titka, nevettek magukon. Ferenc anyósa süttött-főzött, vigyázott a gyerekekre. Kivitte nekik az ebédet a kútra, olyan rántott húst meg zserbót tudott összedobni, hogy mindennap azt ették volna, de Sziszi mamának mindennapra voltak új ötletei, amitől nem lehetett megunni a főztjét. A kút jól ment. Jöttek a románok, moldávok Nyugatról, kifogyott a tank a 4-es

úton, forintjuk nem volt, csak eurójuk, azzal meg nem lehetett hivatalosan fizetni. Ferencék meg okosba megoldották, beváltották akármilyen árfolyamon. Ha 270 volt a hivatalos árfolyam, ők beváltották 220-ért. Egyet hümmögött a kliens, de nagyon nem tudott mit csinálni. Benzin már a tankban, forintja semmi, muszáj volt váltani. Ők meg Cegléden cséndzselték egyet, a különbözetből meg el lehetett menni a Plitvicei-tavakhoz, Zakopanéba, a gyereket el lehetett vinni a párizsi Disneylandbe. Télen síelés a francia Alpokban, nyáron a Karibi-szigetek, ősszel egy hét Mallorca vagy Ibiza, de csak négy csillagtól felfelé.

Minden úgy alakult, mint az álom. Mondták is a tizedik házassági évfordulójukon, hogy ők még soha nem utaztak külön, minden harmonikus volt, minden csodás. Míg meg nem épült az elkerülő, mert miután megépült, a románok és moldávok már nem arra jártak, szinte lenullázódott a forgalom, ez a kútnál is létszámcsökkentéshez vezetett. Ferenc repült. A felesége maradhatott egyelőre. Ferenc akkor már nagyon bánta, hogy nem lett műszerész, nem képezte át magát Boeingle, mert a repülőgép-műszerészeknek nagyon jól ment. A legjobb haverja kiment Svájcba, egy fapados hangárba, és milliókat keres havonta. Végighívogatta Ferenc a volt osztálytársait, akik a szakmában maradtak, és tudta róluk, hogy Ferihegyen vannak, de akkor épp senki nem tudott neki biztatót mondani. Bezárták a Ferihegy 1-et. Aznap volt, amikor a vasútállomást megnyitották a reptér előtt. A vonatok megálltak, a repülők meg már nem. De a Ferihegy 2 még működött.

Ferenc úgy gondolta, hogy megpróbálja alulról. Ha a kerítésen belülrre kerül, akkor majd úgy helyezkedik, hogy előbb-utóbb a hangárban szereljen. Elvégre ebben az országban nincs lehetetlen, csak a megfelelő helyen kell lenni a megfelelő pillanatban, biztatta magát. Elvégzett egy gyorsalpalót, és felvételizett biztonsági őrnek. Felvették. Huszonnégy órás szolgálatok jöttek. Mint a kútnál. Csak itt nem a feleségével váltották egymást. Párban voltak beosztva. Egy férjezett nővel. Fannykának hívták a bestiát. Nem volt túl szép, de bődületes kisugárzása volt. Hidegre hegyesedő óriás mellbimbói, keskeny csípője, méretes segge, egy jól elhelyezett piercing a nyelvében, bugyiba

kúszó tetoválás. Az egyenruha úgy feszült rajta, mint a bőre. S mindehhez érces hang, szabad szája, a szolgálati fegyver markolatán nyugvó műkörmök. Egy ideig bírták egymás mellett, de napról napra jobban izzott köztük a levegő. Keresték a helyet, ahol, de hát a reptéren minden be volt kamerázva. Ott szarni is csak kamera előtt lehetett. A munkahelyi kufircért azonnali elbocsátás járt. Benne volt a munkaszervezésben. A mező még harmatos volt reggel, amikor végeztek, erdőt meg nem ültetnek a reptér köré. Ferenc felajánlotta Fannynak, hogy lépijenek le. Utazzanak el két hétre bárhová, vagy örökre is, szökjenek meg, őt már nem érdekli rajta kívül semmi, de Fanny józanabb volt, ő nem hagyta ott a biztos egzisztenciát, neki jó volt úgy: szerető munka után lezuhanyozva, illatosan, férj meg otthon akárhogy. A lépés nem ment, de azért Ferenc kitalálta, hogy lehetnek egy kicsit boldogok. Felhívta a húgát, hogy adná oda a reptér közelében levő, nem használt lakása kulcsát, hogy ha reggel végez, ne kelljen Bercelre hazavezetnie, mert egyszer egy huszonnégyórás órás műszak után majdnem elaludt, és az ilyen elalvás halálos lehet. Épp akkor vezette fel Ferenc a nejeének a történetet, amikor a híradó egy moldáv kisbuszt mutatott, amelyik Németből ment hazafelé, a sofőr elaludt, s egy kamion salátát csinált belőle. Az öt utas közül senki nem maradt életben. Ráadásul a kúttól nem messze történt az eset. A felesége erre nem mondhatta, hogy ne már. Rábólintott.

Páros napokon Ferenc igazi férfinak érezte magát. Szerette, mikor elé térdel Fanny, és felnéz rá. Akkor övé volt a világ. Fel volt dobva, füttyörészett, mikor kipihenve, lefürödve hazaérkezett délutánonként. Néha benézett a kútra a nejeéhez, megivott egy kávét, aztán hazament ledőlni. Csakhogy egyszer a húga felugrott véletlenül a lakásba – és egy pár csipkézett szárú, fekete női csizma várta az előszobában, az ágyrugók nyikorgása meg nem győzte elnyomni a csatazajt. A húga nem szólt semmit, csak egyet köhintett, jó diplomataként bement a fürdőszobába, megengedte a csapot, és megvárta, míg a bejárati ajtó halkán becsukódik. Kinézett, már nem volt ott a csipkézett szárú fekete csizma. Ekkor ő is hazaindult, Ferenc meg utána. A kocsinál érte utol a húgát, elsírta magát. Elpanaszolta, hogy őt otthon elnyomják, amióta nem keres jól

a biztonságiaknál, mindenki rátámadt. A felesége beszólogat neki, a tízéves gyerek visszapofázik, az anyósa, apósa, az egész Pusztay család a szájára vette. Csak a kislányukat meg a feleségét hívják át ebédre hétvégén, neki meg ételhordóban küldik a hideg levest. S a férfiú, aki pár perccel azelőtt megvadult bölényként csattogtatta az ágy lábát, összeomolva morzsolgatta könnyeit az autók között. Azt motyogta, hogy ő ezt nem bírja tovább. A húgával megbeszélték, hogy akkor erről egy szót se senkinek. Ferenc visszaadta a lakáskulcsot, és másnap beadta felmondását a reptéren, hiszen amúgy sem lett belőle repülőgép-műszerész, csak kapunyitogató, a belső ellenőrzésig jutott, és a reptér személyzetét detektorozta. Ez volt a csúcs ebben a műfajban. Meg Fanny a maga műfajában.

Pár napig csak feküdt Ferenc, aztán összekapta magát, az élete ismét új lendületet vett. Vállalkozni akart, hogy majd vesz fűkaszákat, és a vasút mellett ő vágja a füvet, meg elkezdett biciklikkel üzletelni. Nagy tételben vette a romáktól az osztrákoktól behozott cangákat, felújította, eladta. Mire megismerték Bercelen, hogy ő a biciklis, beleunt. Nem hozott eleget a konyhára. Jött a munkanélküli segély, aztán a közmunka. Küldözgette az önéletrajzát mindenfelé, de nem válaszoltak sehonnan.

Persze Fannyval se volt könnyű szakítani. Amíg felesége a kúton nappalozott, addig ő Fannyval randizott. Nem lehetett csak úgy, egyik napról a másikra abbahagyni. Ferencet felőrölte a kettős élet. Lefogyott, betegeskedett. Nem szerette ezt az állapotot. Abba akarta hagyni, de nem tudott a nőnek ellenállni, teljesen beszippantotta ez az egész, minden együttlét után szörnyű üresnek érezte magát, mocskosnak, ragadósnak. Ha elege volt magából, fogta a biciklijét és körbetekerte a Balatont. Olyankor kicsit megnyugodott. De ez a nyugalom huszonnégy órán belül elmúlt, és ismét menekülni akart maga elől, a felesége elől, Fanny elől, mindenki elől. Egyetlen utat látott, hogy megszabaduljon a nőtől: ha elmegy valahová messzire.

Döntött. Németbe készült, szállodába dolgozni. Egy haverja is ott volt. Ezerszáz euró havonta, kaja, szállás ingyen. Lefordíttatta az önéletrajzát a húgával. Elküldte Németországba jó sok szállodába, aztán várta a hívásokat, hogy megszólal valaki németül a vonal túlsó végén.

Arról álmodozott, hogy biciklitúrákat vezet a bajor hegyek között német turistáknak, azzal nem foglalkozott, hogy nem beszél németül, majd kialakul. Biciklizni németül is úgy kell, mint magyarul. Aztán jött a hívás, jött a valóság, és ő a Bajor-Alpokban, a Zugspitze oldalában találta magát, egy dohos pincében. Feketemosogatás először, három hónap. Sötét és oxigénhiány. Aztán takarítás, egy fokkal jobb volt, az ablakból legalább látni lehetett a hegyeket. Később leszedhette a terítéket a vendégek után. Heti egy szabadnapján túrázhatott a havasokban. A fészbukon olyan képeket osztott meg magáról, hogy ül a motoros szánon, vigyorog a feje, meg nyugágyban pihen, mellette, a havas kisasztalon sör. A képek a szeretőnek szóltak, hogy lám, ő bizony megcsinálta a szerencséjét.

Ott, a Zugspitze aljában a sörhabba nézve látta meg, épp, mikor kilépett az életéből, hogy bizony az élete áll, sőt megfeneklett, semmit nem csinált húsz évig, csak evickélt a langyos családi békében. Egy gyerek után többet nem akartak, mert nyűgös lett volna felkelni, meg a munka is, aztán már zavarta volna őket a sírás a pihenésben, szóval inkább nem. Megadni annak az egynek mindent, nem aprózni el. Nem vette észre, hogy elhúzott mellette a világ, s ő ott ült a fosban. Senkinek nem kellett igazán. Magának se. Hányingere volt, ha tükörbe nézett. A gyengesége miatt, hogy semmi kitartás benne. Ott, a bajoroknál a sörhabban valamit látott, amitől rádöbben, hogy húsz éve nincsenek álmai, pontosabban huszonkettő óta, amióta megnősült, s beleélvezett a nagyvilágba. Boldog volt, mi kellett volna? Élni napi szinten, melózni, okosban ügyeskedni, seftelni, hogy mindenki jól járjon. És most az utolsó esélyt látta, az ő utolsó esélyét, hogy még egyszer talán lesz ereje nekifutni, találni valami nagyobb örületet, mint a nő, a boldogság. Szentté válni vagy megdöglenni, futott át agyán. Igazából egyiket se akarta, de legalább visszamenni egy kicsit, tolatni az időben legalább annyit, hogy újra neki tudjon futni. Reptér, fűkasza, bicikli, esetleg lehet Bademeister a wellnessben, ahol jelenleg a poharakat szedi le. Mi a lófasz ez? Azt a régi vágyat kellene végre megvalósítani. Venni egy siklóernyőt, felmenni oda, jó magasba, a Zugspitze tetejére, fel a termikkel, amennyire lehet, aztán ott fönt elengedni a zsinórokat – és hadd szóljon.

Gáspár Ferenc

Összhang

A fogoly csak úgy ácsorgott a kalyiba mellett. Nézegette a körmét. Az őr nem messze ült, melege volt a hőségben. Néha a szeme is megrándult, talán az álmatlanságtól, vagy a legyek zavar-ták.

– Ülj már le – mondta a fogolynak.

– Te új vagy itt, ugye? – kérdezte a másik. – Még nem láttalak errefelé.

– Persze, hogy nem láttál. Bekötöttük a szemed, mikor idehoztunk. Azért nem láttál.

– És meddig leszek még itt? – érdeklődött a fogoly. Maga is meglepődött, olyan karcos lett a hangja. Odafele golyák úsztak a légben, azokat figyelte.

– Mind ezt kérditek – morogta az őr.

– Ez, gondolom, érthető – vélte a fogoly. – Természetes.

– Filozófiai értelemben éppen hogy nem. Hiszen a fogság nem csupán a fizikai mozgásban akadályoztatást jelenti, hanem az információktól, a világ szépségeitől való elzárást is. Tulajdonképpen most a golyákat se szabadna nézned.

– Milyen magasröptű – mondta a fogoly.

– Persze te azt hiszed, csak ti tudtok körmondatokban fogalmazni. Lenéztek bennünket.

– Szó sincs róla – felelte a fogoly.

– De igen.

Csönd lett. A fogoly belátta, jobb, ha leereszkedik a leomlott fal mellé, ott mégiscsak van egy kis árnyék. A szeme sarkából figyelte, hogy közeledik a skorpió. Az őr háttal ült az állatnak, nem vett észre semmit. A fogoly keze össze volt kötve, de a lába nem. Hátha... beszélni kell. Elterelni a figyelmét.

– Van családod? – kérdezte. Az őr felélénkült.

– Két felnőtt fiam van. És egy lányom. Hamarosan férjhez megy, unokáim születnek, és én nagypapa leszek.

– És a fiaid? Nem házasodtak még meg?

Az őr most némán rázta a fejét. Figyelt valamire. Két ember közeledett az úton, az egyiknél fényképezőgép, a másiknál hüvely nélküli kard. A fogoly is meglátta őket, de a szeme sarkából a skorpiót figyelte. Az állat már egészen közel járt az őr piszkos kabátjához, de valamiért megállt. A fogoly úgy látta, reszelgeti az első lábait. Akár egy ember, aki nagy lakomára készül. A fogoly-nak tetszett a rovar. Biztosan éhes, gondolta.

Az emberek közben odaértek.

– Ide figyelj – mondta az egyik, aki a kardot lóbázta. A fogoly felnézett. – Hallod, amit mondok? – kérdezte.

– Hallom – felelte a fogoly kisvártatva. Legszívesebben azt mondta volna: csupa fül vagyok. De félt, hogy hátha gúnynak érzik.

– Jól van – nyugtázta a kardos. – Most az fog történni, hogy eljártsszuk azt, mintha kivégeznénk téged.

– Engem?

– Naná, majd engem. – A kardos nevetett. A fényképezős is. Meg az őr is. Amíg kacagtak, a skorpió megindult. Már majdnem megérintette az őr ruháját, de a fényképezős véletlenül pont oda lépett, közéjük. Erre az állat megállt.

– Na, szóval – mondta a kardos, mikor kikacagták magukat. – Én majd odaállok mögéd, a kolléga meg filmez minket. De nem lesz kivégzés, hallod? – A fogoly lassan bólintott.

– Csak úgy csinálunk. És te meg szépen elmondod, miért akarunk kivégezni, és mennyire rothadtak azok a tied. Ezt vesszük filmre.

– És ha nem mondom? – érdeklődött a fogoly.

– Akkor nincs filmezés – felelte komolyan a kardos. – Akkor kivégzés van. Akkor mentheted meg a nyavalyás életed, ha azt teszed, amit mondok. Értve vagyok?

A fogoly bólintott: – Abszolúte – és érezte, ahogy verejtékezik. Akár egy rossz regényben, gondolta még. – És mit kell mondanom... mégis?

A kardos a zsebében kotorászott. Összegyűrt papírlapot húzott elő, gondos kézzel kisimítgatta. – Itt van – mondta. – Ezt olvasd. Nem lesz semmi bajod, ne félj.

– Ezzel a fényképezőgéppel fog filmezni? – kérdezte most a fogoly.

– 3D – szólalt meg először a fényképezős. – Jobb, mint egy igazi kamera.

– Örülök – nyögött a fogoly.

– Kicsit meglazítjuk a kötést – mondta a kardos. – Hogy megfoghasd a papírt. – És intett az őrnek. Az őrfelállt, a fényképezős elhúzta a lábát, a skorpió elindult. De az őrfközelebb lépett a fogolyhoz, hogy teljesítse a parancsot.

Így a távolság közöttük nem csökkent, inkább nőtt.

– Kezdheted olvasni – mondta most a kardos. A fogoly gyorsan végigfutatta a szemét a sorokon. Nem művelt ember írta, alapította meg. Nem mindegy, ki írta?, kérdezte saját magától.

– Mire vársz? – sürgette a kardos. A fogoly megköszörülte a torkát.

– Kaphatnék egy korty vizet? – kérdezte. A kardos megint intett az őrnek. Az őrfhátrafordult, hogy kivegye a vizes palackot a tarisznájából. Közben ellépett a skorpió mellett. A rovar összehúzta magát. Fölvette a sivatag színét, még a fogoly is, aki már régóta figyelte, szem elől veszítette egy pillanatra.

Az őrfátadta a vizet, a fogoly nagyot húzott belőle.

– Ez jólesett – mondta.

– Most már ne húzd az időt – figyelmeztette a kardos.

A fényképezős hátrált néhány métert, leguggolt, felállt, majd megint leguggolt.

– Kezdheted – szólt a fogolynak. A fogoly újfent megköszörülte a torkát. A távolban szálltak a gólyák. Finnyáskodva emelték a lábaikat. A levegő remegett, s az opálos messzeségben egy másodpercre úgy vélte, nem is gólyák azok, hanem pipaszárlábú emberek, orruk helyén hosszú törökkel.

– Miért nem kezded már? – türelmetlenkedett a kardos, és szabad kezével kicsit hátba vágta. Nem volt túl erős az ütés, de

fájt. A fogoly olvasott: – Én, X. Y. – kezdte –, szabad akaratomból kijelentem, hogy... – mit csinálhat most a skorpió, gondolta, és a szeme sarkából a rovarat kereste a pillantása –, mivel én gonosz szándékkal harcoltam... – olvasta. A homokszerű állat irányt változtatott, és a kardos felé indult, a fogoly lábával párhuzamosan, a háta mögé. Mi van, ha engem csíp meg?, gondolta ijedten.

– Nem jó így – mondta a kardos.

– Nem? – kérdezte a fogoly.

– Miért nem jó? – érdeklődött a fényképezős kicsit mérgesen. Szeretett volna már túl lenni az egészen. Csak az őr majszolt egykedvűen valami helybéli édességet. A tarisznyájából vette elő.

– Mert így nem látszom – felelte a kardos. – Nem látják majd, hogy ez egy kivégzés.

– Pedig nem is... ugye? – fordult félig hátra a fogoly.

– Persze, hogy nem – válaszolt a kardos. – Le kell térdelned.

– A földre? – érdeklődött a fogoly.

– Igen, ide a homokba – mondta élénken kardos. – Akkor látják majd, hogy itt állok, mögöttem, kezemben a karddal. Különben semmit sem ér az egész.

– Értem – mondta a fogoly, és letérdelt. A skorpiót már nem látta. Biztosan hazament, gondolta, és irigyelte őt. Én is szeretnék hazamenni. Hazamegyek-e egyáltalán?

– Folytasd – mondta a kardos. A fényképezős közben vele szemben leült a földre. Törökülésben ült, és kamerázta őt.

– Szóval, gonosz szándékkal harcoltam...

– Ne mondd, hogy szóval – szólt közbe a kardos. – Az nincs benne a szövegben. Legjobb lenne, ha elkezdenéd az egészet előlről.

– De ugye nem végeztek ki? – rimázkodott a fogoly ezúttal saját maga számára is furcsa, egészen magas hangon.

– Mondtam már – válaszolt a kardos –, ha felolvasod, meghagyjuk az életed.

A fogoly már nem volt ebben annyira biztos. Azért csak belekezdett újra.

– ... kijelentem, hogy szabad akaratomból... – Ekkor a fényképezőgép lencséjében megpillantotta skorpiót. A rovar az ő bal lába mögött volt, és farkát fenyegetően a magasba emelte.

– ... gonosz szándékkal... megvetem... hitetlenek... hívők...

A fogoly szavai úgy puffantak el a légben, ahogy a masírozó katonák lábai a homoktengerben. Legalábbis ő így érezte. A gólyák a távolban hátat fordítottak neki, szárnyukat csapdosták.

– Megbántam... beláttam... figyelmeztetek mindenkit...

A skorpió a kardos lábához ért. A fogoly a lencsében követte, ahogy felmászik a cipőjére. Ott megállt.

– ... megérdemelten... – olvasta a fogoly. Ekkor szálltak fel a gólyák. Az őr tőle balra még mindig unottan rágcsált, s az olvasást hallgatva néha kárörvendően felnevetett. A fényképezős letette a kamerát. A fogoly így nem látta, ahogy a skorpió végre rászánta magát, és bemászott a kardos nadrágszárába.

Nyári fényfalak

Így nyaraltak az Irodalmi Jelen szerzői és szerkesztői

Lapunk néhány szerzőjét (Acsai Roland, Bálint Tamás, Becsy András, Birtalan Ferenc, Bogdán László, Böszörményi Zoltán, Csornij Dávid, Filip Tamás, Géczi János, Hegyi Botos Attila, Hevesi Judit, Jász Attila, Király Farkas, Kopriva Nikolett, Lackfi János, Lennert-Móger Tímea, Lőrincz P. Gabriella, Magyar Eszter Csenge, Nagy Izabella, Nagy Zopán, Nagypál István, Pataki Tamás, Péntes Tímea, Petőcz András, Rónai-Balázs Zoltán, Simon Adri, Szilágyi Kinga Magdolna, Szokolay Zoltán, Térey János, Török Panka, Varga Melinda, Vass Tibor, Vörös István, Zsille Gábor) arra kértük fel, írjanak nyári képeslapverset létező vagy elképzelt személynek valós vagy fiktív helyszínről. Összeállításunkban a Lisszabontól a Karib-tengeren, a zalai dombokon, Rómán, Párizson, Budapesten, Bergszáson és Székelyföldön át a Balatonig, az Adriai-tengerig és képzelt, jövőbeli városokig utazhat az olvasó, a versek címettjei között olyan művészek és költők vannak, mint Borges, Pessoa, Weöres Sándor, James Joyce, Jim Morrison, Szilágyi Domokos, de vannak nagyon személyes, családtagoknak, műzsáknak ajánlott versek is és filozofikus tematikájú költemények is.

Jász Attila

Képlapok a nyári fényfalakra

Kedves Fernando,

*szobrod mellett ülök a kávéházban
a napon. Kissé merev. Épp rendel,
lendül a keze. Kalap, bajusz, csokor-
nyakkendő. Szemüvege otthon maradt.
Cipője fényes, a keze is. A sok simogatástól.
Én is kézbe veszem. Forró kézfogás, éget
szinte. A bronz milyen forró tud lenni.*

*Ide jártál kávézni, azért van itt bronz-
asztalnál ülő szobrod. Mellette üres szék.
Ki mer leülni melléd? Turisták, akik nem tudják,
ki is voltál. Ki tudja? A meleg miatt nem
kávét, hanem sört rendelek, egy pohárral
neked is töltök. Tudom, hogy avantgárd éned
nevetne csak magában. Tudom, hogy vörösboros
vagy. Mégis. Ülök még melletted egy kicsit.
Magyar nyelvű könyved kiteszem közénk.*

(Lisszabon, 2017, május vége)

Kedves világvége,

*még itt nálad is kisütött a nap. Végre.
Végtelen lassú hullámok ostromolják
a hatalmas és kopár sziklafalakat.
Csak szél, szél, szél, zúgás és óceán-
moraj. Egy világítótorony, más semmi.
Szél, végtelen és nyugodt víztömeg,
és a világ vége. Mint a mesében, olyan
földön túlán szép. Akár az utolsó kép
is lehetne az életemben. A világ végéig
elnézném. Hasonlóak vagyunk, ugye?*

(Cabo da Roca, 2017 május vége)

Kedves Friedrich,

*természetesen fehér inget veszek a tiszteletedre,
de nem talállak a házban. Alul, a múzeumban
dokumentumok, egykor kiadott műveid. Felmegyek
a toronyszobádba, ami teljesen üres. Semmi nyoma
annak a másik életnek. Kinézek az ablakon és meglátom,
ahogy csapzott hajjal, magas homlokkal visszanezel rám.
Épp szállsz be a hosszúkás csónakba, és már evezel is.
Érzem. Hogy mosolyogsz közben kicsit idéetlenül.*

*Egy ceruzarajz volt csak bennem rólad verseid nyomán,
meglepődöm, mennyire jól adja vissza vázlagszerű alakod.
Mégsem integetek. Mire megmozdulna általam valami,
egy tétova mozdulatcsíra, már csak egy papírhajót sodor
a Neckar vize a fűzfák alatt. Kihalászom, az elmosódott
sorokból nem értek semmit. Nem tudok németül.
Csak az aláírást tudom kibetűzni a versként tört s
maszált szavak alatt. Scardanelli. Ajtót nyitok magamnak,
hunyorogva, a napsütötte virágokra. Majd rád csukom.*
(Tübingen, 2017. június 22.)

Kedves Tivadar,

*megtaláltam a konkrét helyet,
egy reprodukció segítségével, ahonnan festetted
a képet. Akár egy képeslap, csak szebb. Mint a jó
művek mindig. Azóta a vízesés tetején, közepén
nőtt egy fiatal fa. Alatta, mellette zuhog a víz.
Gondoltam, ez tetszene neked is, talán a remény-
ről szól, amiben mindig is hittél, azt hiszem.*

(Jajce, 2017. június vége)

Hevesi Judit

Tűlevelek alatt
a hallgatásnak

*A Rózsák Kertjében ért utol a leveled,
nem tudom, honnan lett hirtelen wifi.
Hajnaltól menj el az Angyalvárhoz,
ezt írtad nekem,
mert az a kékség és a madarak.
Ha itt lennél, rózsákon vitatkoznánk,
hogy Angeline (2011, Franciaország),*

*mert mindketten szeretjük a túlzásokat,
vagy Ascot (2007, Németország),
mert egyedül a tüskéi stabilak,
és hiába nyakunkon a május,
még nem hozott virágokat.
De így csak egy közös titok marad,
viták kérdéses szeretőkről,
akikről házaspárként veszekszünk,
miközben kapcsolatban sem vagyunk.
Egyébként nyugodj meg,
mindenhol itt vagy,
mert a várost beborítják a kedvenc fáid,
a mandulafenyők,
és ha már beszélünk,
kérd meg őket a kedvemért,
hogyan takarják el a napot.*

Böszörményi Zoltán

Képeslapok a fekete pillangók földjéről

A gondolat bőrén

*A sóhaj
fekete pillangók röpte,
alkalmi bazár.
Óriás denevér
a nyár,
az éj boltozatába zár.
A gondolat bőrén
megfeszül a tér,
inger-szőnyeget gurít
lépteink elé.*

*A pálmafák tövében
kóbor álmok ülnek.
Csillámlanak
lenyomatai a fénynek.
Befászlizva él a lélek,
átszívárog rajta a vérem.*

Sehová

*Előttem üres kottalap.
Mellette mélázó kalap.
Ráér, felszegett fejre vár.
Alkudozik velem a nyár.
Nem rezzen, csábít sehová.*

Bogdán László

Képeslap Nakonxipánból a Seholba

Weöres Sándornak

*Mántikaténi kátá. Csöngei boglya hajad.
Hullám fésüli, várod virradatod.
Víz alatti ház lett otthonod, de nem
nyelnek el tengermélyi csillagok.*

*Ung király lánya fonja koszorúd.
Égő falábak pernyéje röppen.
Égi körökben eloldozódik.
Arcod tűnik fel. Nevető isten.*

*Denevérek, fakutyák kísérnek
Elsüllyedt allékon, sétányokon.
Körötted tenger alatti város.
Vadrózsa kúszik dór oszlopokon.*

*Béke lebeg már fogporaidon.
Egy vérző talpú szegény katona –
ez is te voltál –, némán szalutál.
Velünk rokon tétova sóhaja.*

*Hét harangvirág hullámozó terén,
leheletednek szobránál megáll.
Homlokod titka átömlik belénk.
Ki voltál? Tündér? Száműzött király?*

*Bolond Istók? Holdbéli csónakos?
Szavak bűvésze? Kis égi zene?
Ütem, rím, ritmus mágusa? Krózus?
Kinek miénk lett végül mindene!*

A versben Weöres Sándor-sorokat használ fel a szerző

Lackfi János

Zsoltár-képeslap a töredelemről

*Moss tisztára engem, Uram,
intelligens mosóporoddal,
és fertelmes zezugaimból
súrold ki a vétkeket!
Csaló vagyok, hiú és szeretetlen,
apró-cseprő bűnök széllekéseit
fogom vitorlámba, hajóm
té s tova szédeleg, akár
rovarirtóval lefújít bogár.
Kásás szittyóban toporgok
a te szép, fényes ösvényed helyett,
és, Uram, még pici dobócsillag,
surrogó zigóta voltam,*

*már megárnyékozott a bűn
engemet. Mert igazából
a bűn nem más, mint
nem-veled-lét, mint
nem-időzni azzal, aki
szeret, szikkasztani téged
szeretetlenségemmel,
megvonni tőled jelenlétemet,
miközben te sosem vonod meg
tőlem magadat, ott állsz
minden zsákutcám végén,
de nem gáncsolsz ki,
nem papolsz nekem,
és nem is nézel rám
bánatos boci-szemekkel,
mint egy szemrehányó anya,
hogyan hát hogy tehetem én
ezt veled, hát van nekem
szívem, hát véredet adtad,
hát vigyáztál rám minden
utamon, hát tanítottál,
ruháztál, mint a divat-
szalonok liliomait, s lám,
én, anyaszomorító,
atyaszomorító,
én mégis és mégse,
bezzeg de tudnál
ujjal mutogatni, hogy
Szent Ferenc így, Szent
Erzsébet amúgy, a te rendes
gyerekeid, fehér báránycáid.
Rájöttem, Uram, hogy ezt a
szemrehányó nénibácsit
én gyúrtam össze magamnak
szomszédokból, dadusokból,
tanárnénikből, hordószónokokból,*

*nem sok közöd van hozzá,
afféle aranyborjú ez is,
össze kell törnöm, hogy
mögötte megpillantsalak.
Mert valójában, Uram,
te vagy az egyetlen
szurkolóm, már üres a
stadion, mindenki azt
elemzi, a formaidőzítéssel
volt-e baj vagy csak
ennyi volt bennem, semmi
több, tehetségesnek látszottam
pedig eleinte, de mindegy,
a fontos versenyt elbuktam,
majd jön helyemre más.
Te viszont, Uram,
bőszén lobogtatod üdvösséged
örömet, fújod a túlköket,
püfölsz a dobod, mert
bízol bennem akkor is,
mikor már nem sok
bíznivalóm maradt
magamban. Mini-
szivárványt biggyesztesz
az égre, azzal üzensz,
hullámkarton táblát
tartasz magasba, rajta
filctollal ügyetlen felirat:
TE VAGY AZ ÉN SZERETETT
FIAM, AKIBEN KEDVEM TELIK,
és alig várod, hogy kifordított,
véres szívem, ez a valószínűtlen
lepke végre megpihenjen
válladon, és kedves lesz
a te színed előtt
az én áldozatom.*

Vörös István

Csapkodó félelem

avagy

képeslap a nagyszobából

*Az öröklött idegesség
kifagyasztó vize mos.
Ha fürödnél, bevezessék
a szobádba a Marost!*

*Ha aludnál, kivezessék
a szobából a Tiszát,
Duna-part lesz a fizetség,
ma terítsék le alád.*

*Fejed alja a Bakonyból
kiszabottpárna-szerű,
ezen alszol ezer okból,
de az álmod keserű.*

*Takaród a Gerecséből
hazavitt nagy, hegyi csend.
Balatonnak fenekéről
vízi népség kiüzent:*

*Minekünk meg idelentre
kicsi asztal, kicsi szék,
hali népünk odaülne,
az iszap már nem elég.*

*Eladó-e szobabútor,
ami lentre idefér?
Vagy a rosszba kihajózol
fizetett válaszodért.*

Birtalan Ferenc

Távoli anziksz

Bogárnak, N-2021 Farkasrét

*és megint a napsütés a nyár
immár hetvenkettedik Bogár
az jutott eszembe este
pakolunk megyünk Sződligetre
mint annyiszor annyi évig*

*kövek közt hűlő dinnye sör
a Duna-víz körülcsobogja
piciny szél száll a fák felől
lepkét kerget a fűben Morzsa
még minden előttünk reménylik*

*aztán sötét lesz nélküledség
vakon jövő reggelek esték
járok öregen elveszetten
pedig de szépek voltunk ketten
szívünkig csillogott a fény*

*ülök egy messzi kis szobában
csukott pillám mögé lopózol
Sződligeten örökké nyár van
csak mi estünk ki a valóból
rendjén van így de azért kemény*

Kopriva Nikolett

Mr. Morrison, kedves!

*képzelve, manapság megfeszül a lét.
Ropognak a szálai,
sisteregve forral holnapot,
közben titokban hírt szerez arról,
meddig érdemes. Éjjelente minden fa
kiszakad a helyéről, és ősi táncba kezd,
zsigerei közé szellemeket szív;
nem életet – a halált kutatják.
Mr. Morrison, ha a csend tömény,
még hallani a nyelve alatt
sziporkázó parazsat,
de túl erősen szorította rá a fogait,
a varázs hamuvá, verejtéke pedig
folyóvá nőtt. Ha így folytatja,
óceán lesz belőle...
Nyár van, mégis ködben úszik
Párizs; a lefolyókból sziszegő kígyók
lepik el a fürdőkádakat;
álomban szertefoszlik alattunk az ágy,
felbontatlanul hagyom
a vörösbort. Mr. Morrison,
negyvenhat éve a lét mögött,
mondja, hogy érzi magát?*

(Párizs, 2017. július 3.)

Becsy András

Levél James Joyce Tanár Úrnak

(no meg Kiss László kollégának)

*Pólából kihajózott éjjel az amfiteátrum,
százhetven fáradt evezőse feszült neki, most Tri-
eszt fele néz a vitorla, visz, úszik a lomha, beteg tri-
érész, tatja veled hánykódik a néma azúrban.*

*Gyöngéden paskolja Poreč partját a kedélyes
Adria, Neptun szétrombolt szentélye előtt már
látom a gályádat. Mire mólót érsz, levelem vár
asztalodon.*

*Kezdődik az évad, vége a bolygó
nyárnak, tanmenetet gyárt újra az óraadó, a
jegyzeteit böngészi, miközben az ablak alatt még
zsibbad az utca az izzadt lármától.*

*Az a sánta
sellő már Dublin partján lesi, hogy mereved meg,
és borzong a Virág, ágyában tölti a napját
most is Molly megint, minthogyha talán szeretője...*

*Bőrzik már Poreč öble, hajódnak türkiz a tükre,
jegyzeteim rendezgetem épp, jön az évad, az új. Ott
úszik az amfiteátrum, a város opál vize várja.
Látom a gályádat, mire mólót érsz, levelemmel
néhány tanmenet is fekszik majd asztalodon. B.*

Nagy Zopán

Két lapu-levél, egy anzix

James Joyce-nak

No. I.

Kedves Jakab!

Az örömpörkölt idén nyáron is odakozmált.

A Bloomsday magányosan telt, öblös-gödrösen temetett

Ma-gá-ba... Aznap négy sötét-fátylas Nap rezonált...

Negnap megénekeltem (az aggkor) 17 esztendő's emlék(kedves)emet:

Ó, Lola Nuvoletta, akinek minden-porcikája

Tündöklő fényköpeny alatti térkép, csontváz-látomás!

Korty-porcogtam is nedvesen, hála!

Látom, kissé most Te is felragyogsz, íme, egy hommage:

Supprupp-rum, rongy-hogyhogy!

Sréég! Sőtábotod is el(v)borult! Potty...

Az emancipők rég közöttünk álltak,

Égyedül a társtalanság volt számlálhatatlan...

Felhőtt nincskereső-nőink

Mind: menyétekkel és tupírozott mókusokkal aludtak...

A konstellárium külön-külön is közénk

Feszült, égpedig szoláris-mutánsan, szesztimatikusan...

Uni-kor! U-nuku! Nunikum! Unikumisz! Unikormorán!

Térbütyök roppan, reped a csontjamán,

Súrlódás sistereg, tapsikoly téved, kiért kínhangzik,

Kacsint a borz, biciklin borzong – s kong a bicsak-lik...

Nálunk éppen most zajlik és dadog

Az Oldon-Joyce & Jungen-Morcz Fesztivál,

Melynek szülőatyja, szervezője maga-magam vagyok.

Itt ülök a végeken, Gyom ismeretlen gátjainál...

*Hiábamenet van meg a (káragőzőm) retúr,
Haránt sem örömteli a csalavány űr-tükörkép nagyúr...*

No. II.

Kedves Jakab!

*Kérdeztem a jósokat:
Egyek-e meggyet, jó sokat?
Azt súgták a jósok:
Barack lesz most, jó sok,*

*De a májra még jobb
A rengeteg cseresznye...
Egészség = nem szerencse! –
Leszek-e még boldog?*

*Ma reggel, kertemben: a barackfába csapott
A villám. Letérdelt, megtört,
Szenessé égett törzse halott,
Rogyásig érlelt termései immár nem „fennkölt”:
Éretlen, eltehetetlen, érthetetlen áldozatok...
Padlásszobám is leégett egykoron,
Akkoriban sokat vándoroltam, szippantottak távlatok,
Többek között a Père-Lachaise ódon,*

*Pompás-patinás sírjai közé többször visszatértem,
Elme-rengve, merengve el, és első Ulysses-kiadványod
Legendás helyszínén (élő-holtan) is pihentem:
Shakespeare and Company, antik bookshop a Latin negyedben...*

Azelőtt a Nagy Amalgám is gyakran üzent nekem.

*A minap Alpakka villám vágott, hatolt be a fémes tömésbe...
Az elektromossággal mindig is gondjaim voltak, különösen
Vonzottam a bajt. Egykoron szobám ablakiüvegén Gömbvillám kérge*

*Hagyott dupla-emberfejnyi égési nyomot, mint lángvágó
Okoz szabályos rajzolat-vájatot a megperzselt vásznakon. Átható...*

No. III.

Kedves Jakab!

*Nincs kényelmes ágyam, nincs kényelmes székem,
Nincs „szép repedésem”, könnyű álmom sincsen,
Mióta a Zárt osztályról – 25 éve – hazatértem:
Kényelmes gondolatom hogy is lehetne nékem...*

*Egy sokkos emlék marasztaló:
Víg asztal, ó! Vigasztaló!
Víg asztalon vigasztal ó, ő:
Az irgalmas vigasztaló-nő!*

*Nemlékszel? – Vizionáló-társként sokat úsztunk a tex-túrák farvizén,
Meta-líra folyamokban is merültünk eleget, Ő-én, Te-ő: Te meg én...
Finnegan is gyakran mellettem révedt, di-opt[®]ikus ének sok
szorozták éned,
Dublintól–Triesztig, Párizstól–Gyomáig: a bolyongó ébredés
azóta is ébred...*

*Remélem, Te is hol vagy! Kisvártatva: komám!
Remek nyarakat kíván, barátsággal: Zopán*

Hegyi Botos Attila Zugligeti üzenet Borgesnek

Jorge Luis Borges: A dél

*Valamelyik udvarodból bámulni
a régesrégi csillagokat,
az árnyék
padján ülve bámulni
ezeket a szórt fényeket,
miket tudatlanságom nem tud megnevezni,
se elhelyezni a csillagképek között,
átérezni a rejtett
ciszterna vízkörét,
a jázmin- és loncillatot,
az alvó madár némaságát,
a tornác boltívét, a nedvességet
– ezekből áll talán a költemény.*

Zugligeti üzenet

*Hát itt vagyok,
drága Barátom.
A költői,
az isteni magányban,
magányodban, mely örökkön
utánam kutatott.
Fél lábbal
egy muzsikáló,
festői, gyöngéd égben,
fél lábbal járhatatlan
utak keresztjén,
egy röpke,*

*heves és sápadt,
ingatag nyárra szögezve
Európa közepén:
egy még inkább
medrét veszítő időben,
mely létezésemben,
örömeimben
születésemtől tagadott.*

*Ezúttal van kertem,
szeretett családom,
melyet eltartani
nemigen tudok.
A dél, a fény, tengerem
egyre távolabb,
de hajlékom hűvös
szurdokán a forrás
tovább csurog:
s bár a mexikói narancs,
az anatóliai pipacs,
a tibeti istenvirág
már elvirágzott,
édes illatoktól roskad
a kivilugas, s ha szuهارom
biblikus mirhája, az istennő ciprusa,
az örökzöld bambuszerdő
lombja a hosszú télen elfagyott,
a tűzfal tövén
Epheszosz folyójaként
hullámszik a lónc,
s egyik kapumat
rózsás jázminból fontam, lásd!,
épp sorra nyílnak rajta
a hajnalcsillagok. Pár hete még
fagyos volt a reggel,
s már hamarosan nyárközép.*

*Tölgymézű alkonyukkal
lassan rajzanak a szarvasbogarak,
éjparazsukkal a szentjánosok.
Ilyentájt gyakran kiülök
a ház elé, de többnyire
hamar nyugovóra térek,
álmaimban letűntek s eljövendők
templomi lépcsőin bandukolok,
s a feketefenyő alatti
lépcsőn mindig
elsőként köszönt a hajnal,
áttetszik tekintetem
a párálló lombokon.*

*De erről ennyit,
amint kimondhatatlan
egyébről: egytől egyig tudod.
Most inkább jöjj,
hagy vezessem végig
reszkető, álmodozó ujjad
fénynyiladékok,
mélyben tündöklő erek,
ciszternák rejtett vízkörén.
A csillagokon, miket
tudatlanságunk megnevezni
nem tudott.
Jöjj, hogy távozásodban
tekintetemmel most
magam követhesselek,
őrizvén az örömben,
hová kiseded lángjaimmal,
köveken feslő rózsáimmal,
csalogányhangjaimmal
újra csak utoljára térek,
hogyan az elengedő feledés.*

(2017. június 6.)

Acsai Roland
Esküvői képeslap

*És lesznek
És lesziünk
Lesznek ketten
Lesziünk ketten
Lesznek ketten egy
Lesziünk ketten egy
Lesznek ketten egy testté
Lesziünk ketten egy testté
Nem
Nem jó
Nem jó az embernek
Nem jó az embernek egyedül
Nem jó az embernek egyedül lenni
Alkotok hozzáillő társat
Alkotott hozzámillő társat
Ezért a férfi elhagyja apja és anyja házát
Már húsz éve elhagytam
És ragaszkodik
És ragaszkodik az ő
És ragaszkodik az ő feleségéhez
Csont
Csontom
Csontomból
Csontomból való
Csontomból való csont
Te
Test
Testem
Testemből
Testemből való
Testemből való test
Szent
Lélek*

Rónai-Balázs Zoltán
Képeslap Botondkának,
aki lassan három hónapos

*Neked írom a kaktusz virágát, selyemfehérben,
a leándert, hogy ilyen a ciklámenrózsaszín,
itt a gangunkon, a futóbab égőpirosát, a zöldet
és a boltív szabta ég kékjét, amin repülnek
ezüstszín és habos fellegek:
az első nyarunkat írom meg neked,*

*amelyben te, akár benned a jövő,
cseppnyi vagy még csak és csemcsegő,
pedig már kétszer hasadról hátra
fordultál, és nevettél apádra,
anyádra is, aki lélekre nőtt,
alakra meg, mint szülés előtt,
s hogy minden rendben:
amíg a konyhaablak párkányán a lórom
cirkás bársony-bordója bólong,
könnyű kézzel írom: az erő
belőled halkán a szívéünkbe nő,
miközben ordítasz magatehetetlen,
és anyád épp cicit vesz elő.*

Pénzes Tímea
Képeslap a kertbe

*nektek írom e lapot,
kiket nem lelek a kertben,
csak a kígyóként tekergő slagot,
mire éppen pillangó reppen,*

*s amit nemrég még fogtatok,
nagyokat visongva mind a ketten.*

*oly önfeledten játszatok,
el kéne, hogy lessem,
nem érdekel most anyátok,
hiába keres töretlen,
firkantok inkább egy lapot,
hogy minél jobban csengjen.
miközben málnát faltatok,
fölfalt a bokor egyben,
(málnaborok, írom véletlen,
nyilván már erre gondolok),
ismét elindulok, loholok, lódulok,
de ti már egresbűvöletben,
hiába csörtetek, osonok,
csak bokrokra lelek, lelegetlen.*

*tele a szájuk a nyárral,
ribizlivel, sárral,
hol lehetnek éppen,
mely fodrozódó térben,*

*hol röppen fel kacaj,
hol lábnyomos a talaj,
ott lesznek valahol,
hol orruk izgalmat szimatol,
elmerülve gyomban,
barázdában, lomban,
vödörben, gödörben,
gyermeki örömben,
a klassz vidéki nyárban,
fincsi élményre elszántan.*

*ennyi kalandot bűn lenne kihagyni,
amikor ezer jót fel lehet kutatni!
nézem csak merengőn, sóvár-irigyen,
ahogy megmártóznak a jókedv felhőiben.*

*van mit ellesnem a két gyerektől,
kik ki sem látszanak a falusi életből.
ám mire elkapnám a grabancukat,
készen áll már a talicskafogat,
bepattannak, és nyergel velük mama,
hetvenéves, de ettől nem lesz szívrohama,
nem döntik ágynak, csak kipirul,
tetőtől talpig kivirul,
s ha mégis ágynak döntik,
hancúrozzunk, üvöltik.
jobb, mint egy dzsipen,
és jobb, mint egy gripen,
ez árkon és bokron
által- és keresztülviszen...*

*játszanom kéne veletek,
apró duracell-elemek,
hátha nekem is jutna
egy-egy csodafalatka,
csak le kéne guggolnom,
hogy megtaláljalak,
s időmet nem tékozolnom,
hogy együtt kószálhassunk végig
sok-sok csodaszép nyarat,
és fránya körmölés helyett
játshi lombkoronák felett
emelkednének derűsen az égig,
odaéérnének délelőtt – vagy legkésőbbben délig.*

Pierre Teilhard de Chardin
és Simon Adri levelezéséből

A lélek súlya

*Hogy van, kedves Adrienn, akarom írni, Adri?
Én vacakul. A köszvény. Nem is tudom, kiadni
e sorokat kezemből lesz-e majd erőm. A hit
és a tudás közötti fal, a sánc oldalait
bámulom, ahogy már ötven éve. Itt, New Yorkban,
az ifjú papként írt naplóm bújom, egyre jobban
csodálva a Gondviselést, öregén és resten.
Hét kilót ha fogynék, már nem lenne fókatestem.*

*

*Kösz, jól. A tavaly nyári naplóm olvasom.
Egy házban írtam, ahol folyton írni kellett,
lefűzött dossziében őrzik ötven évig,
ami összegyűlt, de remélem, ez túlzás.
A konyha túrhető volt, a gyűlés néha tök jó,
néha gyötrelmem, de végül is megérte.
Ez már a hetedik normális nyaram,
hét kilót ha híznék, volna fenekem.*

*

*Ez a néhány sorom is a metropoliszban kelt.
A nyár végső soron csak egy hosszú (ha-ha) bankett.
Nem tudom, Magácska hogyan is van ezzel, de én
Afrikába vágyom, mint kamaszkorom idején.
Nyáron mindig a fekete földrészre gondolok,
nem egy árnyékos vízpartra. Ez már milyen dolog!
Remélem, emiatt nem támad közöttünk vita.
Él bennem egy misszionárius jezsuita.*

*

*Nyáron az ember vízpartra gondol,
merőleges fényre, kurta árnyékokra,
az estére megnövő szálkás jegenyékre,
mozdulatlan égen gomolygó füstre.
Minden nyár egy kicsit rövidebb
az előzőnél. A nagy kánikulákat
nehezen bírjuk, egyre nehezebben,
és egyre korábban gyújtunk lámpát.*

*

*Önnek rólam eszébe juthat a lelki élet.
Egy percig se tévessze meg, hogy testem mivé lett.
Ahogy bolygónk is hűséges alapként szolgálja
az embert, bár tengelye kissé dőlt. A Föld-gálya
padján egymás mellett evezünk, Magácska és én.
Hát szorítok szívből a magyar költőnek, vésván
reszketeg betűimet. Amúgy a tény nem ereszt:
a Szent Koronán ugyanoly szögben dől a kereszt.*

*

*A nyár az az évszak, amikor a Föld
a legtávolabbra jár a Naptól,
azt hinném, hogy fordítva van,
ha nem mondták volna az iskolában.
A tengelyferdeség az oka,
a Föld szemtengelyferdülése,
huszonhárom és fél dioptriás,
a lélek súlya is majdnem ennyi gramm.*

(New York–Rákosliget, 1955–2017. június)

Király Farkas
Milliárd vízmolekula

június 18.

K-nak, bárhova, poste restante

*Magasból nézem a mélységet.
Széles a folyó, megvan ezer lépés.
Remeg a betonút, a vaskorlát,
mikor elhúz egy-egy kamion.
Nézem a hídról, a közepéről,
mint hömpölyög a zöldes víz –
rücskös ég, melyben kagylók a csillagok
s uszonyaik vannak az angyaloknak.*

*Néztem a vizet, két percig, talán
háromig. A remegés belém kúszott,
az uszonyos angyalok csábítani kezdtek.
Nyeregbe pattantam, és eltekertem onnan.*

K., nem lehetek csillagok eledele.

június 24.

K-nak, bárhova, poste restante

*Megkedveltem azt a rejtett utat, K.
Lila virágok nyíltak a parton.
Öreg uszály a holtág közepén,
hallani a hersegést, amint
magáévá tesz soktonnányi vasatomot
milliárd vízmolekula – rozsdá fogan.
Kémia. Ahogy a közeli gyárból áramló
élesztőszag tánca a rothadó széna bűzével
szintén. Vegyülés csupán, semmi csoda.*

*Az út menti síneket benövi az akác –
gubbasztanak földhöz ragasztott zöld vadak.
Odébb malterbőrét vedli az egykori üzem,
tégla hűs fakó foltokban mutatkozik.
Épületek megfáradt szemérmertlensége...*

*De ez már emlék. Most a kertben ücsörgök.
Megettem az első itt nőtt málnaszemet,
és azon tűnődöm, a nyárfa melyik ágáról
hullott le imént az a sárga levél...*

Lőrincz P. Gabriella
Menthetetlenül

Zoltánnak

*Nem hiszem, hogy
Önmagán kívül valakit
Szeretni tud az ember.
Csak elnevezték,
Ha nem teszik, most bizonytalan
Érzés volnál.
Pálinka ízű éjszakák,
Gyűrött lepedő,
A szád íze,
Nyelved a combomon...
Fülledt júliusok emlékeitől
Menekülök
Olyan vagy, mint a nyár,
Nem tudok mit tenni ellened,
A vetkőzés mind kevés.
Hús templomköveken hasalok éjjelente,
Hátha az Isten
Elrejt előled.
Előlem.*

(2017 júliusa, Beregszász)

Becsy András

Levél a Kis-Balaton mellől

*Utolsó segélykiáltás ez a levél.
Egyetlen egérút, mentsvár vagy, kellenél!*

*Érzem, pezsdül otthon az utca, a kába
járókelők most indulhatnak munkába.
A piros lámpánál egy villamos méláz,
cukrászda csörög, ücsörög a kávéház.
A piac sarkában kékes rőt láng oszon
a tészták alá, s már látom, a lángoson
fokhagyma illata ébredszik, kel föl,
olvad a sajt, s a húsz százalékos tejföl.
Felkönyököl a nagy folyó felett a híd,
Ott sétálsz, távol, én meg megrohadok itt.*

*Mennék már hozzád, de fogva tart a Berek,
írni még úgy-ahogy, ám szólni nem merek.
Bepalíztak, jöjtek, én, gyanútlan balek,
már a nyolcadik kócsagot néztem ma meg.
A nappal neszez, de az éj üvölt, brekeg,
kevés a kaja, ám szúnyog az rengeteg.
Azt hiszik, élvezem, jó itt in natura,
míg én unatkozom, evez a Matula.
Vele is hiába vitázom, mint ádáz
ellenség, csak vállat von ez a vén pákász.
Mindent megpróbálok, hogy elengedjenek,
napszúrás, rák harap, cigifüstöt nyelek,
tüskék és tövisek közé vetem magam,
kötszernek lábamra a gumicsizma van.
Holnap e pokolban mélyebbre merülök,
csatlakozik majd az az idétlen Bütyök!*

*Utolsó segélykiáltás ez a levél.
Hatan olvasták. A hetedik te legyél.*

(Tutajos, a Tüskevárból, 2017, június 26.)

Bálint Tamás

Mielőtt végleg megvakulsz

Marci kutyához

*Marci,
mielőtt végleg megvakulsz, gyere, járjuk be a kertet,
itt a kapu, melyen többet nem mehetsz ki egyedül a mezőre,
a területed az orgonától a ribizlibokrokig tart,
a rohangálás is egyre óvatosabb legyen,
ne feledd, az orroddal nem érzed a lépcsőket.
Hiába a rengeteg egyéb inger, a vonzó illatok,
az ijesztő vagy ingerlő neszek,
a szabadságod korlátozni kell, a saját érdekedben.
Még egyszer, utoljára, gyere, és nézz meg mindent magadnak,
és nézz meg engem is úgy, mint akik utoljára látják egymást!
Hopp-hopp.*

Lennert-Móger Tímea

Földönkívüli képeslap

*betelt a pohár. kiürült a fészek. nyara van a télnek. duzzadó
lepedők állnak kötélnek. ledér zászlók. (v)érzékeny angyalok.
hiszik tovább az ős(z)i levelek szívét. a földön kívül (nem) te-
rem élet. gabona. sziget. elfogynak a hírek. (sz)óbeszéd. nem éri
meg a nyarat a tél. a liget bennem üres én. fekszem a közepén.
elégek vagyok magamnak. meddig. szállnak nyomomban a dar-
vak. oldó föld. rideg égbolt. naphiány. feszület. keresztutakon
a madár se kár. ész és (sz)ív határán. testkabin. drága. olcsó
dráma. minden a bőr hibája. érez. élvez.*

Petőcz András

Képeslap, ismeretlen földről

Kastélya üres termeiben bolyong
megvénhedten és szomorúan.

*Az idő nem múlik. Ahogy az lenni
szokott, az idő, mint valami különös
füstcsík az égboltozaton, mozdulatlan.*

*A mindennapok egyformasága csak
a megvénhedt arcon hagy nyomot,
illetve a Kastély omladozó falain.*

Kastélya termeiben bolyong, aki egyedül.
Megvénhedten, szomorúan, ahogy az illik.

*Képeslap érkezik, valahonnan, messziről.
Messziről érkezik, ismeretlen földről.
Van rajta bélyeg, és egy különös pecsét.*

*Nem tudható, hogy ki hozta a képeslapot.
Postás nem jár a Kastély felé, és idegenek
sem kopogtatnak a lezárt zsalugáteren.*

Valaki bolyong üres termeiben. Nem tud
elnyugodni, csak lépked szomorúan.

*A képeslapon nincsen üzenet, semmi, semmi.
Csak egy fekete macska villogó, sárga
szemekkel, csak a fekete macska pofája*

*néz szembe örökkön-örökké arról a lapról,
néz szembe azzal, aki egyedül, bolyongva,
megvénhedten, bezárva Kastélya falai közé.*

Kezében valami ismeretlen képeslappal,
Kastélya termeiben, bolyong, aki egyedül.

Nagypál István

Kambodzsai anziksz

Henri Mouhot fiktív levele

*A templom előtt ülök, a lábam
a vizesárokba lóg, mögöttem
egy francia éppen fotót készít
Angkor főtemplomáról, amin*

*nem láthatod a citrusszárakat,
mert beleolvadnak a fekete-fehér
háttérbe. Vörös foltjaik, akár
a láthatatlan khmer férfiak és nők*

*szemei. Kambodzsa őslakóival
Charles a misszió dolgozik, nekem
az expedíciót kéne előkészítenem,*

*de a begyűjtött, elszáradt bábok
a sátrunkra, az otthoni civilizáció
törékenységre emlékeztetnek.*

Pataki Tamás

Szeress Honoluluban

*hawaii rózsák édes bűze,
valami koktélt szűrcsölök*

*hullámszik a nők hasa
tűzijáték s a szex szaga*

*és te hol vagy?
mért nem pofázol?
hisz végre együtt
nyaralunk!*

*gyorsan pakoltam...
a bőröndömben te
is elfértél angyalom*

*a sampon és a fogkefe
a kezed és a letépett bimbók
a jégszöke fejed is hoztam
a fűrészem is bepakoltam!*

*veled nyaralok, angyalom
pofázz hát, ez nem a Balaton
véres panoráma sebe a hold
kicsúszik kezemből szemgolyód*

*ide vágytál, velem háltál
mind a tíz az ujjam
szopogatom*

(Honolulu környékén, 2017-ben)

Nagy Izabella

Selyemharisnya az érintésed

a zalai dombok alól Herczegfinek

felborult

*ha körültekintek önmagamban
sárga bálák megkötözve örködnek egymás felett
báránnyelhek legelésznek az égen
a gólya a lábban fél lábon állva békára les
egy füstös macska nyurgán kóricál
hátammal támasztom a talajt
átsüt rajtam a nyár
árnyékok fölém hajol
bőröm libabőr csipkés ujjaidtól*

felöltöztetve

*meztelen lábamra
mint finom selyemharisnyát
felhúzod érintésed
betakarod hátam puha ujjaiddal
felöltözteted arcom minden szegletét
csókjaid szövétével
fogaid fésülik fogaim kerítését
nyálad sálat von nyakam köré
kezeid melegen tartják melleimet
körmöd lekarmolja a hideget fenekemről*

*felöltöztetsz önmagaddal
hozott ruhámat levetem eléd
helyette felveszlek tégedet*

mindennapjaink

*sétáltam a könnyű nyárban
és arra gondoltam
hol lehet s merre járhat
s miért nem hozza
a sors
az élet
vagy bárki más
elém
mikor olyan furcsán
össze tudok futni bárkivel
az utcán
csak épp vele nem
várakozik bennem
a forró augusztus*

vasárnap

*tiktakol a falióra
messzi láncfűrészszaj
madarak nyári öröme
bekapcsolódó hűtő-búgás
majd csend
a nyári vasárnapokon
nem zúg villamos
nem sír kisgyerek
nem kopog eső az aszfaltra
csóré csend csücsül
mindenütt
csak a szívem dörömböl hangosan utánad*

Csornyij Dávid

Nyári vers a Jelennek

*Ilyen ez a város: hazug és káros.
Hazamegyek – mondtam –,
de még mindig itt nyaralok
egy dobos koldus mellett.
Imádkozik.
Szentéllé válik az aluljáró
a külvárosi fertőben.
Negyven év után is hisz az emberben,
de szívét pénzéhség szorítja.*

*Ilyen ez a város: hazug és káros.
Hazamennék – mondtam –, s itt
marasztalt a Föld izzadtsága.
Megmosakszom benne:
könnyízű,
te jutsz eszembe róla.
Öt év után sem hiszek a jelenben,
nosztalgiázni jöttem ide,
múltba ragadni végérvényesen.*

*Ilyen ez a város: hazug és káros.
Itt maradok – mondtam –, az űrsiklók
meggyőztek. Emlékekbe költözöm,
hazug és káros ez az örök nyaralás:
A júliusi hőség nem kérdez, csak követel,
veled, nélküled, tengerpartot,
és koldusbot-ritmust.
Huszonöt év után sem tanultam meg
panaszkodni az égnek.*

E., ha megkapod, gyere utánam.

Vass Tibor

Apukalipszis

Az El, Kondor, pláza idejéből

*Akadnak híreim újak. A sor tiszta, a légkör bizalmi.
Anyám feje írás, anyám feje fej
fej mellett halad a tiéddel. Üzeni, rossz neki,
nem tudja, tettél-e bármit is aztán, tettél-e bárkivel.
Jó fejbontású képeket mutatnak,
ufók jönnek, ufók mennek,*

*harmadik cicusú a találkozás,
Zéró és Tolerancia, így szólítjuk az újszülött ikreket.
Ha lesz még egy, ő a Botanika. Lesz több.
Elárasztanak bennünket a macskák.
Látod, az élet megy tovább.*

*Anyám esténként űz egy búzló vadat.
Erőtéljesen búzlik az űzet. Van, hogy az űző elesik inkább,
ő is búz, ezer seggből vérzik. Vérbeli a szagzsargon.
Fényértő, fényértékeny helyeken
fejtalálom magamat, mondja,
két kardodban a halál nagy csöndje. Semmiért éssen.
Anyám idézített bomba,
többet ma nem üzen, többet ma nem.*

Ha akad hír új, írok innen lapot újra.

Filip Tamás

Vörös és fehér

(képeslap M-nek egyszerre mindenhol)

*Még tart a nyár – kezében vagyok,
szorítja torkom, mellkasom,
a sajgás hullámaiban úszok,
kapkodva a levegő után, melyben
a te szavaid öltének testet
valahol messze innen.*

*A dolgokra itt valaki sárga
cédulákat ragasztott, mintha csak
jelezni akarná: közötök volt hozzá.
Szurdok, szőlőhegy, présház.*

Tányér, pohár, ágy.

*Ami Takács Zsuzsa versében
parázslík, attól az én arcom is
láng borítja el, pedig a feledésben
reménykedem; mióta is? Erre, tessék,
a lelkem még ronggyá-szedettebb,
miattad örök harcban ég.*

Pizsamám lassan elalszik helyettem.

*Én még várok, amíg már nem
csaphatom be magam, és aludni térek,
mert holnap is nap lesz, hosszú
nélküled-nap, s a mezőkön nyargaló
forró szél fehérre izzítja a kötélén
száradó vörös ingem és sálam.*

*Ők lesznek rajtam, amikor innen
távozom. Egy kérdést viszek
magammal, mely belőled maradt:*

Köldököd mélyén mi van?

Nem válasz, de jó lesz utolsó sornak:

Egy illat soha szét nem pattanó buboréka.

Török Panka portörlés

al mio sole

*az ablak két szárnya tárva
köztük én mint jelenés
a szembeszomszédok napja fénye
a porrongyot rázom
közben veled beszélgetek
elfeledkezve elfeledve
és nem tudok szabadulni
a gondolattól hogy a portörlés
olyan mint kiheverni téged
súrollak rázlak halomba gyűjtelek
térdem csúszva kérlek tűnj
már el belőlem és te mész
bár mindketten tudjuk
hamarosán felgyűlsz majd újra*

(Bp., július)

Magyar Eszter Csenge

Pillanatfelvételek az idő hőtágulásáról A távolság veszteségeinek

június, Antarktisz

*Egy szál kardigánban szobroztam az Antarktiszon.
Némi konyakmeggyet magamba tápláltam,
majd naív fókaszívvel egy mászókat találtam.*

*Felkapaszkodtam a rozsdába fagyott fémrúdszerkezetre.
Azt hittem, a Senkiföldjén nem érhet utol a tériszony.
Köszöntem, eleget szobroztam az Antarktiszon.*

július, Köln

*A kölni dóm előtt ülök, galamb vagyok, mégis lúdbőrözök.
Ámulat, szabadulnék tőle,
mintha az élet irányérzékemet összezavarná,
és az érzéki csalódás morzsáival lekenyerezne.*

*Azt hittem, a gótikus formákat lesve
leereszkedsz majd mellém egy közeli ereszre.
Elszállni magamtól nehezen tudok.*

augusztus, Miami

*Miami pezsgésében két kézzel fogom be ma a fülem:
tapogatózom a belső hangjegyek után.
Én rekesztettem ki magamból ezt a rengeteg zajt, vagy
a postaládákból szabadulhattak el az egymásnak feszülő
dallamok?*

*Talpam alatt ritmusra olvadnak a kövek.
Turistának látszom, meztelenségem a túlzott szemérem jele,
gondolataim bundás kenyerek,
lábujjaim cukrozott tengervízben áznak.*

*A legközelebbi sarkon betérek egy élelmiszerüzletbe
egy kis hűsítőért, hogy agyamat leszoktassa rólad a negyven
fokban:
kapok helyette egy egész klímaváltozást.*

szeptember, Budapest

*Ebben a hónapban már nem leszek elég nomád,
de úgy tűnik, a lélegzetem még mindig
a te távoli hőmérsékletedre kondicionált.*

*Üres szobámban, sátram tetején alszom,
lyukas hátizsákkal takarózom,
lekaparom a pár száz forintból vásárolt sorsjegyet,
befektetésem a jövőre nézve.*

*Ha nyerek, veszek a leeresztett biciklimre féket,
és szerzek hozzá az egyik pesti aluljáróban egy időpumpát:
a térből kibolondulva
végre elégedetten
láthatóra fújhatom majd minden dátumkoordinátád.*

Szokolay Zoltán

Hat képeslap Erdélyből

1.

*Gatyás Krisztus Székelykeresztúron
nem száll le a hideg templomfalról,
ott töprengünk alatta az Úron,
s a latrokon – ki jobbról, ki balról.*

2.

*Csíkkozmási utcán hirdeti a tábla,
nem halad a korral, aki itt megállna,
kitörhet kereke, eshet vele bármi,
szigorúan tilos szekérrel megállni.*

3.

*Kászonaltíz templomából messze száll a zsoltár,
boros férfihangok zengik, mit írt Szenczi Molnár.
Pörölj, Uram, pörlőimmal, kiáltják az égre,
hátha Isten tudja, hol van Kászonaltíz népe.*

4.

*Csomakőröstől Dardzsilingig
egy fényfónál az egész pálya,
aki azon ma végigsiklik,
magyarok útját megtalálja,
s ha vissza is tér, híriül adja,
Sándor meghalt, és eltemették
a Kancsendzonga árnyékába.*

5.

*Kerc irgalmas földjén, bal partján az Oltnak
ciszterci monostort alapított Imre,
jóra termett lelkű magyarok királya.
Nyolcszáz év nagy idő, eltűnnek a holtak,
nem látjuk már többé, kiket elraboltak,
sem a régi, szorgos kódexmásolókat,
de állnak még falak, megmaradt a bástya,
s égre nyíló kerek ablak Isten kalodája.*

6.

*A huszadik század huszonkilencedik
évébe ugorjunk, Nagygalambfalvára,
vessünk egy pillantást a vén támpilléres
református templom déli kapujára.
Keresztelni vittek akkor egy kisededet,
aki nem nyitotta versre még a száját,
elpityerdülésre sem fogott ihletet,
csak nézte az ajtó mintás kazettáját.
Íme a képeslap, megtalálja bárhol,
ki más a címzettje, mint Kányádi Sándor.*

Varga Melinda

Szivárvány

Nagyszüleimnek Kolozsvárról Gyergyóditróba

*Behunyom a szemem,
friss szénaszag a határban,
fekszem a réten,
hallgatom a legyek és apró
bogarak mezei szimfóniáját,
kisgyermekkor rak fészket
félíg csukott szemhéjak alatt,
mézes álommá hízik a nosztalgia.*

*Két bölcs és szelíd tekintet
vigyázza ezt az álmot,
gurgulázó nevetés cseng fülemben.
Micsoda időutazás,
imaginárius vonatok hullámvasútja.
A hosszú séták jutnak eszembe,
a falu végétől messze-messze,
akár a mesékben
a kerekerdőn túl és még azon is túl,
volt egy mező,
ahová apró kis szaladó, kapkodó léptek vittek,
már csak halványan dereng az emlékezés kivetítőjén,
(amit féltünk a felejtéstől, gyakran
idézzük fel, így akarjuk magunkhoz
láncolni még egy kis időre).
Ha elfáradtam, nagyapám feltett a biciklirúdra,
és úgy tolt maga mellett,
gyakran szerettem elfáradni,
mert a rúdon ülve kérdésekkel macerálhattam,
a kíváncsiságomnak nem szabott határt semmi,
ő meg nem győzött válaszokat keresni,
lehetőleg elfogadhatókat.
A mumusban, a bankában
és a mennydörgős ménküben nem hittem,
a Mikulásról hamar kiderül, nagybátyám álruhában,
a gólya hozza a kisgyermeket
elképzelhetetlen fantazmának tűnt,
golyacsőrből kipotyogó csecsemőket
nem láttam sosem,
pedig gyakran figyeltem a hosszúlábú madarakat
tavasszal a póznák tetején.
A felnőttek olykor oktondinak hiszik a gyermekeket.
A nyarakat szerettem,
a rövid, szeszélyes, esős nyarakat,
a hosszú árnyékokat az utcán,*

*a dombokat, a tarka vetésszőnyeget,
a búzavirágot, a pitypangot, a cickafarkot,
a hajnali rigót,
az ereszünk alá fészket rakó fecskepárt,
Misi macskát, akit megtanítottam táncolni,
és aki behemót, lusta vörös kandúrrá hízott pár hét alatt,
nem szeretett egerészni,
a vadászatot inkább a tigrisbundás Pirire bízta,
aki évente négyet-ötöt is ellett,
az esetlen macskakölyköket este elvittük nagymamival
a faluban lakó idősebb nénikhez,
betoltuk a kapuk alatt,
majd elsomfordáltunk a tett színhelyéről.
A pihés csibékre,
a kényes, hosszúlábú kispulykákra is jól emlékszem,
meg a gonosz kotlósra, amely csak a sajátjait szerette,
az idegen pulykácskákat csőrével megcsipdeste,
és kiűzte őket az anyai öl alól.
A baromfiudvarban minden tyúknak neve volt,
azt képzeltem, hogy királyi udvar,
státusza van a tollazat díszességétől függően az ott lakóknak.
(A kapirgálók hierarchiája bizony létezik.)*

*Emlékszem a mezőre is,
amelyről nagyobbacska gyerekként,
a felnőttek társaságában fülelve, azt hallottam,
az asszonyok hajdanán krumpliföldek mellett szültek,
s ha a kicsik sírtak,
mákteával és pálinkába áztatott kenyérrel
nyugtatták meg őket,
azon a mezőn az asszonyok bő húsz éve még
abban versenyeztek, ki gereblyézi fel takarosabban a rendet,
s milyen iramban aratja le sarlóval a vetést,
azokon a mezőkön nem volt idő a beszédre,
az elharapott szavak az arcokra mély sáncot húznak,*

kérges és fekete lett a bőr a hosszú hallgatástól.
Azok a nyarak bennem égneek,
amikor a külváros szürke tömbjei és az aszfalt
tűznyelveket ölt rám,
azok a nyarak elcsitítják bennem a félelmet,
és becsukják az ajtót
a légalapács és az autóbuszok
benzingőzős lármája elől.
Az én nyaraimban az időt harangokhoz és
a nap állásához méri az ember,
s leheveredik a boglya tövébe uzsonnázni,
a friss szénaszag, a lovak patája,
az esti harangszó,
a nyugalom illata a csend dús kévehaján,
a nehéz és korom éjszaka,
a kutyaugatás, a farkasok vonítása,
a szűkölő állatok bögése a közeli istállókból.
Azok a nyarak, amikor szilvafa alatt olvastam Jókait,
s elképzeltem, hogy a mező a Senki szigete,
a barátnőim, akikkel rovásírással leveleztünk,
hogy a felnőttek ne leshessenek bele az apró titkainkba,
az elcsent Ezeregyéjszaka meséibe,
az annyi izgalmat rejtő könyv a felső polcraól,
ahová a reggel vagy az éjszaka leplében
vissza is kellett csempészni a nem neked való,
túl kicsi vagy hozzá bűvös tárgyat.
Minden napra írtunk egy titkot,
postaládát csináltunk a sánc odvába,
oda rejtettük,
és másnap válaszlével is érkezett.
A járókelők, akiket megdobáltunk éretlen almával,
a vízipisztollyal nyakon lőtt emberek,
a patakban fürdőzés,
az öreg banya veteményesének mindennapos letaposása,
mert arra rövidebb volt az út a nagy dugás felé.

*A nagylányok körömlakkjainak elcsenése,
a nagylányok ruháinak felpróbálgatása,
az esti csókolózás a padon,
a nyakleves a nagylányoktól,
amikor mindezt észrevették.*

*Azok a hosszú és felhőtlen nyarak,
amikor nagymama almássüteményt sütött,
és kitalált minden este egy saját mesét.
(Hét évig észrevétlen volt az apátlanságom.)*

*Nagyapámmal az erdei málna- és gombagyűjtés,
a medveürülék és kidöntött fatörzs,
a friss karomnyom adrenalinja,
a nagyvadakat a kirándulók kikerülték,
és cserébe ők sem keresztetkék az ember útját,
nincsenek emlékeim kukázó medvékkel,
csak az állattal, a fenyvesek császárával,
akinek a területét tisztelni kell,
s hanggal jelezni, ha arra jársz, hogy kikerüljön.
A róka gomba lelés öröme,
a fák mohás oldala jelzi, merre van észak,
az erdőben ma sem tévednék el,
míg nagyvárosban szinte biztosan.*

*Ha rémálmaim vannak,
susogó fenyőket képzelek magam köré,
gyerekként azt hittem, így beszélgetnek,
s a szurok, ami ráragad a kezemre,
egy titok a dialógusukból.
A Kanyar-patak a Büdös-fürdőben,
ahol azt remélték, kigyógyulok
az étvágytalanságból és a kóros soványságból.
Azok a séták a hosszú, térdig érő télben,
a szánkázás a Csacska-dombon,
a hóember, a hóvár, a hóangyal,*

*a cserépkályha csetepatéja,
a reggeli hideg az ember orrán
és paplan alól kilógó lábujjain,
jégvirágos nagyablak,
a nap cigánykereke a sisonkázásra kitaposott jégen.*

*Hét év úgy telt el,
hogy a szeretetlenségből és kegyetlenségből
semmit sem láttam,
hét év mese, hét év illúzió arról,
hogy a világ kerek, az emberek jók,
és nekünk semmi dolgunk,
csak megtanulni a jóság alkímiáját,
kedvesnek lenni, köszönni a néniknek előre,
segíteni, ha pakkal vannak,
keresztet vetni, ha feszület előtt megyünk el,
és hogy egyedül csak az Istennek tartozunk elszámolnivalóval,
ha majd egyszer lenyúl értünk az égből.
Az imádságok, amelyekre nagymamám tanított meg,
és dédmamám jóízű káromkodásai,
a rózsafüzér, amit a párnám alatt tartok ma is,
előveszem, ha fájdalom vagy a félelem
szorongatja a torkom,
és most már egyre gyakrabban akkor is,
ha öröm torzója ül ki az arcomra.
(Pedig a hála nem emberi tulajdonság.)*

*Hét év nyara ül most a kolozsvári éjszaka trónján,
ki-ki nyújtja kezét felém, s felemel,
talán az Isten tenyere is ilyen,
ha szétnyílik az ég,
s észrevétlenül átszalad rajta egy szivárvány,
érdekes, nem is esett ma,
pedig a fizika törvénye szerint
csak akkor van jelenése a szivárványnak.*

Simon Adri

Taraxacum

Géczi Jánosnak

*Találtam itt valami gyógynövényt,
ez olyan kis réti lófaszka,
ha letöröm, bűdös, mint a görény,
itt termeszt, asszem, egy orgazda.*

*Vagy talán nem is termeszt senki,
csak úgy nő, mint a szőr a lábamon,
virágpolgárok közt nem egy dandy,
hogy virágfi lenne, pusztá rágalom.*

*Lifeg a végén egy sárga szőrecset.
Nem festenék be így egy rétet!
Egyszer szépség, máskor szörnyeteg,
masszív besárgult penészszerűség.*

*És ha letépek, gyorsan kornyad.
Használhatatlan, csúf gyomnövény.
Még jobban meghalnak tőle a holtak.
Nem is törődik vele senki, csak én.*

(Iszkáz, 2017. június)

Géczi János

Üzenet 2017-ből 1979-be

*A pakk, nylonba tekert, a márvány-
asztalon hever. Az álthonet széket
maga alá húzza, itt minden vasból
van. Rendel, eszpresszó, rövid, hideg*

*csapvízzel, amíg vigyáznia kell
ifjúsága hangszálaival. Sut-
togva beszél, szájával ragadja
meg a pincér tekintetét, hátha
a mondatába más is belenéz,
szürke árnyékába hever a hely
iromba macskája. Fenn megnyílik
az ég, a résén áthatol egy sárga,
kétfedelű repülő. Tépdesi
a hámló bőrt, sok van, mi felesleg.
Húzza a hártyákat. Gyerek visít
hasra esve benne a zúzott mészkö-
vön. Kicsúszik a csomagból, csap-
dossa az asztalt a hal a farok-
úszójával. A szeme kerékkerek
és nyáktól opálos.*

Szilágyi Kinga Magdolna
Anzikszz 2025-ből magamhoz

*Kifordított káprázataidból csemegézik a nyár,
de ne hidd, hogy elérted az Omegát.
Amit kiegyensúlyoznál, utánad billen.
2025-ben.*

Térey János

A káli mosónőkről

Kál horkának és Lanczkor Gábornak küldöm

A mosóház előtti apró, füves terecskét lassanként benépesítik a mosónők, és nagy dézsákban öblögetni kezdik a vásznaikat. Óriási lepedőket, fehér függönyöket, párnahuzatokat, bő férfiingeket, színes szoknyákat, habos blúzokat sikálnak, mint megannyi rossz lelkiismeretű Ágnes asszony. Lassan közelít rájuk a kamera. Nem pletykálnak, nem is énekelnek, mint ilyenkor szokás; összeszorítva a szájuk. Premier plánban egy különösen keserű öregasszony arca. Kádnak használják a vízgyűjtő medencét és az itatóvályúkat is. Viseletük paraszti, bár a korszak nem pontosan eldönthető. Nem középkor, és nem is huszadik század.

Nyár van. Szürkület. Tücsökszó. Száll a gőz. Egyesek mángorlóval simítják a száradó ruhát. Ám a vásznak ahelyett, hogy kifehérednének, egyre vérmocskosabbak és feketébbek lesznek, ahogy az asszonyok arca is mind barnább és komorabb.

Fölmerült, hogy magában a mosóházban is forgasunk, de odabent olyan szűk a tér, hogy képtelenség volt megtalálni a jó szöveget a felvételekhez.

A kamera az ég felé fordul, és hasas, szürke gomolyfelhőket mutat.

Ela Angerer

Amíg 21 lettem

Fordította Muth Ágota

Valószínűleg az anyámmal való óvodáskori beszélgetéseknek köszönhető, hogy ma már nem bántó az orrom a fényképeken. Legtöbbször ez a mondata keltett félelmet bennem:

- Mihelyt tizennyolc leszel, meg kell operáltatni az orrodat.
- De mi van, ha nem akarom, mert félek tőle?
- Nos, akkor a hüvelyk- és mutatóujjaddal össze kell nyomni az orrhátat, ahányszor csak bírod. Még növésben vagy, és ha szerencséd van, ez is segít.

A szerencsétől sokat vártam, ezért éveken át teljes erővel összepréseltem az orrom, amikor senki sem látta. Azt hittem, csak akkor hatásos, ha fáj. Bizonyítanom kellett a sorsnak, hogy mennyire akarom, és nyomtam, ahogy csak bírtam.

Ugyanezt tettem a fülemmel is, noha erről sosem esett szó köztünk anyámmal, de a felnőttek beszélgetéseiből több olyan emberről hallottam, akinek operációhoz kellett folyamodnia, ha nem akart többé komikus külsővel élni. Tehát ebbe is komoly energiát fektettem. Az orrkezelés után naponta többször mindkét tenyeremmel olyan erősen nyomtam a füleket, hogy megfájdult tőle a fejem.

Ha arra gondolok, milyenek voltak a szüleim, amikor még nem éltem, mindent erősen kontrasztos fekete-fehér képekben látok, néhol fénypontokkal. Anyám fehér virágos kalapjában úgy nézett ki az anyakönyvi hivatalban, mint Liz Taylor. Valóban, Liz Taylor pontosan ilyen kalapot viselt, amikor először ment hozzá Richard Burtonhoz, és anyám ezt a kalapot, amely egy selyem fürdősapkához hasonlított, lekoppintatta a szabónővel. Apámat sötét öltönyben látom, a korabeli divat szerinti keskeny nyakkendővel.

Mindkettőjüknek feltűnően nagy orra volt, akár görögnek, rómainak vagy azerbajdzsáninak is nézhették őket. Bátyám és nővérem később ugyanilyen nagy orrúak lettek, de az övük nem volt olyan keskeny és elegáns. Velük összehasonlítva az enyémet klasszikusnak nevezik, ami egy ilyen örökséget tekintve csodával határos.

A fekete-fehér világban látok még partikat, autós kirándulósokat és egy hegyi állomás korlátján nevetve áthajoló rokonokat.

A születésem képei már némileg megtört színekben bukkannak fel bennem, a kórház falai mustárszínűek, a műtősruhák világoszöldek.

Félhomályban látom, amint az orvos a megmosdatott és bepólyált csecsemőt átadja anyámnak, hallok anyám sikoltását, mert megijedt tőlem, olyan csúf vagyok. Később gyakran mesélte, hogy az orvos, mint igazi gentleman, ezt mondta: – Ha akarja, nagyságos asszonyom, visszaadhatja a babát, és adok önnek helyette egy plüssmacit ajándékba.

A gyerekkocsi égszínkép. Apám nevet. – Úgy néz ki, mint egy majom. Ezzel inkább nem kellene sétálnunk.

Első ágyam mézsfehér, a háztartási alkalmazott és dajka köténye fahéjszínű körökkel díszített. Anyám minden fotón csak feketét vagy sötétkéket viselt három éven keresztül, aztán újra visszanyerte a régi súlyát.

Nincs rajta a képeken az állandó edénycsörömpölés a konyhában, amitől zengett a ház, és a felnőttek félhangos beszéde. Mindig valami titokzatos dologról beszéltek, amit mi, gyerekek nem hallhattunk. Mégis törekedtünk arra, hogy a körülöttünk zajló eseményeket jobban megértsük. Áhítattal faltuk az elsuttogott mondatfoslányokat.

– Mielőtt a dada szolgálatunkba lépett, megerőszakolta egy teherautósofőr – hallottam anyám hangját, miközben felvette kabátját az előszobában. – Most depresszió miatt a háziorvos nyugtatót írt fel neki, amit naponta, felkelés után kell bevennie.

Ha a felnőttek magányosak vagy boldogtalanok, visszavonulnak, és úgy kezelik az embert, akár egy kidobni való bútordarabot. Ritka pillanatokban persze megtörténhet, hogy bizalmasan

beavatnak gondjaikba. Gyerekként az ember minden törődést elfogad, és türelmesen figyel. Sőt, azon fáradozik, hogy közbevetett kérdésekkel és jó tanácsokkal valami vidámságot nyújtson ezeknek a nehézfejű embereknek.

Nekem kezdettől sokat meséltek. Ötévesen tudtam, hogy anyám egyáltalán nem akart gyereket, de apám részéről ez volt a házasság feltétele. Számos egyéni észrevételből alakítottam ki elképzelésemet valós életünkről: anyám unalomból ment hozzá apámhoz, mert nem volt jobb ötlete, ami életében valami fordulatot hozott volna. Három éven belül érkezett három csecsemő, s ez megszilárdította a helyzetét.

Noha voltak sokatmondó pillanatok, a szabad élet ígérete, erről tanúskodnak a bécsi idők gyűrött fekete-fehér képei: anyám barátaival nevetve az Ade bárban, majd turbánnal a fején és kölcsönzött bundában a Kärtner Strassén. Talán lehetett volna hotelmenedzser, vagy elmehetett volna Amerikába.

Ehelyett az én kis majomtestem megtörte a színeket. Ismét egy kórházi tartózkodás, ezúttal több hétig. Mozdulatlanul feküdtem a fehér lepedőn, deréktól bokáig gipszben. Nem voltak rendben a csontjaim – deformitás. Nem csodálkoztam, hogy valami hibás bennem.

A kórházban világos kövezet volt és magas falak, félig tojáshejszínű olajfestékkal festve. Ehhez még szürke függöny járult, és a nővérek szürke rendi ruhában suhantak át a hosszú folyosón. Néha úgy ültek az ágyam szélén, mint porlepte madarak, és imádkoztak. A levegő, mint a hideg füst.

Látogatási nap hetente egyszer. Délután jöttek a szülők, és odaültek a gyerekük ágyára. Anyám nyugtalanul megsimogatta a fejemet, és azt mondta:

– Ne sírj, mert akkor nekem is sírnom kell.

Beszélgetésünk többi része nem illett a méltóságos falakhoz. Csak az utána beállott csend tűnt valóságosnak. Zordan és irtózatosan uralta a tágas teret, mint az első fagy, elfojtott minden madárhangot és minden suttogást. Olyan volt számomra, akár egy megérdemelt büntetés.

A gipszet, melyben testem nyugodott, rendszeresen cserélni kellett. Az orvos kétszer belevágott a húsumba, amikor feltörte a héjat. Bíborvörös eső permezte be az üres termet.

– Miért ficáinkolsz annyit – mondta, és a mosdóhoz ment. Vérem eltűnt a kezéről a lefolyóban.

A páncél maradt akkor is, amikor ismét hazahoztak. Hónapokig ültem naphosszat mereven egy sámlin, és a kezemmel játszottam.

A csend is velem jött. Jobb pillanatokban megfeledkeztem róla, mégis a mai napig kísér. Bizonytalan csend ez, mely elválaszt a külvilágtól, és még az érzések hangját is elfojtja. Amikor véglegesen levették rólam a gipszet, kétéves késéssel tanultam meg járni.

Hamar megérti az ember, hogy a legtöbb felnőttet komor érzések gyötrik, s ezek fekete tintaként borulnak napjaikra.

Egyik éjjel felébredtem a dupla ágyban anyám mellett, és láttam, hogy a feje egy nagy sötét tócsában fekszik. Amikor apám üzleti úton járt, akkor mindig mellette alhattam. Most itt feküdtem, és figyeltem anyámat, aki halkán nyöszörgött. Erről az időről egyetlen fotó sem él az emlékezetemben, de később elejtett különös szavai alapján a következőket sütöttem ki: Mivel apám állandóan utazott, és állítólag pocsék szerető volt, anyám elkezdett egy nős emberrel találkozgatni, aki a hegyen lakott egy villában. Amikor ez a férfi egyszer elutazott, a felesége partira hívta anyámat a villába. Már ötévesen is csodálkoztam rajta, hogy anyám elment. Ahogy később is, gyakran megesett, hogy a felnőttek cselekedeteiben semmi logikát nem találtam.

Fent a dombon derült ki, hogy anyám volt az egyetlen vendég egy férfin kívül, aki a zongoránál ült, és Cole Porter-dalokat játszott. A férfi a dombon lakó asszony szeretője volt. A vendéglátó nő, aki időtlen idők óta alkohol- és drogproblémával küzdött, anyámat egy nagy pohár vörösborral kínálta. Ebben valamilyen tabletta lehetett anyám szerint, mert hirtelen olyan rosszul lett, hogy a fürdőszobába támolgott, és valami arra kényszerítette, hogy a fejét többször beverje a mosdóba. Betört az orra, majd utolsó erejét összeszedve kiszökött a teraszajtón. Átbotorkált a

kerten, és lement a dombról a városba. Most kábultan fekszik mellettem az ágyban, és nyöszörög.

– Ne csinálj ebből gondot – mondogatta egyre. A feje alatt lévő lepedő sötétvörösén ragyogott. Akkoriban még nem voltak pszichológusok, csak pszichiáterek, akik kizárólag az elmegyógyintézet bentlakóit vagy járóbeteg pácienseit kezelték, de az utóbbiakról feltételezték, hogy hamarosan ők is ugyanoda kerülnek. Nehéz elmondani, hogy gyerekként hogyan reagáltam egy ilyen történetre. Később nem volt szabad erről beszélnem. A felnőtteket nem szabad sötét dolgokra emlékeztetni, különben rosszkedvük lesz, így szólt a ki nem mondott törvény. Különben egész nap, sőt néha több napig semmibe vesznek. Velem nagyon gyakran nem beszéltek. Noha nem mindig tudtam pontosan az okát, mégis meg voltam győződve arról, hogy én vagyok a felelős a nyomott hangulatért. Úgy éreztem, egyfajta bűnösség vesz körül. Gondoltam, rossz gyerek vagyok, állok és hazug. Hazug, mert megfigyeltem a felnőtteket, és mindent a tetszésük szerint csináltam. Azt mondtam, amit hallani akartak, és adtam a jó kislányt azért, hogy szeressenek. Nem emlékszem, hogy valaha úgy igazán játszottam volna, vagy bepiszkítottam volna magam. Készségesen hagytam, hogy sötétkék bársonyruhába öltöztessenek, fehér harisnyát és fekete lakkcipőt húzzanak a lábamra, és illedelmesen ültem az ebédlőben, a nappaliban és később a szalonban is (mely a nappali nagyobb és elegánsabb verziója). Ez unalmas volt, de tudtam, hogy örülnek neki, és szerettem, ha rám mosolyognak, és megsimogatják a fejem.

Mégis szüntelenül becsúsztak új hibák. Hibák, melyekről semmit nem tudtam, de úgy tűnt, hogy én követtem el őket, hiszen mellőztek, és vádló pillantások kíséretében csak a legszükségesebbet közölték velem. Pedig átlagos napokon is órákig ültem a játékszobában vagy a konyhai széken, és szándékosan csak a jó mesefigurákat rajzolgattam. Egyszer mellém ült anyám, és festett egy apácát, akinek könnyes volt az arca.

– Tulajdonképpen művész akartam lenni – mondta.

Néztem a papírlapot, és nem voltam benne biztos, hogy ez jó ötlet lett volna. Természetesen rosszul érintett a hír. Anyám szí-

vesebben lett volna más, mint az anyánk. Ötévesen a következő megállapítás fogalmazódott meg bennem: anyám azért lett anya, mert nem volt szerencséje.

Különös érzés, ha az embernek olyan felnőttekkel van dolga, akik mások szerettek volna lenni, és egész más életet akartak élni. Ilyenekkel gyakran találkoztam életem során. Miközben az ember esténként magára húzza a takarót elalvás előtt, eszébe jut az a sok félresiklott életű férfi és nő, és azt kérdezi magában, hogyan tudná saját helyzetét megítélni, ha választása lenne. De még nincs választása.

Anyám kihasználta a partin történt balesetet arra, hogy megváljon régi orrától. Egyik nap hatalmas kötéssel az arcán toppant be, és amikor egy idő múlva levette, kis pisze orr bukkant elő alóla, mely úgy nézett ki, mint a legújabb játékbabámé. Hetekig vártam, hogy arca az ismerős régivé változzon. De nem történt semmi. Eredeti orrának megsemmisítésével eddigi személyisége is megsemmisült. Ez az asszony, aki eddig mindig boldogtalan és elégedetlen volt, most egyfajta paszpartuvá változott, amely további életének minden csillogó eseményéhez tökéletesen illik.

Ez nem az utolsó operációja volt. Miközben én dobogó szívvel léptem be évente kétszer a sebészeti klinikára az előírt csontvizsgálatra, anyám egyre többször szánta rá magát testének átalakítására. Abban a korban, amikor más asszonyok már érett külsőt öltenek, az ő arcbőre teljes átalakításon ment keresztül. A fotókon istenien és fenségesen tökéletes volt, a valóságban azonban hideg és merev maradt. Arca úgy csillogott a fényben, mint a fényesre törölt elefántcsont, fekete szeme oly ridegen nézett, hogy pillantása fölött semminek nem volt többé hatalma. Akkoriban jelentek meg a fotóalbumokban a színes képek. Bonyolultabbá tették a hiú hölgyek életét, akik szüntelen nyaggatták háziorvosait szépségápolási gondjaikkal.

Bárhol, ahova elvittek minket testvéreimmel, kivétel nélkül nagy kert volt, a kapu előtt sötét limuzin állt, a házban pedig dobozkákkal és apró zárt üvegcsékkel teli házipatika. Ezekben színes cukorkákhoz hasonló tabletták.

Vidám külsejük új összefüggéseket rejtett számunkra. Néhány felcsipegetett megjegyzésből megértettük, hogy ezek a tabletták rendeltetésük szerint megkönnyítik a ház asszonyának életét.

Olybá tűnt, mintha az idők folyamán a környező világ is átvette volna e tabletták tarkaságát. A hölgyek színesebben öltözködtek, színesebbek lettek az autók, a függönyök, a tapéták, és még a rózsák is a kertekben. Sokkal később, amikor egyre jobban kinyílt a szemünk, tinédzserként titokban kutattunk a villák és apartmanok házipatikaiban, és mindennap más szín mellett döntöttünk. Addig teszteltük a tablettákat, amíg meg nem találtuk az igazit, mely megfelelt elképzeléseinknek. Ez gyakran nagyszerűen működött, de néha félresikerült.

Először halványkék volt az ég, vajszínű a napfény, a ruhák kifakult zöld-, pink- és narancsszínűek.

Számos fényképen látom magam fürdőruhában, amint egy szőke lány mellett állok a csónakban. A fürdőruha világos rózsaszín, tengerkék szalaggal szegve. Mellettünk egy nő áll, nagy nap-szemüveggel, rutinosan nevet a kamerába, szőke haját borzolja a szél. Szüleimnek sohasem volt csónakjuk. A fényképen látható jelenet boldogságról árulkodik. Idegen emberek boldogságáról, akiknél vendégségben jártunk.

Ekkoriban a rögeszméim és a hozzájuk való ragaszkodás adtak erőt, ezek töltötték ki napjaimat. Nem szabályokat találtam ki, hanem parancsokat, melyeket saját magamnak adtam ki. Ezek feltétlenül kellett ahhoz, hogy létezésemet magasabb rendűnek érzékeljem.

Bal lábbal a világos felületre!

Jobbal a vonalra lépni!

Nem sokkal azután, hogy végre megtanultam járni, a világ elkezdett a lábam alatt világos és sötét felületekre, vonalakra osztódni.

Ez az egyensúly és szimmetria miatt történt: ha járás közben bal lábammal valami világosra léptem, akkor a jobbal is világosra kellett lépnem, majd mindkettővel a sötétre. Ha a bal lábam egy vonalra tettem, tehát a két padlódeszka, kőlap vagy padlócsempe közé, akkor a következő lépésnél a jobb lábam alatt is vonalnak kellett lennie. Így

minden vonal a megfelelő láb alá került. A világos egész testemet könnyűvé tette, a sötét nehezzé és lassúvá. Az volt a követelmény, hogy a kétütemű törvényt minden körülmények között betartsam, s ez egész napos abszurd mozgáshoz vezetett. Anyám kezét fogva ficánkoltam a bevásárló útjainkon, és cikcakkban táncoltam a nappalitól a toalettig a rokonoknál vagy szüleim barátainál. Az óvodában a koncentráció kedvéért mindig meg kellett szakítanom a játékot a többi gyerekkel, mert a szabályok be nem tartása azonnal kellemetlen viszketéssel, néha még szúró fájdalommal is büntette testem egyik felét. Minden alkalommal, amikor megfeledeztem a szabályról, elveszítettem az egyensúlyomat.

Senkinek nem tudtam elmondani, hogy mennyire megviselt a dolog. Biztos voltam benne, hogy ez a magasabb helyről érkező előírás csak nekem szól. A többi ember nem értené komplex harmóniára épülő rendszeremet.

Eredeti megjelenés:

Ela Angerer: *Bis ich 21 war*. Deuticke im Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2014.

Az osztrák író és fotós ELA ANGERER 1964-ben született Bécsben, jelenleg is ott él családjával.

Pályája újságírással indult, majd elbeszélésekkel folytatódott. 2010-ben jelent meg könyvsorozata, a *Moderne Nerven* (Modern idegek), melyből később színdarab született *Porno* címmel. 2011-ben mutatták be Bécsben az író rendezésében.

2014-ben jelent meg első regénye, a *Bis ich 21 war* (Amíg 21 lettem).

A mű nagy sikert aratott, a kritikusok dicsérték intenzív, meglepő gyermekkori képeit és a környezet „röntgenszerű” ábrázolását.

Az író szerint regénye az 1960 és 1980 közötti osztrák polgári társadalmat mutatja be, és nem önéletrajzi műnek szánta. A regényben egy magányos, érzékeny, beteges kislány meséli el gyermekkorát, gyors egymásutánban felvillanó képek formájában, mintha egy fényképalbumban lapozgatnánk.

2016-ban jelent meg második könyve, *Und die Nacht prahlt mit Kometen* (Üstökösök az éjszakában) címmel.

Az „*Apu azért iszik, mert te sírsz!*” minden bizonnyal a legkülönösebb című közéleti beszélgetéssorozat, de Puzsér Róbertet és Farkas Attila Mártont nem is a sablonos megoldásokért kedveljük. Az élet alapkérdéseit firtató beszélgetéseik egy része kötetben is megjelent, ennek apropóján faggattam a szerzőpárost. Már amikor sikerült közbekérdezni, Puzsér és FAM ugyanis a sörözőasztal mellett gyakorlatilag lenyomtak egy élő Apu-estet, ahogy azt tőlük megszokhattuk: sok-sok ugratással, provokációval, be- és kiszólással, közben persze húsbavágó témákat boncolgatva.

„Egy pszichoterápián próbáljuk keresztülrugdosni ezt a társadalmat”

Beszélgetés Puzsér Róberttel
és Farkas Attila Mártonnal

– *Honnan az ismeretségük, a barátság?*

Puzsér Róbert: Ugyanabból a baloldali globalizáció- és rendszerkritikus közösségből jöttünk, úgy hívták, hogy Indymedia – ma már nagyon kevesen emlékeznek rá. Ez egy internetes felület volt, ahová mindenféle mozgalmár írogatott: zöldek, anarchisták, marxisták, akik utálták a hivatalos baloldalt, és persze nem is volt fórumuk. Nyomaiban sincs már meg ez a közösség, teljesen szétszilárdott és leszalámizódott jobbra is, balra is. Akkoriban volt egy „Szélsőközép” című rádióműsorom, ahová meghívtam FAM-ot, miután egy közös barátunk, Nehéz Győző felhívta rá a figyelmemet. A stúdióban az Arrobori című könyvről beszélgettünk. Épp aznap estére szerveztek egy tüntetést George W. Bush budapesti látogatása kapcsán. Őt akkor mi már nagyon rühelltük – láttuk, milyen súlyos következményei lesznek a politikájának, és aznap este megint összefutottunk a tüntetésen. Tehát a globkrit gondolat – ami ma már egyáltalán nincs napirenden a baloldalon, mert felváltotta az alapjövedelem követelése, a genderizmus, a politikai korrektség, és vele az emberi kapcsó-

latok átszabásának szándéka – akkor egy igen erős kapocs volt köztünk.

Farkas Attila Márton: Ez után a találkozás után egy évvel Robi megkeresett Magyar Dáviddal az oldalán, hogy mutassam be a Forrás című könyvüket, hiszen nemcsak globalizációkritikus elvtársuk vagyok, de a vallásokkal is foglalkozom. Az Alexandra Pódiumon volt a bemutató – ott mondta nekem Robi, hogy van egy tisztességtelen ajánlata: akkor indult „A Hét Mesterlövésze” című műsora a Radiocafén, ahová meghívott, hogy csináljuk együtt. Persze ő szerkesztette, én amolyan állandó vendégként mentem oda minden vasárnap okos dolgokat mondani.

– *Az Apu-műsorokhoz mi vezetett el? A korábbi, önálló kötetekben már egyértelműen körvonalazódnak ezeknek a beszélgetéseknek a témái.*

FAM: Csomó mindenben passzol a véleményünk. Na jó, mindenben természetesen nem, de a fő kérdésekben igen. Egy volt tanítványom a Mika Tivadar Mulatóban volt programszervező. Arra gondolt, hogy „A hét mesterlövésze” megszűnése után tarthatnánk ott közéleti-kulturális beszélgetéseket. Akkor még nem „Apu azért iszik, mert te sírsz!” volt a címe, bár Robi ezt már akkor kitalálta, de a vezetőség elutasította, mondván, hogy ez túl bizarr. Végül én ajánlottam, hogy legyen „Több mint magyar” – a reklámokban ugyanis annyira gyakori ez a „több mint” szófordulat, és akkora baromság, hogy egy barátommal még kognitív elemzést is írtunk róla, szóval ezt a címet elég viccesnek találtuk. Aztán át

akartunk váltani „Több mint zsidó”-ra, amiből aztán „Több mint cigány” lett volna pár hónap múlva – na, ekkor mondták, hogy inkább legyen „Apu azért iszik, mert te sírsz!” Így zsaroltuk ki a címet. Kezdetben tizenöt-húsz, nagyon ritkán harminc ember gyűlt össze, amolyan értelmiségi kerekasztal-beszélgetésnek indult. Később, amikor Robi neve és tevékenysége felfutott a „Csillag születik” zsűritagjaként, hirtelen elkezdett özönlenni a néptömeg. Sznob értelmiségi barátaink viszont elhagytak bennünket.

Puzsér: Az Apu-rendezvénysorozat úgy indult, mint egész estés politikai megmondás. Aztán lett belőle politikai-kulturális megmondás, majd ez bővült a spirituális-vallási jelleggel. Immár három térben mozgunk: közéleti-politikai, kulturális és szellemi-misztikus térben. Ezek egyaránt fontosak, és az Apu igényt formál mindháromra. Számunkra nagyon lényeges, hogy megőrizzük ezt az egységet. Tehát ha például történik valami a közéletben, vagy valami súlyos dolog a kultúrában, akkor arról beszélünk, ugyanakkor mindig szem előtt tartjuk, hogy mindent, ami anyagi, vissza kell vezetni az alapokhoz, melyek szellemiek, a szellem alapjai pedig lelkiek. Súlyos hiba, ha a jelenségvilág szín- és formakavalkádjában akarod megoldani a problémákat ahelyett, hogy visszamennél a forrásvidékre – ami mindig lelki természetű. A vallás nélkül nem lehet megérteni a kultúrát, a kultúra nélkül nem lehet megérteni a politikát. A jelenségvilág fraktális szerkezetű: minden válasz két újabb kérdést szül, amelyekre találhatunk is egy-egy választ, csakhogy azok már négy újabb kérdést vetnek fel, és így tovább – a problémákat ezért nem lehet soha anyagi alapokon megoldani.

FAM: Én úgy fogalmaznám meg, hogy a létezésünk legalapvetőbb kérdéseit igyekszünk feltenni. Manapság ugyan baromi nagy közhely, hogy a nagy narratívák halottak, nincs hova igazodni, de hát így van, nincs mese. Az ezredforduló táján Csányi Vilmos etológus egy cikkében azt fejtegette, hogy egyszemélyes kultúrák jönnek létre az internetnek és a hálózatoságnak köszönhetően. Lehet, hogy valaki nemzeti radikálisnak tartja magát, vagy feministának, vagy anarchistának, vagy katolikusnak,

buddhistának, mittudomén, de egyrészt váltogatják az emberek a világnézetet – ami azért bizarr, mert évezredekig ez ismeretlen volt ilyen mértékben és módon –, másrészt összeválogatják a nekik tetsző elemeket, és kaleidoszkópszerűen hoznak létre személyre szabott világképeket azon a nagy világnézetben belül, amiben meghatározzák magukat.

– *A kötetben erre vonatkozóan Attila elejt egy szellemes meghatározást, miszerint az Apu-estek egy szatirikus világnézeti workshopot képeznek. Lehet világnézetekből workshopot rendezni?*

FAM: Ahogy mi csináljuk, úgy mindenképpen. Ahogy mások csinálják, úgy nem. (Nevet.) Ebben az a fontos, hogy szatirikus. Kicsit olyanok vagyunk, mint Hacsek és Sajó – persze nem az ismert békebeli, kávéházi alakok, hanem egy negyedik világháborúbeli, poszt-posztmodern, apokaliptikus, földalatti Hacsek és Sajó.

– *A dialógus hangsúlyos szerepet kap ebben a műfajban. Bár én nem Hacsek és Sajóra, inkább például Platónra gondolok...*

FAM: Azért jegyezzük meg, Platón dialógusai áldialógusok. Szókratész elmondja a tutit, és valamelyik tanítvány helyesel: „Igazad van, Szókratész, valóban így van, Szókratész, folytasd Szókratész...”

Puzsér: Én azért törekszem rá, hogy az Apu-rendezvényeket is ilyené tegyem.

FAM: Én meg ellenállok, mert Robi egy pofázógép, az agya születésétől fogva speedet termel, úgyhogy néha muszáj leállítani. Egyszer megy, máskor nem – olykor ez nekem nagyon kényelmes, mert pihizhetek, főleg, ha egyetértek vagy épp nincs gondolatom, néha viszont idegesítő, főleg, ha nem értek egyet, és van gondolatom.

– *Ez a bizonyos „Apu azért iszik, mert te sírsz!” cím roppant szemléletes, mindenki azonnal és pontosan el tudja képzelni a szituációt, amelyet leír. De miért lett ez a műsor címe?*

Puzsér: Azért, mert ez a szituáció maga Magyarország. El sem kell képzelni, csak körül kell nézni. Ennél pontosabban nem tudjuk leírni Magyarországot, és a saját nemzedékünk élményét: mitől lettünk mi cserbenhagyott generáció. A FAM-ra ez nem

igaz – ő egy kilencessel idősebb nálam. Az én nemzedékeket kihagyták mindenből: a rendszerváltás utáni mutyiból is, de a tisztességes érvényesülés esélyéből is. A kilencvenes évek elején hirtelen rászakadt az országra a kapitalizmus: kimentél Bécsbe, megnézted, mi megy ott, hazajöttél, megcsináltad, és kaszáltál. Elhibázni sem lehetett, mert nem volt verseny – kockázat nélkül lehetett meggazdagodni. Én akkor tizenöt éves voltam. A FAM csak a hülyeségének tudhatja be, hogy nem lett sikeres, mert ő bőven abban a korban volt, hogy lehetett volna. Én és a nemzedékem pont kimaradtunk a buliból. Mi is megkaptuk a szocializmust a nyakunkba, de már egy olyan világban, amely egyáltalán nem nyújtotta a szocializmus biztonságát. Ez a Vadkelet-élmény. Persze nyilván nem olyan vad, amilyen mondjuk a jelicini Oroszország volt...

FAM: Én egy idealista hülye voltam valóban. Részt vettem a rendszerváltásban, mozgolódtam, szervezkedtem, plakátokat ragasztottam stb. Lakhelyemen, Isaszeg–Gödöllő körzetében jutott be az ország első ellenzéki képviselője, Roszik Gábor, akinek a kampányában vastagon közreműködtem. A Független Kisgazdapárt alapító tagja voltam, meg mindenféle olyasmiben részt vettem, amit hazulról hoztam, és amiben hittem. Sokszor jártam a Jurta Színházban, és hasonlók. Ideologikus ember voltam, de nem szerettem a kapitalizmust már akkori jobboldaliként sem.

„Nehéz megkülönböztetni a sárkányfit a gyíktól,
de mi látjuk Amerikában, hogy néz ki a sárkány”

– *Valójában mindketten tettek világnézeti kanyarokat. Szerepel olyan téma a kötetben, amelyről tíz-tizenöt-húsz éve egész mást mondtak volna?*

FAM: Ezen el kell gondolkodnom. Szerintem az alapkérdésekről, főleg azok spirituális vonatkozásairól nemigen. Esetleg más-hogy megfogalmazva, de a lényegre tekintve nem. Az élet nagy kérdéseiről nem változott a véleményem, ma talán csak másho-

vá teszem a hangsúlyokat. Én először jobboldali voltam, aztán baloldali. Mármint nem MSZP-szavazó baloldali, hanem az az alterglob, amit Robi említett. Tulajdonképpen radikális jobboldaliból lettem radikális baloldali. Ma meg már nem tudom meghatározni magam. Illetve Robival ezt az állapotot nevezzük kurzuson kívüliségnek.

Puzsér: Én liberális voltam a kilencvenes években, aztán az ezredforduló táján vettem egy balos fordulatot – 2009-ig mondhatom, hogy kifejezetten balos voltam, aztán kizuhantam ebből is. Ma már sok tekintetben konzervatív vagyok – csakhoggy abban az értelemben mindig is konzervatív voltam, hogy a kereskedelmi televíziózást például már a kilencvenes években is szankcionáltam volna. Az én szememben a reklám egy illegitim működés – és ez egy nemlétező vélemény ma Magyarországon. Számomra a reklám súlyos emberi jogi kérdéseket vet fel, olyanokat, mint hogy szabad-e hatalmas felületeken hazudozni a mindennapokban, meg hogy, aki hülye, az haljon-e meg? A kereskedelmi tévénézés ezeknek a soha fel nem tett kérdéseknek az elhazudásán alapul. Tekinthető ez akár egy radikális baloldali nézetnek is, szerintem inkább konzervatív, csak épp annyira forradalmi konzervatív, hogy nehéz konzervatívként értelmezni. Csakhoggy a nagy államszervező ideológiák mindegyikéből keservesen kiábrándultunk már, miközben mindegyik terén tapasztalhatók bizonyos el nem hanyagolható deficitek. Ha emberi jogokról van szó, akkor harcos liberális vagyok, ha a kultúra és a bulvár viszonyáról, akkor konzervatív, ha pedig nyomorról – és nem pusztán szociális igazságtalanságról, hanem kifejezetten az emberi nyomorúságról –, akkor forradalmi szocialista. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy ezek az eszmék mára normákká váltak. A huszadik században a szabadság, egyenlőség, testvériség jelszavai nagyrészt betöltötték a funkciójukat, és felszívódtak a kultúrában meg az intézményrendszerekben.

FAM: És nem pusztán felszívódtak, de elmentek az abszurdumig, a rémuralomig. Az egyenlőség eljutott a bolsevizmusig meg a Gulágig, a testvériség a nemzetiszocializmusig és az auschwitziz

gázkamrákig, a szabadság pedig hamarosan el fog jutni egy általunk még most is nehezen elképzelhető szélsőségig. Robi szokta trolldemokráciáknak hívni ezeket a Duterte-, Putyin-, Erdoğan-féle vezetők által reprezentált új típusú önkényuralmokat. Ahogy Trump sem konzervatív, s ahogy stílusbeli elődje, Berlusconi sem volt az, ezek egytől egyig gátlástalan vadnyugati vállalkozók, akik a társadalom csőcselékösztöneinek felkorbácsolása révén szereztek politikai hatalmat. Ezzel a trenddel szemben jelenleg egyetlen politikai erő válik egyre inkább kizárólagossá – az, amit kulturális baloldalnak nevezhetünk: a politikai korrektség, a genderizmus és a multikulturális emberjogizmus. Számomra ez nagyon ijesztő, ugyanis látom benne a totalitárius vonásokat, egy orwelli disztópia csírait – ahogy ezt sokszor, sok helyütt elmondtam már. Ez fog előbb-utóbb eljutni odáig, hogy már szavakat sem használhatunk, nemünk sem lesz, az intim szférát is ellenőrzik, az embert átprogramozzák, és ezt sokan még csak meg sem érzik, mert a kontroll belülről kerül.

Puzsér: Ez a két fenyegető társadalomszervezési modell egyaránt a liberalizmus torzszülöttje: a szabadság szélsőségei. Valójában két közeli forrásból származnak: a pozitív szabadságjogból, tehát a népszuverenitásból, és a negatív szabadságjogból, vagyis emberi és polgári jogi normákból. A népszuverenitás perverziója a trumpizmus és a dutertizmus – az emberi jogoké a genderizmus és a politikai korrektség diktátuma. Persze a baloldaliság nemcsak Sztálint, Pol Potot meg Enver Hodzsát hozta el, hanem a komplett szociális intézményrendszert, a gyest, a segélyezést, olyan mértékű gondoskodást, ami korábban nem létezett a történelemben.

FAM: Csak a törzsi társadalmakban...

Puzsér: Ja, ahol embereket áldoztak... Szóval, ezek a vívmányok kincsek. A konzervativizmus meg a nacionalizmus a két világháború és Auschwitz után elhozta nekünk azt a világot, ahol két futballválogatott összecsap, egyik győz, a szurkolótábora megdicsőül, a másik szomorúan hazaballag – és nem gyilkolják le egymást. Egyedül a liberalizmus nem tombolta még ki magát,

ennek kora, a liberális Sztálinok, Pol Potok, Hitlerék és Mussolinik kora a huszonegyedik században jön el.

– *Valahol szükségszerű, hogy ezek bekövetkezzenek.*

Puzsér: Ezzel a hozzáállással azért vigyázni kell: ötvenmillió ember halálát, ha lehet, inkább ne nevezzük történelmi szükségszerűségnek!

FAM: Pontosan. Nem intézhetjük el azzal mondjuk a Gulágot, hogy történelmi szükségszerűség volt. Egyébként, amikor a magam szarkasztikus módján bírálni szoktam a genderizmust, a politikai korrektséget és hasonlókat, a barátaim rendszerint figyelmeztetnek, hogy ne csináld már, FAM, ezek marginális jelenségek, szélsőséges hülyeségek, és hülyék mindenütt vannak. Igen, lehet, csakhogy minden forradalom természete, hogy ha nem verik le idejében, akkor mindig a szélsőség lesz a mainstream, ami előbb-utóbb magukat a forradalmárokat is felfalja.

Puzsér: A forradalmaknak az a természetük, hogy nem lehet őket leverni. Ha itt levered, kipattan máshol és máskor, s ott győz. A forradalom mindig győz. Valójában vissza kell konszolidálódni egy élhető alapra, de ahhoz előbb a forradalomnak győznie kell, és a rémuralomnak ki kell tombolnia magát.

FAM: Ha ezek az irányzatok egyre nagyobb teret kapnak, akkor például a normális feministák által is szélsőségesnek tartott jelenségekből lesz az új mainstream. Nem azért, mert a feministák gonoszak, hanem mert ez a mozgalmak fizikája.

– *De ezek a jelenségek, amelyek tőlünk nyugatabbra hangos zúgóként áradnak, nálunk inkább csak olyan kis patakcsörgezésre emlékeztetnek.*

Puzsér: Ó, igen, ez a jól ismert provinciális érvelés, ami arról szól, hogy ez itt nem is sárkány, ez csak egy gyíkocska. Tehát mi itt a FAM-mal úgy pózolunk, mint az új Sárkányölő Szent Györök, miközben a dárdánknak a végén egy kis gyíkocska ficáncol. A megfigyelés talán helytálló, de figyeljük meg az érvelést: nem vitatják, hogy hüllő, nem vitatják, hogy érzéketlen hidegvérű. A diskurzus csakis a méretével kapcsolatos.

– *A méret fontos...*

Puzsér: Persze, a FAM és én azonban pontosan látjuk, hogy ez itt nem gyíkocská, hanem egy sárkánynak a kölyke – már kikelt a tojásból, most még kölyök, de meg fog nőni. Nehéz megkülönböztetni a sárkányfit a gyíktól, de mi látjuk Amerikában, hogy néz ki a sárkány. Tudjuk, hogy nő. Igei és névszói értelmében egyaránt. (Nevet.)

FAM: Ne provokálj már állandóan mindenkit...

Puzsér: Nem, mi imádjuk a nőket. Jól átsütve. Viccen kívül, én azért vagyok itt, hogy az ország szabadságfokát teszteljem. Ez egy fontos funkció. Miloš Forman például szinte az összes filmjét olyan hősökről készítette, akik hivatásszerűen a közösségeik szabadságfokát tesztelték.

– *És mi lett a teszt eredménye eddig a magyar társadalom szabadságfokát illetően?*

Puzsér: Ez nem egy konstans állapot, hanem valami, ami folyamatosan válik valamivé. Ha van Pride, akkor tágítjuk az ország szabadságfokát, és mérjük is – ha nincs, akkor nem tágítjuk, és nem is mérjük. Törökországban és Oroszországban például nincs Gay Pride, és én nem is szeretnék ezekben az országokban élni – s nem azért, mert ott nincs Pride, viszont az a tény, hogy nincs Pride, számomra azt jelzi, hogy ezeknek az országoknak a szabadságfoka nekem nem felel meg. Törökországban és Oroszországban rendkívül nyomasztó sovíniszta és önkényuralmi tendenciák figyelhetők meg, és ez jól felmérhető azzal, hogy ezekben az országokban nem szabad Pride-ot rendezni. A Pride-dal az én számomra nem az az elsődleges probléma, hogy ízléstelen, hanem hogy szándékosan nincs eldöntve, hogy a deviancia ünnepe, vagy egy emberi jogi menet – holott mindkét választás tökéletesen legitim volna, egyedül az el nem döntött dilemma illegitim. És hát aligha véletlen, hogy ennek a dilemmának az el nem döntését a hazai liberálisok lépten-nyomon politikai tőkére váltják. Mikor melyik jön jól. Teljesen mindegy, hogy a Pride egy progresszív rendezvény vagy sem – jó, mert az ország szabadságfokát tágítja és teszteli. A Vér és Becsület Napja is jó, mert az is az ország szabadságfokát tágítja és teszteli. Persze nem azt akarom ezzel mondani, hogy a Pride meg

a Vér és Becsület Napja hasonló rendezvények volnának, hanem azt, hogy minden rendezvény jó, amit szabad megrendezni Magyarországon. Még a Békemenet is – még annak ellenére is, hogy az egy álmenet, amelynek keretében az állam elnevezi magát Civil Összefogás Fórumnak, és úgy tesz, mintha társadalom volna.

FAM: Én ezeket a meneteket nem szeretem, és nem is szoktam részt venni rajtuk, személy szerint nem az én ízlésemnek való, de egyetértek azzal, hogy lehessen bármiféle menet. Dobálni se mennék ki, számomra az is ízléstelen, meg utálok az agresszív bunkókat. A probléma ott kezdődik, hogy ne legyek már zsidóbérenc antimagyar attól, ha a Vér és Becsület napját ízléstelennek tartom, és ne legyek már homofób fasiszta, ha a Pride-ot ízléstelennek tartom. Egyébként állítom, már maga az, hogy ezt a két példát hoztuk, mintha párhuzamba állítanánk, sokak számára botrányos lesz.

Puzsér: Azt hiszem, egyszerűen csak egy szabadabb országban akarunk nem nácik lenni, és egy szabadabb országban akarunk nem buzik lenni – egy olyan országban, ahol szabadon vonulhatnánk akár nácikként, akár buzikként.

FAM: Így van, és legyen jogom akár az esztétikai alapon megfogalmazott véleményemet megírni arról, hogy nem tetszik a Pride, és ezért ne pereljen már be egyetlen szervezet se, mondván, hogy homofób vagyok. Mert ismerek ilyen példát. A nácik nem perelnek, ők fenyegetnek – más műfaj.

Puzsér: Ahogy a deviancia szótól sem kellene rettegni. Mindenki deviáns.

FAM: Te aztán pláne...

Puzsér: Miért ne szabadna megünnepelni a devianciát? Mindenkinek joga van annyira élveztegni, normasértőnek vagy akár romlottnak lenni, amennyire csak akar – amíg nem árt vele senki másnak.

– Az esteken és a kötetben is felvonulnak ehhez hasonlóan „necces” témák. Volt olyan, amiért különösen sok támadást kaptak?

FAM: Épp olyasmért, amire nem számítottunk. Nem ezek a necces, tabutörő témák hozták ki sok hallgatónkat a sodrából,

hanem kifejezetten a spiritualitással kapcsolatos nézeteink, és kifejezetten a dawkinsista hallgatóinkat. Richard Dawkins valaha egy nagyon nagy tudós volt, aztán egy világnézeti szektavezér lett, ő képviseli az ateizmusnak azt a formáját, ami már nem tudományos világkép, hanem vallás – Dawkinst ezért az ateisták pápájának is nevezik. A tudománynak ugyanis nem dolga, hogy értékrendet, világnézetet, közösséget hozzon létre – a tudomány egy megismerési módszer. Dawkins hívei valójában már egyházat vagy inkább ellenegyházat alkotnak. Sértegettünk és lefikáztunk a színpadon egy csomó mindenkit, de a leghevesebb támadást az ateistáktól kaptuk. Korábban azt se tudtam, hogy Magyarországon ez ennyire erős jelenség.

– *De mi fáj az annyira az ateistáknak?*

FAM és Puzsér: Minden.

Puzsér: Bármiről beszélünk a valláson kívül, arra elképesztően rá vannak csavarodva. Nagyon progresszív gondolkodásúak, tényleg azok. Sok olyan művész és gondolkodó van ma, akit én is nagyon kedvelek, és szintén dawkinsista – ilyen hősöm például Ricky Gervais vagy Stephen Fry. Elképesztően progresszív szellemek – de a dawkinsizmus az utolsó csapda minden szabadgondolkodó számára. Az ateista hallgatóinknak elfogadhatatlan, hogy egy ennyire fundamentális kérdésben mi ennyire mást gondolunk. Holott nem is gondolunk mást: mi mindent hiszünk, amit ők hisznek, csak van néhány dolog, amit ők már nem tudnak befogadni.

FAM: A létezés pluszdimenzióját nem ismerik, ezért nem értik. Amihez amúgy nem kell vallásosnak vagy spirituálisnak lenni – én inkább a spiritualitás fogalmát használom, mert a vallásosságnak van egy olyan fogalmi kerete, ami sok mindent magában hordoz: rítusokat, zsolozsmázást, templomot, egyházat, klerikalizmust. Szóval elég mondjuk a művészi látásmódot, az ihletet, az intuíciót, a végtelen iránti vonzalmat és hasonlókat alapul venniük, s talán könnyebben megértenék a spiritualitás természetét is.

– *Érdekes, én a holokauszttémára tippeltem volna a kötetből, mint nagy indulatokat felkavaró, érzékeny jelenségre. Abban a be-*

szélgetésben felmerül a holokausztsérültség fogalma, vagyis, hogy ezt a fájdalmat nem dédelgetni kellene, hanem kigyógyulni belőle.

FAM: Semmi olyat nem mondtunk, amivel bárkit megbántottunk volna, ennél fogva nem is jött semmi élesebb kritika.

Puzsér: Azért jött: a Népszavába írt valaki, aki nem is olvasta a könyvet...

FAM: De az a drámáról írt. [A 2014-ben megjelent, szintén közösen írt *A zsidók szégyene* című kötetről – a szerk.]

Puzsér: Az Apu-könyvben kitárgyalt holokauszttémaért valóban senki sem támadott minket. De ezt is le kellett már írni valahol. A „holokausztsérültség” fogalmát, azt hiszem, én használtam először. A kilencvenes években elképzelhetetlen lett volna, hogy valaki kimondja ezt a szót.

FAM: Rögtön neonáci lett volna.

Puzsér: Pedig, ha nem alkotunk fogalmakat, ha nem nevezünk meg jelenségeket, problémákat sem tudunk megoldani. Egy ilyen mély lefojtásnál a gyógyulás első mondata mindig az, hogy „doktor úr, kérem, segítsen”. Ha valaki csak odáig jut el, hogy a rohadt náci szomszéd a hibás, az soha nem fog tudni meggyógyulni. Akik a hazai közgondolkodást a kilencvenes évektől kezdve meghatározták, mind ebben az állapotban voltak. Márpedig a diagnózis felállítását nem lehet megspórolni. Ha nem dolgoztunk fel egy traumát, és úgy fojtjuk le, abból a mélyben démonok képződnek. Ebből aztán akár neurózis, akár skizofrénia is kialakulhat.

FAM: És ez pontosan így működik társadalmi szinten is.

Puzsér: Egy társadalomnak ugyanígy van pszichéje, kollektív tudattalanja, amihez pedig tartozik egy kollektív tudat. A kollektív tudat ma egyszerűen úgy nevezhető meg, hogy Wikipédia. De persze közgondolkodásnak is hívhatjuk. Mi valójában egy pszichoterápián próbáljuk keresztülrugdosni a magyar társadalmat. Ha nagyon röviden kéne megfogalmaznom, hogy mi a küldetésünk, akkor azt mondanám, hogy ezt a szerencsétlen társadalmat akarjuk átrugdosni a huszonegyedik századba.

FAM: No, ez azért a Robi ars poeticája, nekem ilyen prófétai küldetésstudatom nincs. Erről én már körülbelül tíz éve lemond-

tam. Inkább tanúnak nevezném magam, aki látok bizonyos dolgokat, aztán elmondom és leírom őket.

„Amit mi csinálunk, az kocsmaalkímia”

– *A kötetben is kitapintható, hogy nem értenek egyet mindenben.*

FAM: Hát az borzasztó is lenne, ha összefolyna a tudatunk. Én nem akarok a Puzsér tudatával egyesülni! *(Nevet.)*

– *Van olyan kérdéskör, amelyben kibékíthetetlen az ellentét önök között, és gyakran „hajba kapnak” miatta?*

FAM: Nincs, legfeljebb hangsúlyeltolódások vannak részletkérdésekben, ízlések, stílus terén vannak ellentétek, ilyesmi.

Puzsér: De ezekről is folyamatosan meggyőzzük egymást. Amint a hangsúlyok kicsit eltolódnak, mi állandóan visszahatunk egymásra. Még az árnyalatnyi különbségeket is elmoszuk egy-egy közös sörözés, beszélgetés során. Felvetődhetnek akár értelem-, akár érzelemvezérelt különbségek, a dogma és a pragma azonban egyaránt fontos – mindig a kettő kiegyenlítésére kell törekedni.

– *Amikor például arról van szó a kötetben, hogy az egyház romlottsága átszállt az Istenre, vagy az LSD használata kerül szóba, ott kiviláglik az egyet nem értés.*

FAM: Ezek nem olyan fontos kérdések, mert Robi azért sokszor provokál.

Puzsér: Nem hiszem, hogy Jézus felelős volna azért, amit a nevében elkövettek. Jézus egy eljövétel volt a szellemben, aki fölrántotta magához az anyagi világot. Kétezer évbe telt, míg az emberiség lassan visszacsúszott az anyagba – mára már teljesen. Körülbelül másfél évszázad múlva el kell, hogy érkezzon egy új eljövétel.

FAM: Ez a Robi apokalipszise – én e téren már szkeptikus vagyok. Noha vallástörténettel és vallástudománnyal foglalkozom, számomra Jézus nem történelmi személy. Tehát engem nem érdekel, hogy mit kutat ki valaki épp valami régészeti vagy filológiai szutyokból, hogy Jézus egy reformrabbi volt, vagy egyáltalán nem is létezett. Nekem Jézus az a Krisztus, akit a klasszikus szent-

képeken látni, vagy akit az ikonfestészet ábrázol. Ha úgy tetszik, nevezhetjük archetípusnak is. Buddha is ilyen. A mahájánában Buddha a tiszta tudat. Nem érdekel, hogy mi volt Indiában az időszámításunk előtti hatodik században, csak ha muszáj erről beszélni, mert előadást kell tartanom róla.

Puzsér: Én úgy hiszem, maga Jézus Krisztus fog visszatérni. Időről időre eljön a Földre, csak akként inkarnálódik, akire ott, abban az adott földi nyomorban szükség van. Az én szememben Buddha is Krisztus volt. Mindent megváltó Krisztus.

FAM: Csak a Halak meg a Vízöntő korával ne gyere! Az már olyan Soma mamagésás lenne. Bár Hamvas Béla is leírta ezeket, de ő legalább művészi szinten fejtette ki.

Puzsér: Ja, hogy te most menteted Hamvas Bélát? Na, hát tessék, máris itt van egy különbség köztünk: én hiszek abban, hogy az emberiség százötven év múlva a Vízöntő-korba lép, és most erről húsz másodperc alatt meg is győzlek. Látod a válságkorszakot, az antikrisztusi kort annak minden jegyével, látod, hogy kiteltek az idők – ilyenkor nem az történik, hogy bekövetkezik egy eljövétel, ami visszahozza a szellemet a világba, és az emberiséget egy magasabb szintre emeli, ahol aztán elkezdődik egy újabb világkorszak? Mindegy, minek nevezed. Nem ez a mintázat?

FAM: Erre mondtam, hogy inkább ízlésbeli és kulturális különbségek vannak köztünk. De azok vannak.

Puzsér: Én látom a mintázatokat, és az analógiáknak hiszek. Ennek a könyvnek az a lényege – ha egyáltalán van ilyen –, hogy analógiásan gondolkodunk a világról, és nem kauzális alapon.

– *Vannak nagyon erős kijelentések a könyvben, amelyeket, ha akarom, metaforákként olvashatok, ha akarom, szó szerint értelmezhetek. Például, hogy az Antikrisztus a reklámokban lakik.*

Puzsér: Pontosabban a reklámok főszereplője, alanya az Antikrisztus. Ő az, aki azt állítja, hogy boldogabb lett egy mosóportól vagy mobiltarifától.

FAM: Ő a bennünk élő Antikrisztus, aki nem egy konkrét személy, hanem épp hogy nem-személy.

Puzsér: Ő a személytelen és az elszemélytelenítő. Valójában ebben a tekintetben is Antikrisztus. Krisztus előtt mai értelemben vett személyiség nem létezett – azt Krisztus teremtetten. Nem létezett az ösztön-én, a felettes én és az ego hármassága. Krisztus hozta létre ezt a belső struktúrát – ő a megszemélyesítő.

FAM: Egy Julian Jaynes nevű kognitivistá szerint kb. három-ezer éve létezik a mai értelemben vett tudatosság. Szóval ezek azért Jézus előtt is kialakulóban voltak. Aztán Jézus idejében és utána megjelennek a tudat fejlődésének nem keresztény párhuzamai is, lásd például a sztoikusokat, Senecát, Marcus Aureliust. A lelkiismeret az, amit Krisztus hozott el.

Puzsér: Valójában nem elhozta, hanem a törzsiségről kiterjesztette az emberiségre. Az új eljövétel ezt a munkát folytatja majd, és a testvériség fogalmát kiterjeszti az egész bolygóra.

FAM: Mintha átmentünk volna interjúból szektás térítésbe, nem?

Puzsér: Nem, mi nem térítünk. Szerintem, amit mi csinálunk, az kocsmalkímia.

– *Vagy ahogy Laár András írta az előszóban: jó értelemben vett kocsmafilozófia...*

FAM: Pontosan, a szó legnemesebb értelmében. Bakunyin azt mondta, hogy a mennyország egy égi kocsmá, az itteni kocsmá meg a földi mennyország. Na, ha ez a vallásra nem is, ránk mindenképpen igaz.

Puzsér: Hamvas Béla meg azt írta, hogy az ország sebeit a parlamentben ejtik, a kocsmában gyógyítják. Hamvas Bélából a nyárspolgári megbotránkozás képessége teljesen kiegészett. Azt hiszem, leginkább ő a mi tanítómesterünk.

– *Illetve még valakit említsünk meg itt, aki a kötetben is szerepel: Weöres Sándort.*

Puzsér és FAM: De ő valójában, szellemileg Hamvas Béla, mert a tanítványa volt. Ő a lírikus Hamvas.

FAM: Magyarországon nagyon ritka az ilyen autonóm gondolkodó, író, esszéista vagy művész. Hamvast én nem tartom filozófusnak a szó akadémiai értelmében, nekem ő az egyik legnagyobb esszéistánk és gondolkodónk.

Puzsér: Várj, én elmondom, ki a Hamvas. Szerintem ő az irodalomban a teljes áldozat műveletét hajtja végre – mint a Nap, amelyben megsemmisül a hidrogén, és megvalósul a hélium. Hamvas Béla nincs. Ő egy integrátor. Saját magát teljesen feláldozza az irodalmában, amelyben a hagyományt integrálja. Hamvas folyamatos hivatkozásban van – ilyen értelemben ő a legposztmodernebb szerző, hiszen mindig idéz. Jacob Böhme írja ezt, Baader írja azt, Coventry Patmore írja amazit. Tulajdonképpen mit ír Hamvas Béla? Semmit – és mindent.

FAM: Ez egy kurva jó gondolat, de amit én akartam mondani, hogy Magyarországon nagyon kevés a kurzusok fölötti gondolkodó. Ötszáz éve zajlik itt egy háború a nemzeti függetlenség maradi és a mindenkori birodalomhoz tartozás progresszivista hívei között. Kuruc–labanc ellentét, népies–urbánus vita, satöbbi. Most is ez tombol. Még a legnagyobbjaink java is belekerült valamelyik táborba a huszadik században. Nagyon ritka az olyan gondolkodó, aki ezt el tudta kerülni. Na, ilyen Hamvas. Meg Bibó István, csak ő nem spirituális szinten.

Puzsér: Ő a közéleti Hamvas – de ugyanaz az éleslátás.

FAM: Az oroszoknál találunk ilyen furcsa gondolkodókat, mint Hamvas. Például Nyikolaj Bergyajev. Nemes volt, de liberális, zsidók voltak a barátai, ami az akkori Oroszországban furcsának számított, volt szocialista, kicsit anarchista, aztán visszatért az ortodox gyökerekhez, és integrált mindent, de kívülről is látott mindent. Misztikus volt, és társadalmi éleslátó. Hamvas Béla nagyon kelet-európai. De nem baj ez, sőt.

„Senki nem mondta, hogy az apokalipszis
ennyire unalmas lesz”

– *Visszakanyarodva egy pillanatra Weöreshöz: a kötetben Róbert idézi a XX. századi freskó című versét, amelynek háthorzonlátóan szomorú a kicsengése. Önök tényleg ennyire borúsan látják a jelent?*

Puzsér: Ez az antikrisztusi kor. Soha senki nem mondta, hogy az apokalipszis ennyire unalmas lesz. Nagyon mozgalmasnak képzeltük. Aztán eljött, és kiderült, hogy se vége, se hossza. És további generációkon keresztül tart majd.

FAM: Na, épp ezt akartam mondani: a világnak folyamatosan vége van. Stanisław Lem, az egyik kedvenc sci-fi-szerzőm szavait idézném: „Ne várjatok túl sokat a világvégétől!” Ez a véleményem erről – ez borús? Persze, borús, de vicces is. Ironikus, mi ebben létezünk. Én talán jobban, mert én egy ilyen cinikus alkat vagyok, Robi inkább egy megmondó próféta.

Puzsér: A FAM valójában nem cinikus – és ez a legféltebb titka. De lassan ennek a tudását is integrálja a személyiségébe. Álcinikus. Úgy mondanám, hogy én első szándékkal vagyok naiv, ő harmadszándékkal.

FAM: Ámen.

Puzsér: Ömen.

– *A könyv utolsó fejezetében az elmagányosodásról esik szó, például azokról, akik az utcára kerülnek. Mintha Róbert túl nagy egyéni felelősséget róna itt az emberre, aki mindenben ura a saját sorsának. Úgy érzem, ennél kiszolgáltatottabbak vagyunk a körülményeinknek, esendőbbek.*

Puzsér: Azért kerülnek emberek az utcára, mert ma már nem társadalmakban élünk, hanem tömegben. Egy társadalomban senki nem kerül az utcára, mert a közösség megtartja az egyént. Csakhogy az emberiségnek ma már nincs saját lelke – de talán pontosabb, ha úgy mondom, hogy forma- és marketingtervezett, tömeggyártott lelke van. Abban a folyamatban, ahol az embert tömeggyártják, emberi törmelék, hulladék képződik. És emellett az emberi hulladék mellett már nincs senki, aki utánanyúl, ha zuhan – ugyan ki szeret a szemétkben turkálni? A társadalom szövete felhasadt – már Franz Kafka erről írt. Ma teljes erőből tombol az Antikrisztus – csak a vele való szövetségben lehetsz igazán sikeres, s ennek a szövetségnek az erősségétől függ a sikered mértéke. Ennek a szövetségnek minden pillanatban aktuális részvényárfolyama van – ezt hívják úgy, hogy verseny. Az

emberiség tagjai azért versengenek, hogy egymásét meghaladó árfolyamon adják el a személyiségüket. A haláltánc egyre gyorsul. Központi motívuma: a kút – ekörül forog az emberiség, míg minden tagja egyenként a kútba nem zuhan. Ha megnézzük a galaxisokat, ugyanezt a mintázatot látjuk: középen a fekete lyuk, körülötte spirálisan felcsavarodva a tér, az idő és az anyag.

FAM: Ezt a gondolatot épp egy Hamvas-idézettel zárnám. A Karnevál utolsó mondatai arról szólnak, hogy ennek a kútnak nincs alja. Azt írja Hamvas, hogy „a pokolnak nincs fenéke”, és hogy „benne a zuhanás örök”, meg hogy „az örületnek nincs alkonya, mert mindig éjszaka”.

– *Folytatják az Apu-esteket?*

FAM: Igen, szeptembertől. Régi törzshelyünkön, a Mika Tivadar Mulatóban.

Puzsér: Fejenként egy ezresért. Csak azért se kilencszázkilencvenért.

LAIK ESZTER

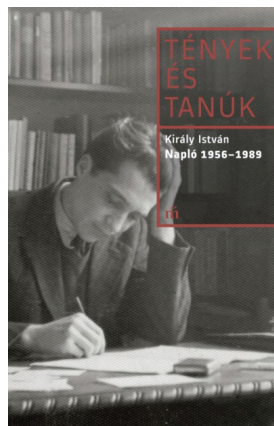
Kántás Balázs

Privát feljegyzésekből kordokumentum

Csak 2017-ben, a szerző halála után huszonnyolc évvel került kiadásra a Magvető Kiadó újraindított *Tények és tanúk* című sorozatában Király István irodalomtörténész professzornak, a Kádár-korszak meghatározó kultúrpolitikai egyéniségének 1956-tól a rendszerváltozásig tartó időszakot felölelő naplója.

A forráskiadás előszavában az irodalomtörténész két lánya, Király Júlia és Király Katalin beszéli el a napló előkerülésének történetét. Ezt követi Soltész Márton, a szerkesztést végző és a sajtó alá rendezést koordináló irodalomtörténész szakmai bevezetője. A forrásszöveget egyébként Soltész Márton, Katona Ferenc és T. Tóth Tünde irodalomtörténészek rendezték sajtó alá és látták el – ezres nagyságrendű – magyarázó jegyzettel. Katona Ferenc ezenfelül számos, Király István által nyelvgyakorlási céllal, igen rossz angolsággal írott naplóbejegyzését „fordította vissza” magyarra, a szerkesztésben pedig Agárdi Péter, a Pécsi Tudományegyetem professzora is közreműködött. A bevezetőből kiviláglik, hogy bár szándéka szerint a napló közzététele nem kritikai kiadás – mivel nem vállalkozik az egyes szövegváltozatok összevetésére, a bejegyzések pedig egyébként is jórészt csak egy verzióban léteznek –, a tudományos igényű jegyzetapparátus révén mégis vetekszik egy valódi, a szűk irodalomtudományos közösségnek szóló kritikai kiadással.

A bevezetőt és a rövidítésjegyzéket követi maga a napló szövege 1956-tól 1989-ig, s talán közelebb kerülünk az ellentmondásokkal teli tudósi és persze magánemberi életpálya megértéséhez, ha vázlatosan ecseteljük Király István életrajzát. A későbbi iro-

dalomtörténész apja református lelkész volt, Király középiskolai tanulmányait a Sárospataki Református Gimnáziumban végezte 1931–1939 között, majd a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, az ELTE elődjének bölcsészkarán tanult magyarnémet szakon, Eötvös-kollégistaként, tanári diplomáját 1944-ben szerezte meg. Egy rövid ideig Debrecenben tanított, ezután – erős társadalmi érzékenységtől hajtva, s persze az idők szavát meghallva – belépett a Kommunista Pártba, és az oktatás(politika) területén vállalt munkát: 1947-ig Budapesten az Országos Köznevelési Tanács titkára volt, majd 1948-ig könyvtárasként is dolgozott az Országos Széchényi Könyvtárban. 1948-ban az Eötvös József Collegiumban tanított, a kollégium megszűnéséig. 1949-től, az állampárt meglehetősen erős támogatását élvezve, fiatalon egyetemi oktatói katedrát kapott, és az Eötvös Loránd Tudományegyetem irodalomtörténeti tanszékén dolgozott docensként. Lukács György tanítványa, illetve Aczél György, a Kádár-korszak később teljhatalmú kultúrpolitikusának bizalmi embere volt. Első, Mikszáth Kálmánról szóló irodalomtörténeti monográfiája 1952-ben jelent meg, egy évre rá a könyv sikere okán Kossuth-díjjal tüntették ki. 1957–1959 között egy rövid ideig a szegedi egyetemen tanított, 1960-ban visszakerült az ELTE-re: a 20. századi magyar irodalomtörténeti tanszéken volt egyetemi tanár, majd tanszékvezető. 1967-ben fokozatszerzési eljárás nélkül, „érdemeire való tekintettel” lett akadémiai nagydoktor, nem sokkal ezután jelent meg kétkötetes, 1500 oldalas monográfiája Ady Endréről. Ugyanabban az évben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1979-ben rendes tagjává választották.

Ady-monográfiájának második, Ady kései költészetét elemző, ugyancsak két kötetben közreadott része *Intés az őrzőkhöz: Ady Endre költészete a világháború éveiben* címen jelent meg 1982-ben. 1971 és 1985 között országgyűlési képviselő is volt. Egyetemi oktatói munkája mellett 1953–1956 közt a *Csillag* folyóiratot szerkesztette, 1962–1969 között a *Kortárs*, 1970–1989 között pedig a *Szovjet Irodalom* című folyóirat főszerkesztője volt. 1970-től haláláig a *Világirodalmi lexikon* főszerkesztője-

ként, 1967-től pedig a *Magyar életrajzi lexikon* szakszerkesztőjeként is dolgozott. Király István az 1950-es évektől kezdve végig, 1989-ben, épp a rendszerváltozás évében bekövetkezett haláláig hithű, mondhatni moszkovita szellemiségű, harcos kommunista maradt, aki a végletekig kiállt a Szovjetunió mellett, és még a fokozatosan enyhülő Kádár-korszak társadalom- és gazdaságpolitikai reformjait is gyakran kemény kritikával illette. Megingathatatlan elvhűsége a halála után idestova harminc évvel közreadott naplójának is egyik legmeghatározóbb vonása.

A szövegáradat egyébiránt az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörése és leverése előtt néhány hónappal veszi kezdetét, ám magáról a forradalomról nem igazán találunk benne bejegyzést. Király mintha helyesebbnek látta volna, ha erről nem hagy hátra feljegyzést. Az idestova ezeroldalas, harminchárom évet felölelő napló főszereplői Király István mellett Pándi Pál és Szabolcsi Miklós, ugyancsak a Kádár-korszak paradigmaticus, nagy befolyással rendelkező irodalomtörténész professzorai, Király nemzedéktársai, akikkel együtt határozták meg a korszak irodalompolitikáját és irodalmi kánonját, és együtt voltak Aczél György kommunista kultúrpolitikus legbelsőbb tanácsadói körének tagjai. Főszereplője továbbá a feljegyzéseknek a népi irányultságú irodalomtörténész, Czine Mihály, Király volt tanítványa és közeli barátja, akit különutas gondolkodása, „nacionalizmusa” miatt igen sokáig mellőztek, és akit Király – még Aczéllal szemben is – igen sok esetben megvédett.

A magyar líratörténetet a kommunista kultúrpolitika elsősorban a Petőfi–Ady–József Attila költői „szentháromság” felől értelmezte, Király, Szabolcsi és Pándi Pál pedig annak rendje s módja szerint fel is osztották egymás között a szaktudományos terepet: Király lett a hivatalos Ady-, Pándi Pál a Petőfi-, Szabolcsi Miklós pedig a József Attila-szakértő. Az irodalomtörténész-ideológusi hármassogat közepén pedig végig ott áll a maga megközelíthetetlenségében és politikusi gátlástalanságában Aczél György, aki tulajdonképpen mindig egyfajta versenyt futtatott udvari értelmiségének nála sokkal műveltebb tagjaival, és aki-

hez Királyt igen mély és végig ellentmondásos viszony fűzte. A naplóbejegyzések visszatérő kérdése, hogy vajon Aczél a barátjának tekintette-e Király Istvánt, aki igyekezett a politikusra ekként gondolni, vagy viszonyuk csupán szakmai-politikai érdekapcsolat-e, melyben Aczél – akár mindenki mást is a közvetlen környezetében – csupán használta, kihasználta. „Nem barátom, csupán kihasználóm” – írja Aczélról nem egy helyen Király, hangulatától függően, bár kettejük viszonyának komplex kérdéseire egyértelmű választ sosem kapunk, legfeljebb sejthetjük, hogy Aczél Györgynek pozíciójából és habitusából kifolyólag valószínűleg nem voltak, nem lehettek igazi barátai. Aczél valódi politikus volt, a szó legrosszabb értelmében, a politika pedig nem a barátság és az őszinteség, hanem csak és kizárólag az érdekek, a pillanatról pillanatra változó érdekek világa, pláne egy autokratikus rendszerben, Király ezt pedig a lelke mélyén tudta jól.

Megjegyzendő, hogy bár Király a napló tanúsága szerint többször készült beolvasni Aczél Györgynek, ezt végül soha nem tette meg, hiszen nem akart kegyvesztetté válni. Egyszerre volt érdekember, aki a maga érdekeit igen jól szem előtt tartotta és érvényesítette, ugyanakkor őszinte küldetéstudattal rendelkező értelmiségi, akinek célja az időről időre újra és újra kiéleződő népi-urbánus ellentét felszámolása, a magyar literátus értelmiség szocialista szellemében való összekovácsolása volt, ami persze egészen a rendszerváltozásig nem járt, nem járhatott sikerrel.

Király István leplezetlen emberi gyarlóságaira mutatnak rá többek között azok a naplóbejegyzések, melyekben visszatérő módon ír igencsak dehonesztáló hangnemben a nála pár évvel fiatalabb tudományos és oktatói riválisáról, Németh G. Béláról, aki a nyugati irodalomtudományi iskolák legújabb vívmányait és módszertanát honosította meg szép lassan a magyar irodalomtudományban a Kádár-korszak utolsó éveiben, és akihez idővel Király tanítványainak egy része is átpártolt. Király utolsó éveiben talán már érezhette, hogy akár akarja, akár nem, de egy véget érő korszak elavult gondolkodású embere, ám önmagához lett volna hűtlen, ha ebből bármit is revideál.

A könyv utószavaként Babus Antal irodalomtörténész részletes pályaképe igyekszik távolságtartó és árnyalt képet festeni a Kádár-korszak befolyásos irodalomtörténész professzoráról. Az írójának halála és a rendszerváltás után idestova harminc évvel a nyilvánosság elé tárt napló tanúsága alapján Király István korántsem volt szent ember, de természetesen ördög sem. Egy ellentmondásos politikai és történelmi korszak ellentmondásos életpályát befutott, végig a hatalom közelében mozgó értelmiségije és jelentős bölcsész tudósa volt, akinek pályáját és életét, csakúgy, mint a kort, melyben élt, nem lehet egyszerűen fekete és fehér kategóriákkal megítélni. Megkötötte a maga kompromisszumait, ugyanakkor mindig igyekezett hű maradni elveihez, amennyire azt a rendszer engedte. Talán nem is a naplót sajtó alá rendező irodalomtörténészek vagy a mindenkori olvasók dolga, hogy egyértelmű erkölcsi ítéletet hozzanak Király Istvánról, a tudósról és a magánemberről. A közreadott forrásszövegben talán nem is maga az azt megíró ember a legfontosabb.

Hiszen Király István naplója nem csupán egy adott korban politikai szerepet vállalt tudós szakmai, politikai és magánemberi vívódásainak krónikája, hanem az igen közeli, sok szempontból máig velünk élő és szükségszerűen feltáratlan történeti múlt egy átfogó kor(szak)dokumentuma, mely keletkezése idején ugyan kétségtelenül magáncéllal íródott, nyilvános megjelenése azonban hozzájárul a Kádár-korszak történelmének mélyebb megértéséhez.

Bene Adrián

Elegancia, ízlés, gyermekszépségverseny

A humor és a gúny ingoványos terep, ha az esztétikai értékhez is ragaszkodnánk (bármit is jelentsen ez a regény műfaját illetően). Ezek a stílusesszéközök világosan kijelölik a szerzői pozíciót és az elvárt – cinkos – olvasói reakciót az olyan hétköznapi jelenségekkel kapcsolatban, mint az elhivatott, professzionális szintre emelt „turkálás” a bálás használtruha-üzletekben, vagy éppen kisemberek kétségbeesett törekvése arra, hogy gyerekük sikeresebb legyen náluk – ha nem Nobel-díjasként, hát a kifutók sztárjaként „befutva”. Tarthatunk emberi vagy társadalmi jelenségeket számalmasnak, bizarrnak, nevetségesnek; érezhetünk késztetést ezek felmutatására, kifigurázására, közönségnek szánt írásmű formájában – ez még legfeljebb karcolat- vagy tárcatéma. Ha regénnyé duzzasztott cselekménnyel látjuk el, akkor ez a tárcaregény becézhető édes-bús (?) szatírának, de minden humorával együtt is lapos marad. Mert a szerkezet és a stílus meghatározza, hogy egy regény elolvasása után a szelektív hulladékgyűjtőbe való-e az újságokkal együtt, vagy a könyvespolcunkra. A prózában pedig talán a nyelvileg megfelelően formált mondatoknál is fontosabb, hogy legyen távlata, elbeszélői távolságtartása. Ha teljesen nyilvánvaló, hogy mi a mögöttes szándék, akkor az olvasónak sincs választása, nem mérlegelhet, nem kell gondolkodnia, fogyasztja a készen kapottat, poén esetén mosolyog. Érti, egyetért, összekacsint. Csakhogy. A gúny szolgáltatába állított humorérzék lenézést foglal magában, ellentétben a szelíd iróniával. Az első egyfajta erkölcsi magasabbrendűséget feltételez, a második pedig együttérzést, megértést. Előbbi in-

dokolt lehet a hatalom birtokosaival szemben, ha kártékonyak, vagy a fogyasztói társadalom és a celebkultusz álértékei rovására, de akkor ahhoz megfelelő – magasabb – értékszínvonalat kell képviselnie a szövegnek. Az amúgy is vesztesek vágyain, gondja-in, ízlésén, esendőségén nevetni – nem éppen ezt támogatja. A regényben viszont ez van túlsúlyban. Ha lenne is alap a felülről lenézésre, a kifigurázás kioktató felhangja akkor is tönkretenné a prózát, már amennyiben vannak ilyen értelemben stilisztikai, művészi ambíciói a szerzőnek. Ha nincsenek, akkor szórakoztató irodalomként a könyv valószínűleg nem fog okot adni elégedetlenségre, kedves olvasó: könnyed, vicces, feledhető. Nem nagyon arrogáns, kicsit sem elegáns, arany középut, mondjuk utazáshoz.

A meglepetés erejével humoros hatást keltő, asszociációkra épülő epikus hasonlatok még éppen viccesek. A kisszerű külső megjelenésre és középszerű ízlésre vonatkozó, általánosításba burkolt élcék nem mindig ízléstelenek. Etikai kritika, polkorrektség (ageism stb.) kerüljön most zárójelbe, a humor kegyetlen, a humor sokféle, a test kiválasztási funkciójáig és a hanyattesésig terjed a skála, itt azért általánosságban jobb a helyzet. Bár a vékonycsőrű póling kihalásán és a madarászokon való ironizálás... legalábbis olcsó poén. („Kész, vége. A madárnak is, Pálnak is.”) A szexuális kétértelműségek (fütyülő mint pénisz vagy mint madárhívogató síp, ennek reszelése, avagy koitusz) erőltetése sem eredményez lehengerlő stílushatást. A groteszk, bizarr randibugyik, parizerrudak, karikatúraszereplők közepe-sek, nehéz ma már ilyesmivel szemantikai detonációt előidézni, ilyen az egész világ. A triviális figurák és heroikus törekvéseik kontrasztja lehetne a finomabb – vagyis nem ripacskodó – humor, a szellemesség forrása; ennek kiaknázása azonban legalábbis egyenetlen.

Kucsma Pál negyven év körüli madarász és felesége, a Spór üzletben eladóként dolgozó Ica egy kis lakótelepi lakásban élnek nyolcéves lányukkal, Hédivel. A férfi a madarakért rajong, a nő a Florina nevű énekesnőért. Magyarország, 2014. Egy kuponos szállodai hosszú hétvégén minden megváltozik, miután éppen

gyermekszépségverseny zajlik a hotelben, a szervező pedig felfigyel Hédire (a plusz egy nevezési díj reményében). A jelenség valóban alkalmas arra, hogy elgondolkodtasson a szülők gyermekükre vetített ambícióinak groteszk voltáról. Kérdés persze, hogy a nőiesre sminkelt kislányok pedofilgyanús világát mi különbözteti meg a gyermek-parkettáncversenyekétől és a televíziós tehetségkutatókétól. Kinek mi az értékes, pont mint az irodalommal kapcsolatban. A verseny részét képezi a talent show is, amelyen Hédi rögtönzött fellépése a madárcsalogató síppal és – bizonyos háttérkörülményeknek köszönhető – váratlan győzelme abszurdításában Reáét idézi Spiró *Feleségversenyében*. Itt azonban minden túlzás ellenére a triviális szereplők és helyzetek inkább érdektelenek, mint mulatságosak. A gyermeke menedzselésében a jog határát is átlépő anya kalandjai sem visznek jelentősebb feszültséget a történetbe. Nehéz megmondani, mitől lesz egy tulajdonképpen olvasmányos (vagy inkább csak könnyen olvasható) lektűr érdektelen, mint a gyorséttermi menü. Ráadásul még ez is lebillen a tálcáról, amikor a kereskedelmi televíziók támogatásával létrejött magyar filmvígjátékok finom komikuma (részegen hármasszexre készülő sztárbemondó a nyakába hány az ittasan vezető Icának) egyszer csak átadja a helyét az ifjúsági kalandregény műfaji kellékeinek.

A káoszba fulladó döntőn a két rivális szépségkirálynő-jelölt hirtelen összebarátkozik, megszöknek, eltévednek az erdőben, miután elmenekülnek egy gyanús kamionos elől. Mindenki őket keresi, falusi rendőrök és polgárőrök, és persze a szülők, akik a kritikus helyzetben felülemelkednek nézeteltéréseiken. Végül minden rendbe jön: *„Utaztak, haza, együtt, a teljes család, épen, egészségesen. Számít még valami?”* Talán éppen ez a nyelvileg és írástechnikailag könnyen átlátható írásmód lehetett volna a szerencsésebb választás, kezdettől fogva. A felnőtteknek szánt szatíra más típusú szellemességet kíván, gondolatilag is, a stílus finomságában is. Rejtői humor vagy legalább mikszáthi (rendben, hát legyen Moldova György-i) anekdotikus hang híján nehéz fenntartani a szatíra szórakoztató feszültségét. A regény mint

műfaj pedig már a különböző populáris zsánerekben is olyan mértékben reflexív, befogadói aktivitást igénylő, vagy legalább írástechnikailag kifinomult, hogy nehéz megfelelni az elvárásoknak. Aki pedig a kereskedelmi tévék műsorain pallérozta csupán ízlését, ahhoz nehezen fog eljutni a mű. A célcsoport szegmentálása után két ideális korcsoport adódott volna körükben, azonban a nyugdíjasok ízlésének ez talán kissé pajzán, a tizenévesek számára pedig túl sok szó van a felnőttek világáról. A köztes korosztály jóval kevesebbet olvas, ha igen, akkor műfajtiszta romantikus vagy kalandregényt. Tartok tőle, hogy hiba csúszott a termékpozicionálásba, mind a szerző, mind a kiadó részéről.

Maros András: *Befutunk*. Scholar, 2017

Rónai-Balázs Zoltán

Kirándulás nagyon messzire, az ittnél is közelebbre

Acsai Roland számos rangos szakmai kitüntetésben részesült költő, író, műfordító és szerkesztő. Vonzalma a színház világához közismert, ami ebben a kötetben kézzelfoghatóan meg is jelenik.

A *Szellemkócsagok* hat tematikus egységből áll. Az első ötbe versek kerültek, az utolsó rész pedig egy nő-dráma-imitáció, mely ily módon némiképp kilóg a sorból. Nagyobb formátumú, önálló mű; színpadi változata már korábban elismerést aratott: fődíjat kapott Kalmár Ákos rendezésében, a Ziggurat Project interpretálásában az RS9 Színház OFF fesztiválján.

A kötet alaphangját és vonalvezetését mégis az első öt versciklus költeményei adják. Ezekben a fő motívum, ami Acsai lírájának tere is egyben: a természet, amely felé tisztelettel és tapintattal fordul, egyúttal mély beleérzéssel is. Költészetére jellemzően e könyvében is az egészen aprótól, a személyesen tapasztalható részlettől tágul a vers akár a végtelenig, majd tér vissza a kicsihez, a közelbe, hogy onnan rugaszkodjon vissza például a csillagos ég mélységeibe. Jól példázza ezt az első ciklus nyitóverse, *Az éjszaka olajszenneveződése*:

*Jegesmedve úszik a jégtáblák között,
Nyakában bocsával –*

*Úszik a tenger nyakában a jegesmedvével,
Úszik a föld nyakában a tengerrel,
Úszik a galaxis nyakában a Földdel,
Úszik a mindenség nyakában a galaxissal,*

*És úszik a semmi
Nyakában a mindenséggel,*

De a jegesmedvék erről mit sem tudnak.

*Fejük fölött
Az éjszaka olajszennyeződése
Lassan szétárad az ég vizén,
És fuldokolni kezd benne a Nagymedve
Csillagkép a Kismedvéjével.*

Nem véletlenül ragadtam ki rögtön az elején ezt a költeményt. Véleményem szerint a kötet egyik legszebb és emblematikusnak tekinthető természetverse.

Acsai Roland látásmódja, vagy mondhatnám: érzésmódja az archaikusat, az ősit idézi. Állatalakjai a természet egységében jelennek meg, avagy visszatérnek általunk látható, a mindenséghez képest apró fizikai önmagukba, s ezzel a misztikus, mégis felfogható, kozmikus pulzálassal képesek éreztetni, láttatni velünk, leginkább már urbánus, mindettől rég elidegenedett értelmes lényekkel azt, amit az ősi ember látott és érzett, akinek istenei, szellemei még állatok voltak. Vagy klasszikus és távolabbi (bár időben közelebbi) hasonlatot keresve: akik például még bele voltak képesek látni a szélbe Zephirust, illetve egy bagolyba Pallas Athénét. Egy országban, egy olyan térben, ahol a Csodaszarvas is jóformán pusztá politika, a költőnek ez az erénye pótolhatatlan.

Közben nem feledkeznek meg a köznapok valóságáról sem, ez világosan észrevehető a környezetvédelem problémáinak megjelenésével az ópuszokban. Ez a direktség azonban nem disszonáns. Csak még közelebb hozza a szellemet, markánsabban kiemeli mindazon szépség alapvető sérülékenységét és sérültségét, amit a természet nyújt.

És még egy (talán korántsem) apróság a kötet erényei közül: ismereteket ad át. Líraian és sok többletjelentéssel, de ismeretterjesztő objektivitással is, továbbgondolkodtató módon. Hasznos lehet annak is, aki a gyerekeinek olvassa a verseket. Megtudhat a csemete ezt-azt

különböző állatokról, anélkül hogy bekapcsolnánk neki a National Geographicot. És mert az állati (főleg madár-) hősök sokszor emberek és szerethetők, kedvet is kaphat a további tájékozódáshoz. Hogy lássák, miről beszélek, íme, egy példa, amelyben az eddig általam sem ismert gyurgyalagról van szó *A méhészmadár* című versben:

*A gyurgyalag egy fán ült,
És a csőrében tartott méhet
Az ághoz csapkodta,
Hogy eltávolítsa mérges fullánkját.*

*A méh Isten csalija volt,
Láthatatlan damilja végén röpködött,
Egy igazi „műlégy”,
És benne a fullánk – a horog.*

(...)
*Aztán az a kéz jutott eszébe,
Ami felnevelte. Csőrnek kellett
Volna lennie, de kéz volt.
Méghozzá ugyanaz, amelyik*

*Kihúzta az üregből fióka
Korában. Ezt a két dolgot sohasem
Tudta magában összeegyeztetni –*

(...)
*A madár repülni kezdett,
Egyre feljebb, mintha az ég
Vizében süllyedne el, közben
Buggyborékoló hangot hallatott.*

Acsai Roland alapállása, a természet iránti csodálat, az áhítatos figyelem pontosan a természeti jelenségek következetességével kelt bennünk, olvasókban visszhangokat. És ezek emlékeze-

tesek. Belopóznak a szívbe, az elmébe: állatokból észrevétlen kélt allegóriák formájában.

Érdekes színfoltja a kötetnek az a műfaji beszűrődés, mely a szerző sci-fi iránti vonzalmáról árulkodik, aki egyébként publikál a Galaktika című tudományos-fantasztikus fanzinban is. Költői eszköztárával a messze múltba visszanyúló és azt a jelen-jövővel finom hálójú függőhídként egybeépítő költeményében a vers Noé bárkájaként jelenik meg, egy úrhajóvá hájtechült bárkaként, amelyen ott vannak az utolsó növények, állatok. A remény pedig egy magára maradt, öntöző robot kezében (*Néma menekülés*):

A vers úrhajója egyedül menekül

*Az utolsó megmentett fával, bokorral,
Virággal, az utolsó jegesmedvével,
Füstifecskevel, az utolsó mocsári teknőssel,*

*Hogy egyszer majd visszavihesse
Rakományát a Földre –*

*A remény ütött-kopott locsolókanna
Egy magányos robot kezében.*

Érzésem szerint kiemelendők az apaság versei is, melyekben kislánya bukkan fel, Zsófi, vagy konkrétan az ő gyermekkorra, az egészet meleg színekkel megfestő szeretettel. Összehasonlítja ezt a gyermekkort a sajátjával. Az ismétlődés, a létezés megnyugtatóan és bensőségesen repetitív volta árad ezekből az egyszerű szavakból is, melyek erős költészetté összeállva mutatnak a végtelenből a végtelenbe:

*Úgy húzom lányomat a szánkón,
Ahogyan apám húzott gyerekkoromban.
(Hóval töltött homokóra)*

Az apaság, amelyről közhellyé vált szólamokat mondunk, pedig csak átélve telnek meg valós tartalommal, ritkán választott költői téma. Nem könnyű hitelesen megfogalmazni ilyesmit – „*hatalmas kihívás és hatalmas öröm*”. Acsai könnyű tollal, meszterkéletlenül teszi mégis *A legfinomabb ecsetben*:

*Megpróbálni hasonlítani ahhoz a képhez,
Amit a legfinomabb ecset,
Lányom szempillája fest rólam.*

Az öt ciklust egységben tekintve egy saját „szentháromság” körvonalazódik: természet–család–szerelem. Utóbbit az utolsó előtti szakasz szerelmes versei képviselik. Él a költőkről egy hamis kép, amelyben egzaltáltak, éheznek, közben éjszakai kávéházakban lumpolnak és szerelmesek, mondhatni standard módon. Ez így nyilván ostobaság. Hál’istennek nem mindig éhesek, korántsem mind idegbeteg, és nem is lumpol hivatásszerűen. Ám biztos, hogy mint mindenki más, a költő is szerelmessé válhat. Nem kivétel a *Szellemkócsagok* szerzője sem.

*Ha a Google-on rákeresek
A nevemre, a kapcsolódó
Keresések között már
A te nevedet is kidobja.
Ez a szerelem.*

(Hogy úgy mondjam)

Így fogalmazza meg ezt, szentimentalizmus nélkül Acsai Roland, ám érzékletesen és kortársian. Nem kell hozzá magyarázat. Érthető. Ismerős.

És itt egy pillanatra megállnék, mert a két utóbbi megállapítás nemcsak erre az idézetre igaz. Ilyen Acsai egész költészete. Úgy is mondhatnám, otthonos. Csak mintha valaki felkapcsolt volna egy varázslámpát, varázsnapot vagy -holdat, amitől észreveszszük, amit amúgy nem. Észre vesszük a láthatatlant a részletek-

ben, apró kis történetekben, tárgyainkban, melyek egy érintéstől átlényegülnek. Akár egy esőben, ami tegnap még esett, akár egy macskahordozóban az autó hátsó ülésén.

Így írja le a szerelmet emlékező részletességgel, a kezdetektől addig, ahol most épp tart.

A kötet zárásaként mintha hirtelen egy másik álomba ébredne át az ember. Az *Esumi és Asao* nó-drámába.

A nó-dráma hagyományos japán műforma, amelynek alkalmazása nem meglepő azok számára, akik ismerik Acsai vonzalmát a japán kultúrához. Ez a különleges színpadi játék, amely, mondhatni, minimalista eszközökkel él, szinte díszletek nélkül, mindent a színészek kifejezőerejére bízva, még az arcjátékot is mellőzi. Az előadók kifejezéstelen maszkokat viselnek, s csak a fejmozdulatok, gesztusok állnak rendelkezésre az érzelmek kimutatására. Európai aggyal ez „nehéz ügy”. Illetve olvasva nem is látszik. Nincs is. Érdeemes tehát megnézni, ha alkalom nyílik rá, színpadon. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az *Esumi és Asao* olvasmányként ne lenne jó. Az. Szép és felemelő történet egy párról, akik szívet cserélnek, és így megtapasztalják az egymásra utaltság, az egymásban bízás erejét és kihívásait.

S hogy mindezek után mi van végül is ebben a könyvben? A már emlegetett „szentháromsága” a természetnek, szerelemnek, családnak, persze. Ezek az egyszerű és végletekig összetett dolgok és létezések. Amiből gyengébb tollú szerző giccset írt volna, ugyebár, de nem úgy Acsai. És egy kirándulás, amelyre elvisz minket sólymok, vizek, fák, gyerekkor, szülőség és meglett szívek közé, innen, ahol vagyunk, nagyon messzire, az ittnél is közelebbre.

Simon Adri

Verset venni levegő helyett

Az istenkereső, vallásos versbeszéd talán legifjabb, harmincas nemzedékbeli megszólaltatója a moldvai születésű, közel húsz éve Magyarországon élő Iancu Laura. Szóban forgó kötete nem is más, mint egyetlen nagy önátadás és önmegmérettetés a teremtésben, a Teremtő színe előtt. Rövid, szaggatott sorokból építkező liturgikus versek, majd a *Kimenőcédulák* egymástól élesen el nem különülő, egyetlen laza történetláncként is olvasható versei, végül a prózai szöveggént megírt, narratív struktúrájú, de ugyancsak lírai prozódiajú *Litánia* fejezet alkotják.

Mi tesz egy fohászt verssé, mi különbözteti meg a templom mélyén mormolt imától? Talán a kettő valójában egylényegű, s minél inkább a lélek mélyéről érkezik a költemény, minél spirituálisabb felütésű, annál imaszerűbb?

*Hívtalak, Uram, holdjövet volt,
kutyák vonítottak az éjbe,
az út végén meszelt angyalszobrok
integettek Keletre.
Ilyenkor nagypéntek van, tudom, nincs térerő.
A senki földjén állok én is,
világom hómező.
Szerelem ez is – akartam mondani.*

Az a benyomásunk, hogy a szövegösszetartó erő a szubtilis, spirituális háttérben a versekbe önmagát Kőműves Kelemenné alteregójaként befalazó Iancu Laura. Rímtelen, váltakozó hosszúságú sorokból álló, zaklatott hangú, de nyelvileg fegyelmezett és koncentrált

versbeszédet hallunk tőle. Csángó nyelvjárási fordulatokkal fűszerezi itt-ott a szöveget, de visszafogottan, egészséges mértéket tartva teszi. Borús hangulatú, „fázós” mondatokkal húz be minket különös világába, miként a megidézett *Meg nem érkezik* című költeményben is, amely egyébként szomorú véget ér: a lírai én magányosan várakozik, de akire vár – hogy Isten-e vagy ember ő, talán nem is lényeges –, sohasem jön el, helyette megtudjuk: meghalt. E vers felidézi Dsida Jenő *Nagycsüttörtökét*: „*Nem volt csatlakozás. Hat óra késést jeleztek, / s a fullatag sötétben hat órát üldögéltem / a kocsárdi váróteremben, nagycsüttörtökön. / Testem törött volt, és nehéz a lelkem, / mint ki sötétben titkos útnak indul / végzetes földön, csillagok szavára, / sors elől szökve, mégis, szembe sorssal, / s finom ideggel érzi messziről / nyomán lopódzó ellenségeit.*” E senkiföldje-motívum több helyütt is felbukkan Laura kötetében: a második ciklus címe *A senkiföldjén vagyok én is*, de az egész *Füst* című verssel illusztrálni lehet ezt a hangulatot, mely belengi a kötetet:

*Örökösen meghátrál a füst,
mint koldus, aki fél kezet nyújtani.
Magam sem tudom, miként kezd
mindig havazni, ha gondolatban
érted megyek! Ködúton. Senkiföldjén.
Tudom, hogy megölelnél.
Fél percig hallgatnám szíved.
Ennyi az idő. A többi: rettenet.*

Egy barátom mondta nemrég, hogy mintha Laura lenne a nő Pilinszky, és ebben van valami. Az istenes, senkiföldjés, ködutas és rettenettel nyakon öntött képi világ, az utalások rendszere, a szűkszavú letisztultság csakugyan a kései Pilinszky János költői univerzumát idézi: *lakatlan kő, hever a hátam, / emlékek nélkül, nélkül-lem, / az évmilliók halott hamujában. / Hideg szél fújdogál. (Hideg szél)* Vagy elevenítsük fel a költőelődtől a nagyszerű *Senkiföldjént*:

*Senkiföldje egy csecsemő szeme!
E puszta és lakatlan égitesten,*

*e csillagpuszták roppant és kietlen
fönnsíkjain kallódva egyedül,
hogy vissza többé soha ne találjak,
úgy eltűnők, örökre felelőtlen!
Gyönyörűek az első hajnalok
a sivatagos kopár levegőben!
És gyönyörűek ők, a reggelek,
s az emlék nélkül rámmeregő alkony.
Mint kisiúuk szive a tengerparton,
szökött szivem megáll és megdobog!
(...)*

És legszívesebben idézném még tovább is, annyira szép, de most nem Pilinszky-verset elemzünk. Valóban Iancu-motívumok sejlenek fel Pilinszky soraiban (és viszont): nemcsak az említett éjszakai-hajnali helyszínekre, a hidegre, a csillagokra, a kopár levegőre, másutt a farkasokra, a magányra gondolok, hanem hogy mindketten kisiút, csecsemőt – egy gyermeket vizionálnak a szürreális tájba. Pilinszky saját szívét a kisiúéhoz hasonlítja, tehát érthetjük úgy is, hogy gyermek-énjével találkozik a tengerparton. Iancu Laura gyermeke több helyütt is a fákkal alkot költői képeket. Itt egy szépen kibontott hasonlattal van dolgunk:

*Este a faluban a fák
a rózsafüzért imádkozzák,
lombhullató időben is
keresik, mint kicsi gyermekek
az elgurult labdát
(Este a faluban),*

a címadó versben pedig egy metonimikus alakzattal: „Éjjel öregednek a fák, / amikor hallani a gyermekkor / jaját.” Hogy aztán később egy kietlen, elhagyatott tájban bukkanjon fel ismét a gyermek: „Éjfél után a havas tájon / tízéves gyermek vesztegel / egy favon”. Eztán megtudjuk a lírai énről, hogy sovány még ma is, s farkasok kívánják a halálát, de reménykedik, hogy a gyermek meg-

menti őt: „Csak hiszem, hogy a gyermek / megszökött álmában, / s megszöktet engem is a falovon.” Itt is érthetjük a lovacskaázós kisgyermeket a költő gyermeki alteregójának, akihez a felnőttlet rettenete, testi és gyaníthatóan érzelmi soványsága, éhsége elől menekül, nála keres oltalmat.

Laura szépen és letisztultan bánik a dimenzióváltásokkal is. A *sorból írok* című vers végén öt sorba sűrít egy egész, előbb kozmikussá táguló, majd ismét a cseppnyi, emberdimenziójú világba visszahulló történetet:

*Annyian meghúzták magukat
a tejúttal bélelt pusztulásban,
elsők és utolsók, és
én is itt állok a sorban,
valahol a Don-kanyar felett.*

Először apró, magukat meghúzó emberek sokaságát irányítja a Tejút szupersztrádájára – amely pusztulás képében jelenik meg –, önmagát is közéjük állítva. Onnan tekint le a Földre, méghozzá a Don-kanyarra, amiről mindnyájunknak hasonló képzettársításaink vannak: a tömeges értelmetlen halál víziója rémlik fel e sorok olvastán. És itt is keresztezi Pilinszky útját, aki KZ-lágert, francia foglyot „használt” ugyanerre.

A *Kimenőcédulák* bő négyoldalnyi ciklusa erős váltás az eddigi-ekhez képest: a megszokott képek, hangulatok helyett kortársabb vizekre evez a költőnő. Az itt található versfolyamat csak a tördelés, a központosítás tagolja: az egységek első sorát megvastagította, s egy-egy sornyi cezúrát hagyott köztük. Megfigyeltem magamon, nagyjából tényleg egy lélegzetvétel alatt olvasódik egy versdarab, s ez egyfajta belső ritmust kölcsönöz a szövegnek, csaknem testivé teszi a befogadást, mintha verset vennék levegő helyett. Van, ahol maga az írói tevékenység az önreflexió tárgya:

minden papír
és minden betű egyszer
írója ellensége lesz –

*még néhány lejárt szavatosságú gyertya
és azután
minden mondat befejezetlen*

Másutt megint biblikusra vált a hang, de ez sem ugyanaz az istenes beszédmód, mint a korábbiakban. Itt is az írás marad a fókuszban, viszont kitágul e cselekvés horizontja: Isten írta olyan-ná a megszólalót, amilyen lett, s ő ebbéli minőségében képtelen befogadni az Igét, át kell írnia benne egy szót nap mint nap – hogy melyiket, annak kitalálása az olvasó fantáziájára van bízva.

soha nem tudtam

*mit kezdeni a reménnyel
egyetlen szava nincs a Bibliának
amit megtanultam volna úgy olvasni
ahogyan Isten írt meg engem
mígnem átírtam egy szót
s átírom minden reggel*

Majd teljesen modernné, sőt naprakésszé válik a beszédmód, kimondódik, hogy ez már egy másik világ, amelyből most beszél:

Bécsben a sör is

*meleg volt a kockatökély
paloták között
a török hold
hideggel vert –
ámbar ez már egy másik évezred*

És nagyon szép a *Kimenőcédulák* lezárása az alábbi hat, szintén sűrű sorral:

néha visszatérek

*valójában örökre elutaztam
– kimenőcédulák a rabságból –
ilyesfajta szél törte fel*

*egykor a jeget
szegény anyám moslékos kannájából*

Végül a *Litánia* prózafolyama áll a kötet végén, amely szintén vallásos alaptörténetbe (pontosabban kisebb, egymásba gyűrűző történetekbe) ágyazott, nagyobb lélegzetű költemény. Néhol párbeszédes formát ölt, máskor levélként mutatja magát, megint másutt lázas, áradó monológot ad elő a beszélő: *„Rettenetes együtt élni az emlékekkel. A történelem érzetét keltik az emberben... Rettegésben tartanak: eltűnnek, elmosódnak, elhatalmasodnak. Hányszor meg tettem a hazautat! Istenem, te számoltad? És soha nem oda érkeztem haza, ahonnan elhoztak? eljöttem? Mindegy is... Akinek nincs saját, csak választott helye, az örökre az úton marad... Igaz ez házára, szellemre egyaránt.”* Mintha valamiféle létösszegzés történné itt, aminek vonzásában kitér másutt a létmódként felfogott beszéd ellentmondásosságára is: *„Előbb csak valakik elől rejtőztünk, aztán oly mélyre estünk a nyelvünkbe, hogy már senki nem érti szójárásunkat.”*

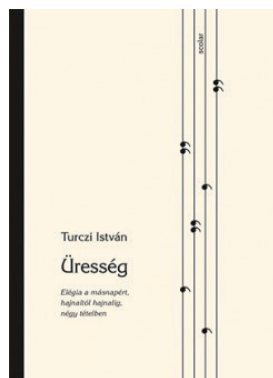
El kell mondanom végül, s talán kezddhettem is volna ezzel, hiszen az állítás egyaránt vonatkozik tartalomra és megjelenésre: az *Éjszaka a gyermek* szép könyv. A borító készítői, Szita Barnabás és Bányai Anna pompás munkát végeztek. A kemény fedélen ábrázolt lépcsőházbelső a szürke sejtelmes árnyalataiban dereng, amelyek úgy váltakoznak, ahogy játszik a fény a helyiségben. Lentről felfelé néző perspektívából látunk csigalépcsőt és korlátot, amelyekre fentről süt be a nap egy furcsa dőlésszögű – avagy szokatlan perspektívából fotózott – ablakon át, és különös fény-árny játékot űz velünk. Például a lépcsőkanyar felett a mennyezet íve szívet formáz, a háttérben salétrom pereg a falról, a korlát sötét rácsa pedig mintha a negatívja lenne a világos ablakrácsnak. De nem mesélem tovább, majd itt lesz a borítókép az írás mellett, és akárki meglássa, miről beszélek – vagyis mégsem ugyanaz a flash. A könyv kézbe véve sokkal szebb.

Zsille Gábor

Kitölteni az űrt

A magunkfajta humán mókus (mókus = alak, fazon, figura, olvasó, érdeklődő honpolgár) földi léte során több ezer könyvet kézbe vesz, lapozgat, sőt szagolgat. E több ezer mű egy részét el is olvassa, ám csak töredékükkel keveredik bensőséges, életre szóló viszonyba. Minden értékes könyv utazás. Vagy inkább külön csillagrendszer – amikor felütjük, átlépünk egy téridőt, szellemi kalandba csöppenünk, és különös izgalom tölt el, valamiféle másállapot. Szeretjük ezt a *tripet*. Turczi István új, az ünnepi könyvhétre megjelent verseskötete – úgy érzem – magával ragad erre az utazásra.

Üresség, hirdeti a cím a Papp Rita által tervezett borítón. Az alcím pedig arról tudósít, hogy ez a kötet valójában egyetlen nagyszabású *Elégia a másnapért, hajnaltól hajnalig, négy tételben*. Vagyis Turczi egy versszimfóniát írt. És e ponton megkezdjük a feltérképezését csillagrendszerének, melyben minden (szinte) mindennel összefügg, a részletek egymásra épülnek. A mű négy tételből áll, nevesítve: *prima vista* – *sostenuto* – *capriccioso* – *con moto*. Terjedelme kereken ezeregyszáz sor. A borító jobb szélén, függőlegesen négy vonal fut végig, akár egy hangszer húrai. Kottát is jelképeznek, jóllehet ahhoz öt kellene belőlük, ám itt-ott elszórtan aposztrófok és idézőjelek csüngnek rajtuk, akár hangjegyek. Azt üzenik: e versszimfóniát idézetek és áthallások ütemezik; dallamának alaptónusát pedig egy *áthalás* adja, igen, így, egy l-lel. Szép és nemesítő, hogy némely költők áthalnak egy pályatársukba, és Turczi lelkébe, költői tudatába is áthalt néhány poéta. Közülük most egyre összpontosítunk: a belső címlap Borbély Szilárd emlékének ajánlja a könyvet. Az *Ürességet* ugyanis Borbély *Hosszú nap el* címmel 1993-ban megjelent, drá-

mai jambusokban írt munkája ihlette. Turczi és Borbély szakmai barátsága több mint egy évtizede tartott, amikor előbbi megmutatta az utóbbinak az *Üresség* első elkészült részletét. Több konzultációt nem tarthattak: Borbély Szilárd 2014 elején tragikus körülmények között meghalt, és Turczi csak két évvel később fejezte be versopuszát. Vezérmottója is az ihlető előtt tiszteleg, a *Hosszú nap el* egyik sorát idézve: „*Ki voltam én Hogy többé nem vagyok*”. (A másik vezérmottó pedig Rilketől származik, a *Duinói elégiákból*: „*Hogyha kiáltanék, ki hallana engem*”).

A hátsó borító megfogalmazása szerint az *Üresség* Turczi István lírai főműve. Ez nyilván nem holmi kiadói nagyotmondás, hanem a szerző szándéka, értékelése. A *főmű* címke bizony bátor célkitűzés, különösen egy olyan költőtől, aki még csak a hatvanadik életében jár – hiszen azt feltételezi, hogy hátralévő esztendőiben már nem ugrik magasabbra. E megállapításban a recenziens részéről semmi gúny nem lappang, de tényleg szemernyi sem: Turczi vitalitását és génállományát tekintve gyanítható, hogy legalább negyed évszázados alkotói pálya áll még előtte. Akárhogyan is, a *főmű* megnevezés elsősorban azt üzenheti, hogy a kötet szerzője igazán szívügyének tartja ezt a koncepciózus alkotást, melyen évekig dolgozott. Olvasói értékelésem szerint Turczi lírai főműve mindeddig *A zöld rabbi* című kötete volt, amely 2001-ben látott napvilágot. Katolikus teológiát végzett keresztényként hallatlanul izgalmasnak találom azt az áthallásos dikciót, ahogy a zsidó vallásos kultúrában Istenről és a transzcendens világról beszélnek (verselnek, énekelnek). Az áthallásosság lényege, hogy szinte képzelenség eldönteni, szavaikat Istenhez vagy egy nőhöz intézik-e, azaz vajon imádságot hallunk, vagy szimpla szerelmi vallomást. E talány klasszikus példája az ószövetségi *Énekek éneke*. A kortárs művészetből pedig Máté Péter slágerére hivatkozhatunk, *Te ott állsz az út végén* címmel. Turczi kötete, *A zöld rabbi* is ezt az élményt nyújtja, a zsidó közegbe ágyazott egyszerre vallásos és szekuláris, egyszerre metafizikai és testiséggel átítatott beszédmodot. Megjelenése óta eltelt tizenhat év, és az *Üresség* most bejelentette jogos igényét a *főmű* rangra.

Csaknem négyezer leütésen keresztül értekezni egy (jó) verseskönyvről, de egyetlen sort sem idézni belőle: cseppet sem olvasóbarát, védhetetlen disznóság. Így hát üssük fel a mű első tételét, a *prima vista* (első látás, első szempont) címűt! Mindjárt az elején megszólal a biblikus hang, a *Teremtés könyvének* felvil-lanyozó hangja, egyszerre metafizikusan és köznapian:

*Kezdetben van,
ami lehetne, és ami volt
Még bontatlan a kép:
matt és fodrozatlan,
mérték nélküli,
diluviális
Kezdetben van
a fenséges céltalanság
Balzsamos levegőtenger
Ásványi csend Szikár
egész és kontúros némaság*

Egy oldallal később pedig ekképpen gördülnek a szavak:

*Csak sejtelem Csak
lűktetés Csak félelem
Hogy elmúljon, ami lesz
Elmúljon, ami volt
Csak rettegés Csak
bőr alatti vándorlás
Csak méz és méreg
Csak görcsök Csak
alvadt csönd Csak kövek,
kövek Csak a kövek fegyelme*

– és így tovább, sorról sorra. Ismerjük el, ez bizony sodor, ez bizony hat ránk. Ezt jó olvasni. És igen, határozottan szimfóniaszerű: mintha egy koncertteremben ülnénk, előttünk lűktet,

hullámszik a zenekar, folyton mozdul egy kar, folyton születik egy hang, folyton sejtelmek és lüktetés és vándorlás és alvadt csönd... Jelzem, a metafizikai távlat, a biblikus felütés, a transzcendens sodrás kimondottan illeszkedik Borbély Szilárd életművéhez és emlékéhez – gondoljunk csak *Halotti pompa* című verseskönyvére, melyet legpontosabban két szóval jellemezhetünk: lúdbőröztető katarzis.

Az idézetekhez sietve hozzáteszem, hogy az egész kötetben jobbra zárva gördül a szöveg, ezáltal nagyon egyéni képet alkot. Ezt (is) Turczi találta ki; az évek során a mű részleteinek folyóiratbeli közléseit szintén jobbra tördeltette, például a *Magyar Napló*ban, a *Kortárs*ban, a *Tiszatáj*ban. Ennek megfelelően ezúton kérem az *Irodalmi Jelen* illetékesét, hogy az idézeteket ne zárja balra, se középre, mert az egyenesen rémes lenne... Általánosságban az egész kötetre érvényes, hogy jól „meg van csinálva” – ez azonban nem jelent kimódoltságot vagy egyéb rosszat. Turczi közismerten tudatos alkotó; tudatosan építi fel a műveit és a pályáját is. Ez egy adottság, ilyen alkat: impulzív személyiségéhez ez illeszkedik, és hozzátehetjük, hogy neki ez jól áll. Továbbá azt is hozzátehetjük, hogy a gyakorlati érzékkel kevésbé megáldott, tétován csetlő-botló költők között egyáltalán nem baj, ha akad egy-egy céltudatos, kulturális szálakat mozgatni képes, műhelyteremtő alkotó.

Az *Üresség* dedikált példányát áprilisban, a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon kaptam kézhez. A Millenáris tavacskájának partján találomra kinyitottam, és azt olvastam: „*A hajnalok vakok, mint az újszülött macskák.*” Ejnye, gondoltam, ez olyan ismerős, valahol már olvastam. De hol is? Szikkadt agyamban beindult a keresőprogram, ám mielőtt kidobhatta volna a találatot, rátaláltam a mű végén található névsorra, melyben Turczi közli, mely szerzőktől épített be egy-egy szónyi, sornyi vagy mondatnyi idézetet. A lista legvégén szívem csücske, a lengyel költő, Adam Zagajewski nevét láttam – és rögtön beugrott, hogy persze, az újszülött macskás verssor onnan ismerős, hogy én fordítottam, és Zagajewski *Óda a lágysághoz* című költeményéből van... Hát

igen, csakugyan minden mindennel összefügg. Ugyanis az *Üresség* összesen húsz művésztől tartalmaz vendégszövegeket – van közöttük festő, filozófus és persze sok költő. A húsz szerzőből tizenöten már nem élnek, azaz legalább tizenöten *áthaltak* Turcziba. Továbbá a versszimfóniába építve olvasható négy német nyelvű versbetét is, Paul Celan tollából; ezek Kántás Balázs által fordított magyar változatát Turczi függelékben közli. Egy szó mint száz, összetett művel van dolgunk, a figyelmes olvasó számos réteget feltárhat. És mindeközben olyan sorok hömpölyögnek, mint például a negyedik tételben:

*A semmi mind ha semmisül
a mindben mindig egyesül
és Semmi lesz ha Semmi volt
és vágyon túli szomjat olt*

*és úgy néz végül szerteszét
se szem, se hangtalan beszéd
hogy megláthassa, aki lát
a végső geometriát*

Végül érdemes néhány szót szentelni a vezérmotívumnak, mert Turczi István nagyszerű témát talált. Hatvannyolc oldalon keresztül verselni az ürességről legalább olyan *trouvaille*, akármilyen lelemény, mint nagyesszét körmölteni a semmiről. Mindkét téma az ókortól foglalkoztatja az emberiséget. És a tisztelt emberiség általában mindkét fogalomtól irtózik. *Horror vacui* – rettegés az ürtől, hirdeti a klasszikus képzőművészeti elv. Lényege az, hogy a művészetben a rendelkezésre álló teljes teret, a kép teljes felületét ki kell tölteni. Ha a figurális ábrázolás üres helyet hagy, azt ornamentális elemekkel töltik be. A modern művészet ezt az elvet már nem tartja kötelezőnek, ám Turczi az *Üresség*ben nem nagyon hagyott tátongó ürt – kitöltötte a teret. A *horror vacui* másik jelentése egy mára elavult fizikai elmélet, miszerint a természet nem tűr üres helyet, hanem azonnal kitölti azt. Lehet,

hogy természettudományos értelemben ez a tétel elavult, ám lelki téren a modern ember pontosan ennek megfelelően viselkedik: minden szabad (csöndes, tiszta, üres) teret azonnal kitölt zajjal, szennyezéssel, tömeggel. Zárásként ide illeszkedik egy újszövetségi idézet, Szent Pál tollából, a filippiekhez írt levélből: „Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt. Ő az Istennel való egyenlőségét nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem kiüresítette magát, szolgai alakot öltött, és hasonló lett az emberekhez.” S mindez nem színezi át, nem másítja meg Turczi művének szellemiségét. Ahogy a harmadik tétel nyitó soraiban fogalmaz:

*Az olyan világban,
ahol nem fér el az Isten,
az embernek sincs helye*

Turczi István: *Üresség*. Scholar, 2017

E. Bártfai László

Csend és érték

*egyetlen arany csend
volt odafönn*

Weöres Sándor: *Harmadik szimfónia* II. (1943)

Testberendezésünk és lelki szükségleteink miatt a csend kevésbé sérti a fület, mint a zaj. „A csend adománya a fül számára fölülmúlja a hangot” – írta Emily Dickinson 1875-ben az *Atlantic Monthly* kérelhetetlenül középserű szerkesztőjének, Thomas Wentworth Higginsonnak.¹ Jóllehet az érzékelésben közvetlenül nem rejlik benne az értékelés mozzanata, de ha valami kellemes érzetet kelt bennünk, azt adandó alkalommal megismételjük, illetve keressük az alkalmat, hogy megismétlődjék. Az elfajzott rokonnal, a hedonizmussal szemben az hozható fel érvként, hogy nem tehető végső értékke az, ami csömörletes. Hermann Heinrich Gossen német nemzetgazdász I. törvénye szerint: „Egy és ugyanazon élvezet nagysága folyamatosan csökken, ha ezt az élvezetet megszakítás nélkül, folyamatosan elégítjük ki mindaddig, amíg csak el nem telünk vele.”² Paul A. Samuelson a közgazdaságtan egyik mértékadó kézikönyvében így fogalmazta meg ezt az összefüggést: „Egy jószág elfogyasztott mennyiségének növekedésével a jószág *határhaszna* (vagyis a legutolsó egység által hozzáadott pótlólagos hasznosság) csökken.”³ A telítettség annál a jószágmennyiségnél lép fel, amelynek határhaszna már 0, de negatív érték is lehet. A jóízű ételek, zamatos borok szakadatlan fogyasztása vagy a kíváncsi asszonyszemélyekkel való megszakítatlan együtt hálás nem azért nem lehet a legfőbb jó, mert ezek a dolgok önmagukban rosszak, sőt, hanem azért, mert „folyamatos fogyasztásuk” a várt

hatás ellenkezőjét eredményezheti: émelygést, undort, utálatot válthat ki, akár végzetes következményekkel járhat. Mindez a „csend fogyasztásáról” is elmondható. Sok embert valóban rettent a csend. Nyomasztónak érzik, minduntalan megtörik. Az önmagához is roppant szigorú erdélyi költő, Székely János egyik versét (*Rádió*. 1961) idézem:

*Rettegvén, társaim, a csendet,
Mely szült és ránk szakad megint,
Beszélünk, szüntelen beszélünk*

Gossen I. törvénye azonban nem minden esetben igaz a csendre. Vannak, akik egész életükben fáradhatatlanul Isten csendjét keresik. Thomas Merton trappista szerzetes *Senki sem sziget* című könyvében fejtette ki: „A néma dolgok ... nem csupán csöndjükkel szólnak hozzánk. Maga az Úr beszél általuk, sokkal mélyebb csönddel, amely saját lényünk mélyeibe van elrejtve. ... A világ minden csöndjének teljességében, mélységében és tágasságában van jelen Isten, itt él elevenen az Ő gondolata.”⁴ Simone Weil sem a merőben akusztikus csendre gondolt, amikor úgy vélekedett, hogy önmagunk megtagadása nem egyéb, mint „föleszmélni a valóságosra, az örökkévalóra, meglátni az igazi világosságot, meghallani az igazi csöndet.”⁵ Az igazi csend megtapasztalása azonban nem csupán a hívő emberek kiváltsága. Az állítás alátámasztására Mészöly Miklós *Az atléta halála* című regényéből idézek egy részletet. Őze Bálintot meghívták Batakolosra, hogy egy szoboravatás alkalmából bemutató 1500-at fusson. Bár a pálya talaja szokatlanul kemény volt, és az oldalszél is zavarta, hatalmas iramban futott. Versenytársai egymás után dőltek ki mellőle: „Viszont a csönd épp azután kezdett igazi csönd lenni, a harmadik kör végénél. Akkor már alig volt mozgás a közönség között, csak a lovak nyihogtak fel időnként – és mindez együtt hatott úgy, mint ami többé nem ismétélhető meg és továbbnem fokozható.”⁶

Az előbbi megfogalmazások azt sejtetik, hogy a valóság – legalábbis ami a csendet illeti – szintekre tagolódik. Az igazi

és a többi (nem igazi) csend más-más létszinten helyezkedik el, és egyedül az előbbi méltó a megismerésre. Mindez a tudás esszencialista felfogására emlékeztet,⁷ de nem tudományos elméletekről van szó, hanem vallási élményről, sajátos egyéni tapasztalatról. A szerzetes, a misztikus és az atléta egyaránt úgy vélte, hogy megtalálta a csend végső lényegét, és egyikük sem érezte úgy, hogy adós maradt a végső magyarázattal. Elegendő bizonyosság volt számukra a megélt tapasztalat. Az igazi csend abban hasonlít a teljes csendhez, hogy nem fokozható, abban viszont eltér tőle, hogy nem ismételhető meg tetszés szerint. Az akusztikus csend bármikor megismételhető (süketszoba), avagy bizonyos körülmények fennállása esetén magától megismétlődik. Az igazi csendnek nem szükséges feltétele a zajtalanság, a részleges csendek éppúgy minősíthetők igazinak. Mészöly Miklós regényében csend volt, „csak a lovak nyihogtak fel időnként”. Mivel az igazi csend a beszámolók egybehangzó tanúsága szerint páratlan, semmi mással össze nem téveszthető, gyakori kísérőjelensége a kegyelmi állapotnak. Az igazi csendnek, amely természetéből fakadóan projektív, előfeltétele, hogy az érzékelőt ne „*csendre csonka hit*” (Kovács András Ferenc: *Per amorem dei*. 2010) hassa át, hiszen akkor sohasem „*rebben ... a meglepett öröklét*” (Pilinszky János: *Dél*. 1960). Kétkedők persze akadnak szép számmal. P. Papp Zoltán a *Menhírek* ciklus (2003) egyik darabjában vonta kétségbe e megkülönböztetés jogosságát: „*Csend van – mondjuk, / pedig az igazit még / egyikünk sem hallotta.*” A kétkedők észjárása szerint csak egy módszertanilag is kifogástalan eredetiségvizsgálat – *Igazi vagy nem igazi?* – vezethet megnyugtató eredményre.

A *csend* fogalmi körén belül a „jó” és „rossz” csendek megkülönböztetése jelez újabb ellentétet. A *csend* mindkét ágon terebélyes rokonsággal büszkélkedhet. A rokon értelmű szavak lexikai, fogalmi és metafizikai kötelékeinek szorossága a vérségi kapcsolatra emlékeztet, sokkal erősebb, mint a Wittgenstein-féle családi hasonlóság.⁸ A jó – tiszta, büntelen és egészséges, míg a rossz – piszkos, bűnös és beteg. Néhány példa az acsarkodó

rokonokra. A *tiszta csend* gyakori minőségjelzős szerkezet, Kosztolányi Dezső (*Csönd*. 1907), Tóth Árpád (*Szédület*. 1915), Tompa László (*Csillagúton szekerezve*. 1933) és Sík Sándor (*Ó tiszta csend!* 1952) költeményében is szerepel. Orbán Ottó ugyanabban az esztendőben foglalta versbe a tiszta és a piszkos csendet: „*Hangunk mint elhajított kő zuhan, / a csend tiszta forrásaiba csobban*” (*Hat vers férfihangra*. 4. *A szakadék mélye*. 1960), illetve „*a várost járom mocskosan a csendtől*” (*A tűzvész emlékei*. 6. 1960). Füst Milán így fakadt ki a *Halottak éneke* ciklus I. versének címében „*Mi bűnöm volt a csend?*” (1934), míg Orbán Ottó a csend ártatlanságát vélelmezte: „*az este magánya büntelen csend*” (*Menet*. 1960). A hitéleti és lelakiségi irodalomban, az imaéletről szóló beszámolókból gyakran tűnik fel az *egészséges csend* szókapcsolat, a sajtónyelvben viszont rendszerint annak kifejezésére szolgál, hogy a kormánypárti és ellenzéki képviselők éppen szusszanásnyi pihenőt tartanak egymás szidalmazásában. Az ellentétpár másik tagja is előfordul olykor, Kormos István ezekkel a szavakkal zárta *Divinyi Mehmed irigye károg* (1976) című versét: „*nevemre kórságos csönd pereg*”.

A *teljes csend* azt jelenti, hogy nincsen semmi zaj: „*Benn a szobában légyneszese hallszik*” (Babits Mihály: *Halálautomobilon*. 1906). A huzamos csend nyomasztó, a kísérleti alanyok a süketszobában egy óráig sem bírják ki. Kosztolányi Dezső egy álmatlan éjszakán kérdezte önmagától: *De mért e csönd? / Ah iszonyú. / Még légy se döng, / nem rág a szű.* (*Fölebredek*. 1924). Az akusztikus teljes csendek kivétel nélkül „rossz” csendek. A *teljes* melléknév szokásos ‘hiánytalan, kerek egész, csorbítatlan’ jelentése az ellenkezőjére fordul. A *teljes csend* szókapcsolat privatív, nem hiánytalanságra utal, hanem hiányra, a hangok, a lárma, a zaj hiányára. A részleges csendek viszont bizonyos mértékig zajosak: „De odaát csend volt, csak fémes fényű legyek zümmögtek a napon és két fehér szárnyú lepke kergetődzött a virágok között.”⁹ A teljes csendek üresek, míg a részleges csendek bizonyos értelemben tartalmasak.¹⁰ Füst Milán elbeszélésének hőse, Kunti, a fejedelem elmélkedésre hajlamos, szép leánya

maga is meghökkent, amikor ráébredt erre: „Kertjében ült, kora hajnalban, a tartalmas csendnek azokban a csodás óráiban, mikor semmi se mozdúl, csak éppen hogy az egész határ szinte zeng a madárfütttytől, de a müezzín hangja is el-el hat idáig s az ember mégis csodálkozva néz körül és azt mondja magának: milyen nagy itt a csend!”¹¹ A részleges (tartalmas) csendek „jók” is, „rosszak” is lehetnek, de a „jó” csendek mindegyike tartalmas csend, míg az üres csendek mindig „rossz” csendek. Fenyő László *Boldogtalan* (1943) című versének részlete is ezt a kettős állítást támasztja alá:

*Csend, csend, selejtes,
semmit se rejtessz,
rosszminőségű csend*

...

*A jó csönd borongós,
mint a teliholdnak
udvara van*

...

A *csend* szó poliszém. A külvilág állapotaként zajtalanságot (vagy kismértékű zajt) jelent, lelkiállapotként pedig békeséget, nyugalmat. A két jelentés gyakran fonódik egybe: „Most csend van a fülemben és a szívemben.”¹² Ám az is gyakori jelenség, hogy a lélek nyugtalanságát még a természet csendje sem képes csitítani: „Kígyóvá lett a csönd s a béke” (Csorba Győző: *Magamért.* 1978). A „jó” és a „rossz” *csend* egy mentális skála ellentétes értékeit jelenítik meg, némi túlzással kegyelmi adományként vagy kínzó hiányként ragadhatók meg. Áprily Lajos arról ábrándozott *Hypertonia* (6. 1957) című költeményében, hogy előnyös üzletet köt Perszephonéval: „*gonosz kínért jó csendet ad cserébe*”.

A magyar származású Zeno Vendler a *jó* ürességének szentelt tanulmányát G.E. Moore *Principia Ethicá*jával kezdte, Arisztotelész *Nikomakhoszi etiká*jával zárta, és szerényen hozzáfűzte, hogy nincs új a nap alatt. Sokat idézett példái: *John jó táncos, John jó költő, John*

jó apa, John jó ember, Fido jó kutya és végül az értelmezhetetlen *Mumbo jó pávián*. Amellett érvelt, hogy a *jó* jelentését a jelzett főnév által jelölt entitás rendeltetése határozza meg.¹³ A *Péter nyúlánk kamasz* és az *Ez egy sárga villamos* mondatokban szereplő *nyúlánk* és *sárga* abszolút melléknevek, mert implikálják a *Péter nyúlánk & Péter kamasz*, illetve az *Ez sárga & ez villamos* mondatokat, azaz eleget tesznek a konjunkciós elemzésnek.¹⁴ A *jó kés* vagy a *jó lantos*¹⁵ szintagmák viszont nem felelnek meg ennek a követelménynek, nem következik belőlük, hogy *Ez jó & ez kés*, illetve hogy *Péter jó & Péter lantos*. Amíg a részletező jelentésű *nyúlánk* melléknév és a *sárga* színnev pontosítja a főnév jelentését, addig a *jó* értékelő melléknév üres, a főnévtől veszi jelentését, a középkori logikusok szóhasználatával élve szünkategorématikus terminus.¹⁶ A szótárban legfeljebb annyi áll(hatna) róla, hogy kedvező értékelést fejez ki.

A *jó csavarhúzó* például hozzávetőleg úgy határozható meg, hogy a szerszám lapos éle megfelelően illeszkedik a csavarba, így nagyobb erő vihető át a csavarfejre, mégsem forog meg, vagy ugrik ki a horonyból. A csavarhúzó szárának és fejének anyaga krómmal és molibdénnel ötvöztött acél, kézbe illő markolata kissé bordázott. A *jónak* önmagában nincs jelentése, nincs önértéke, üres, választott példában egy kéziszerszám megfelelő volta tölti fel jelentéssel, annak háramló, funkcionális értékét fejezi ki. A *jó csend* szintagmában azonban nem így működik a *jó*. Megfordul az irány. A *jó* melléknév ezúttal nem a főnévből szivattyúzza ki jelentését, hanem indexként azt jelzi előre, hogy a poliszém *csend* melyik pólusáról lesz szó. A *jónak* ebben a szótársulásban sincs önálló jelentése, de kataforikus szemantikai kapcsolóként a szünkategorématikus terminusok egy új alosztályába sorolandó. Babits Mihály *A gólyakalifa* című korai regényében így írta le Táborny Elemér hazatérését: „A csönd, a jó csönd, a drága, finom csönd áradt szerte. Csak az öreg Cézár csaholt hangosan örömeiben.”¹⁷

A *csend az igazi* kijelentés – az *igazi csend* szófordulattal ellentétben – már a fogalom önkörén kívül sejtet ellentétet. Az *igazi* melléknév predikatív használata¹⁸ – az attributív használat

ellentétben – arra utal, hogy a *csend* valamivel szembeállítva az *igazi*. S ez a valami nem egyéb, mint a *zaj*. A kontradiktórius ellentétek két komplementer részhalmazra osztják a tárgyalási univerzumot, nem húzódik köztük senki földje.¹⁹ A *csend*–*zaj* antonim pár értékelést is tartalmaz, ami gyakran kapcsolódik össze orientációs metaforákkal: „*Innen hova hághatna még a láb? / E csönd, e béke: ez itten a csúcs – / És nincs tovább*” (Reményik Sándor: *Add a kezed...* 1920), illetve ki méltó arra, hogy „*kilépjen e zajból, fel a csendbe?*” (Füst Milán: *Olaszországi levél II. Üres templom.* 1924). Weöres Sándor mottóként választott költeményében a *csend* térbeli elhelyezkedése mellett képzetes anyaga is értékes voltáról tanúskodik: „*egyetlen arany csend / volt odafele*” (*Harmadik szimfónia* II. 1943). A jó fent van kognitív metafora a *csend* fogalmi megragadására is alkalmas. A fennálló „jó” és „rossz” csendek az imaginárius topográfia alapján egy függőleges tengely mentén rendezhetők el. A „jó” és „rossz” csendek keletkezési iránya viszont azonos, csak a felülről érkezés mikéntjében különböznek egymástól: a „jó” csöndek szállnak, a „rossz” csendek zuhannak ránk.²⁰ Egy-egy példával szemléltetve: „*Az én lelkemre is szálljon le béke, csend!*” (Tompá Mihály: *Isten akarátja.* 1862); „*Ilyen a csend...* Szinte ránk szakadt ebben a kertre néző, földszinti kis, semminek se használt mángorlóhelyiségben.”²¹ Az állapotváltozás fogalmi megragadására mindkét esetben a gravitációs erőről alkotott elemi ismereteink szolgálnak: a rossz csendek keletkezése zuhanás, illetve a jó csend (lelki béke) keletkezése szárnyakon való aláereszkedés. Az első fogalmi metafora a természeti erők kérlelhetetlenségére utal, de a kegyelmi állapotra emlékeztető „alászállás” is független az akaratunktól.

Baudelaire és Nietzsche óta mindennapi bölcsességnek számít, hogy „valami igaz lehet annak ellenére, hogy és abban, amiben nem szép és nem szent és nem jó”²² – fejtette ki Max Weber *A tudomány mint hivatás* (1917) című előadásában a különféle rendek és értékek isteneinek egymással vívott harcáról. A filozófiai felismerések mögött kullogó nyelvhasználatból azonban mind a mai napig a szép, jó és igaz szókratészi egysége hámozható ki. A *csend*–

zaj, illetve a *csendes–zajos* ellentét burkolt értékelést tartalmaz, amit az is bizonyít, hogy nem beszélünk **csendszennyezésről* és **zajhóborításról*, csak *csendhóborításról* és *zajszennyezésről*.²³ Axiológiai akadályoztatás miatt nem mondjuk azt sem, hogy *szép terrorcselekmény*, *jó guillotine*, *igaz merénylet*. Az *atombomba* és más *tömegpusztító fegyverek* elé sem kerül jelzőként a *pompás*, *ragyogó*, *csodálatos*, legfeljebb a *hatékony*. Sokakban még ma is megrökönyödést kelt, hogy Thomas de Quincey 1827-ben megjelent esszéjében a gyilkosságot a szépművészetek egyik ágának nevezte.²⁴ Az értékelés első lépcsőfoka minden bizonnyal az, amikor ítéletet ugyan még nem alkotnak, de a szavak csengése, jelentésudvara mégis egyértelművé teszi, miként vélekednek, Szilágyi Domokos versében (*Inter arma...* 1958) „*röhögött a zaj, mosolygott a csönd*”. A második lépcsőfokot az képviseli, amikor egy értékelő állásfoglalást palástolnak, mint Thomas Carlyle tette esszéjében: „A csend mély, mint az Örökkévalóság, a beszéd sekély, mint a (múló) Idő.”²⁵ A határra érkeztünk. A sugalmazó *mély–sekély* ellentét az értékítélet minden hájjal megkent szállásmestere, a verzállal szedett *Örökkévalóság* és (múló) *Idő* pedig orthográfiai hadüzenet. Az utolsó lépést, a kendőzetlen értékítéletet Babits Mihály *Előszó* (1918) című költeményének a cigányátokra emlékeztető megszemélyesítése példázza: „*minden zaj tályog és bús nyavalya / a Csöndnek testén...*”

Értékelni azonban nemcsak állapotokat vagy tovatűnő pillanatokat lehet, hanem hosszabb folyamatokat, egész korszakokat, korszakok egymásra következését is. A szinkrón ellentét diakrónná változik, ha *a csend jó* és *a zaj rossz* értékelő állásfoglalásokat időbeli folyamatokra terjesztjük ki. Weöres Sándor *Csend* című versét idézem:

*A félig nyitott ablakon
behajol a szél a szobába,
a világűr csendje, magánya.*

*A bútor szögletétől
a légi fellegekig*

*és az égi csillagokig
a csend vonulása lakik.*

*Rozsdája
a lárma.*

A *növekedés* vagy *csökkenés* szavak önmagukban még nem tartalmaznak állásfoglalást, mégis gyakran használják őket burkolt vagy nyílt értékelésre. A *gazdasági növekedés* pusztán annyit jelent, hogy naturáliákban vagy pénzürtékben kifejezve egy nemzetgazdaság vagy egy vállalat az adott időszakban több terméket, terményt vagy szolgáltatást állított elő, mint a megelőző időszakban. Ezt a tényt aztán ki-ki tarthatja jónak is, rossznak is. A Római Klub első jelentése, az úgynevezett Meadows-jelentés 1972-ben *A növekedés határai (The Limits to Growth)* címet kapta. A Meadows házaspár – Donella és Dennis – az emberiséget fenyegető veszélyekre figyelmeztetett, és gyógymódként a sokat vitatott zéró növekedést javasolta. Mások szerint viszont a növekedés nem kárhoztatandó, hanem – éppen ellenkezőleg – üdvöztető. Még sokak számára ismerősen csengenek az ilyesfajta megfogalmazások: *Cementtermelésünk 135 százalékkal szárnyalta túl a kapitalista országokét.* A jelenlegi varázsigé, a *fenntartható fejlődés (sustainable development)* Lester R. Brown 1981-ben megjelent, *Building a Sustainable Society* című könyve nyomán terjedt el. A *fejlődés, felemelkedés, haladás, hanyatlás, bukás* szavakat ádáz gyanakvással kell szemlélni, mert csaknem mindig értékelő állásfoglalást lepleznek. Edward Gibbon angol történész összefoglaló műve – *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* – 1776 és 1789 között hat vaskos kötetben jelent meg. Azóta se szeri, se száma azoknak a könyveknek, tanulmányoknak, filmeknek, amelyeknek a címében ott hivatkozik *az ennek-annak hanyatlása és bukása* szófordulat.

Megannyi gondolkodó tulajdonított a történelemnek irányt, látta felemelkedésnek vagy hanyatlásnak, netán állandó körforgásnak. Voltaképpen arra a kérdésre keresték a

választ, hogy van-e a történelemnek értelme. Hagyományosan történetfilozófiának, újabban szubsztantív történetfelfogásnak nevezik ezeket a makacs próbálkozásokat. Arthur C. Danto amerikai filozófus a történetfilozófiának azt a változatát nevezte így, amelynek képviselői a történelem egészéről akarnak beszámolni, és úgy vélekednek, hogy az események története már bekövetkeztük előtt megírható.²⁶ Oswald Spengler főműve, *A Nyugat alkonya* ezekkel a szavakkal kezdődik: „Jelen könyv a legelső kísérlet arra, hogy a történelmet előre meghatározzuk. Arról van szó ugyanis, hogy eljövendő, még le nem pergett stádiumokban követjük majd nyomon a kultúra sorsát, mégpedig amaz egyetlen kultúráét, mely e földgolyón korunkban a beteljesülés állapotába jutott, vagyis a nyugat-európai és amerikai kultúra sorsát.”²⁷ A jövő történetét azonban nem lehet megírni. Ez csak akkor volna lehetséges, ha a történész nem tudós volna, hanem próféta, Csoóri Sándor találó, de megbélyegző szavaival: „a jövő szökevénye”²⁸. A próféta beszél úgy a jövőről, ahogy közönséges halandó csak a múltból képes: „Mert gyermek születik, / fiú adatik nekiünk, / s az ő vállára kerül az uralom” (Iz 9,5). Senki sem mondhatja el magáról, hogy abból a nézőpontból, amelyből ő szemléli a világot, éles körvonalat öltenek a jövő eseményei. Ha volna kitüntetett nézőpont, akkor már a jelenben kirajzolódna a jövőbeli események mintázata, már a jelenben érthetővé vagy értelmezhetővé válna az egyes események „jelentősége” vagy „értelme”, amelyek – ha egyáltalán valamikor – csak a történet egészében, utólag válnak értelmezhetővé.

A görög *εποχή* szó az asztronómiában „egy égitest kitüntetett megfigyelési pontja volt, az égitest áthaladása a zeniten”, vagy bármely másik nevezetes konstelláció. Eredetileg tehát nem időtartamot jelentett, hanem kezdő időpontot. A megjegyzésre érdemes időpontok között az „eseménynélküliség »lapályai«”²⁹ terültek el. Burkhart Steinwachs német irodalomtudós a korszaknak mint sajátos időtapasztalatnak három típusát különítette el. A legrégebbi a kronologikus korszakfogalom, amely az *εποχή* etimológiájához kapcsolódva időpontot, nyugvópontot vagy

fordulópontot jelent. Az eseménytörténetben ilyenek a kiemelkedő fontosságra szert tett dátumok: 1848, 1945, 1956. A második a XVIII–XIX. században keletkezett strukturális korszakfogalom, amely időszakokat, történeti (ókor, középkor, újkor) vagy művészettörténeti (gótika, barokk, romantika) korszakokat jelöl. „Ehhez a korszakfogalomhoz kapcsolódott ... a historizmus óta az individualitás, a fiziognómiai egység és a viszonylagos zártság képzete, amely csak a maga korszakon belüli folyamatában vált jelentőssé, mint például a kezdet, tetőpont és hanyatlás közismert természeti sorában.”³⁰ A harmadik a peripetikus korszakfogalom, amely a változásokra összpontosítva régebbi és új időpontokat kapcsol össze. Szemléletes példa erre Thomas S. Kuhn elmélete a paradigmaváltásról, amelyet *A tudományos forradalmak szerkezete* (1962) című könyvében fejtett ki.

Hésziodosz aranykormitosza, az első hanyatláselmélet a strukturális korszakfogalom keretein belül helyezhető el. A Krisztus előtt 700 táján írott *Munkák és napok*ban a történelmet öt korszakra osztotta fel, és minden korszaknak egy nemzedéket (*γένος*) feleltetett meg, melyeket – a negyedik rend, a félistenek kivételével – fémekkel jellemzett: aranykor, ezüstkor, rézkor, héroszok kora, vaskor. A különböző korszakokat megtestesítő nemzedékek tagjai kinézetükben, lelkialkatukban és sorsukban is különböztek egymástól. Az utolsó korszak a saját kora: „*Csak ne születtem volna e most élő ötödik rend / embereként, meghalni előbb, vagy a messze jövőben / élni szeretnék, mert melyben mi vagyunk, ez a vaskor.*”³¹ Hésziodosz önértelmezésének meghatározó részét alkotta, hogy melyik korszakban élt, ami a régészeti vaskor emberéről nem mondható el.³² Platón az *Állam* című dialógusában a fémek nem az időben egymásra következő, egyre kevésbé értékes korszakokat, hanem az egyidejű társadalmi tagozódást jelenítik meg: a filozófusok az arany-, az örök az ezüst-, a földművesek és a kézművesek a bronz-, illetve vasivadékok.³³ A görög és római szerzők (Platón, Cicero, Lucretius, Vergilius, Horatius, Ovidius stb.) évszázadok hosszú során át egymással versengve becsmérelték a saját korukat. A jelen silányabb, mint a múlt – vallották –, és a komor jövő félelmetes

árnyait vetítették előre. A háttérben egy élettani analógia húzódik meg, mely szerint a társadalmaknak éppúgy vannak életszakaszai, mint az embereknek. Az ókor válságát néhány elemző azzal magyarázta, hogy „a múlt folyamatosan felhalmozódott a jelen minden pórúsában, s így az ember élete óhatatlanul egyre inkább *a múltbeliek életévé*, kísértetek lakhelyévé vált”.³⁴

A hagyományos leíró nyelvtanok tárgyalásmódja elfedi a számnevek és egyes fémnevek engesztelhetetlen harcát. A sorszámnevekhez és a fémnevekhez gyakran kapcsolódik rangsor, értékmérés, a legismertebb az *arany* és az *első* versengése. A sportversenyeken az *első* helyezett aranyérmet, a második ezüstérmet, a harmadik bronzérmet vehet át. Az *arany* szó másik gyakori számnévi jelentése az ‘ötven’, illetve ‘ötven év után ünnepelt’, amire az *aranylakodalom*, *aranymise*, *aranydiploma* a legismertebb példák.³⁵ Az előbbi szóösszetételek előtagjaként az *ezüst* a huszonötödik, a *gyémánt* a hatvanadik, a *vas* többnyire a hatvanötödik évfordulót jelöli. A fém- és ásványnevek számnévi jelentése azonban nem minden esetben rögzült egyértelműen. A *vasmise* nem a hatvanötödik, hanem a hetvenedik évfordulót jelöli, az uralkodás hatvanötödik évfordulója viszont *zafírr jubileum*, a *rubin* diplomaként hetvenedik, lakodalomként negyvenedik évfordulót jelent. Az *arany* ‘kiváló, legjobb, méltó, helyes’ értelemben lazábban kapcsolódik az *első* sorszámnévi jelentéséhez. A méltó, igaz embert Jókai Mór nem pusztá szeszélyből nevezte *Aranyembernek* (1872). Horatius a szélsőségeket kerülő, megfontolt magatartásra utalt az *arany középút* (*aurea mediocritas*) kifejezéssel.³⁶ A *Hallgatni arany* (*beszélni ezüst*) közmondás egy számos esetben erkölcsileg nehezményezhető magatartásra szólít fel.³⁷ A bölcs megállapításokat *aranyigazságnak* nevezik, a szellemes mondásokat pedig *aranyköpésnek*, amelyet csak Tristan Tzara tart valóban testnedvnek: „A társalgásból megszökő minden egyes nyálcsepp arannyá alakul át.”³⁸ Az *aranykor* nemcsak a természettel összhangban lévő, békés, boldog világkorszakot jelenti, hanem valaminek a fénykorát, virágkorát is, ebben az

értelemben szokás a római költészet vagy Erdély aranykoráról, a spanyol aranszázadról stb. beszélni.

A történetfilozófiai stádiumok elhatárolására kiszemelt ismertetőjegy szinte bármi lehet, még a csend is. Aldous Huxley a zaj korának nevezte a XX. századot, és a technikai vívmányok közül a II. világháború után széles körben elterjedt rádiót kárhóztatta.³⁹ Hamvas Béla *Az ágy* című esszéjében szötte tovább Huxley gondolatait: „Már nincs messze az az idő..., amikor a csend a földről ... eltűnik. ... A meghittség utolsó állomása az ágy. A paradicsomból ez maradt. Az ember a földről kiüldözte önmagát, de ez a kis hely ..., ahová elbújhat egy cseppet aranykorából élni, ha kint zúg is a motor, a szomszédban vinnyog a rádió.”⁴⁰ Vilém Flusser keserű örömmel állapította meg, hogy „Még vannak ágyak. A szó szigorú, szoros és pontos értelmében vett lakhelyek.”⁴¹ Huxley, Hamvas, Flusser és más szerzők borúlátó írásaiból szinte maguktól bomlanak ki egy hanyatláselmélet mögöttes történetfilozófiai előfeltevései. Az egyes stádiumok rendre megfeleltethetők a pusztán fémekkel jellemzett hésziodószai korszakoknak vagy Ovidius későbbi, időszámításunk első éveiben felvázolt négyes felosztásának, az arany-, ezüst-, réz- és vaskornak.⁴² Az emberi világ történeti alakulása a csend–zaj váltakozása szempontjából a következőképpen írható le: a teljes csend harmonikus korszakát (Cs) az egyensúly kora ($Cs \rightarrow Z \rightarrow Cs$) követi, majd a megbomlott egyensúly kora ($Z \rightarrow Cs \rightarrow Z$) következik. Végezetül elpusztul a Föld és az emberiség. Az utolsó korszak, az elviselhetetlen zaj kora (Z).

A derűlátóbb forgatókönyvek szerint a vaskorszak után ismét egy aranykor jön el. Vergilius az *Aeneis* VI. és VIII. énekében a hajdanvolt aranykor (*aurea saecula*) után vágyakozott, a *Negyedik eklogában* viszont egy új aranykor bekövetkeztét jósolta meg:

*Eljön a Szűz ismét, már jön Săturnus uralma,
már a magasságból küld új ivadékot a mennybolt.
Óvd csak e most születő csecsemőt, Lúcióna, ki majdan
véget vetve a vaskornak, hoz a földre aranykort*⁴³

A Krisztus előtt 40 körül keletkezett költeményt a középkorban beteljesült próféciaának tekintették. Úgy vélték, hogy Jézus születését jövendölte meg, Dante ezért választotta Vergiliust útítársul alvilági útján. Goethe színművének hercegnője már kevésbé volt bizakodó, azzal is beérte volna, ha az aranykor legalább a lélekben megteremthető: „*a lélek egyre / igényesebb, és arra törne, hogy / a künn hiányzó aranykort magában / építse újra fel.*”⁴⁴ A korszakok ismételt visszatérése, avagy a csend és zaj kérlelhetetlen váltakozása a körforgásra emlékeztet: „*Múlt az idő, s untig változtak benne zaj és csend*” (Vörösmarty Mihály: *A rom.* 1829–1830). Mítoszba illő Gelléri Andor Endre megfogalmazása, melyben a kerék térben megtett útjának hasonlatával ragadta meg az idő váltakozó mintázatként nyomot hagyó múlását: „*Megreccsen az első kerék, kenetlen tengelyén körbe fordul, mint a föld éjből a nappalba és csöndből a zajba.*”⁴⁵ Az „ugyanannak örök visszatérése” (*ewige Wiederkehr des Gleichen*) Friedrich Nietzsche filozófiájának alaptétele, amelyet a „gondolatok gondolatának” (*Gedanke der Gedanken*) nevezett.⁴⁶ Robinson Jeffers, a zaklatott amerikai költő *Kínos célok receptje* (1939) című költeményében – Lucretius és Platón kénytelen tapasztalatára utalva – egy általános törvényszerűséget fogalmazott meg, amelyet korszakokra és személyekre egyaránt alkalmazhatónak tartott: „*A jövő ködös táj, / senki se lát tisztán, de ciklikusan visszatér / Egy érezhető változás a dolgok ritmusában, mint / amikor egy kimerült ló / Botlik s helyrehozza, de a paták ritmusa már nem / ugyanaz, még mérföldeket futhat, / De buknia kell végül...*”⁴⁷ A körforgás eszméje a politikai történetírásban, a kissé ódivatú művészettörténetben és a kortárs gazdaságtörténetben is megjelenik, a közgazdaságtan cikluselméleteiben pedig főszerepet osztottak rá, egyaránt lehet korlátozott érvényű tapasztalati megfigyelés, illetve értékelést is tartalmazó világmagyarázat.

Jegyzetek

¹ Idézi Károlyi Amy: *Emily Dickinson útja* (1977). In: Emily Dickinson válogatott írásai. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978. 124.

² Hermann Heinrich Gossen: *Die Entwicklung der Gesetze des menschlichen Verkehrs, und der daraus fließenden Regeln für menschliches Handeln*. Friedrich Vieweg und Sohn, Braunschweig, 1854. 4–5. – Az eredeti: *Die Größe eines und desselben Genusses nimmt, wenn wir mit der Bereitung des Genusses ununterbrochen fortfahren, fortwährend ab, bis zuletzt Sättigung eintritt*.

³ Paul A. Samuelson: *Közgazdaságtan* (1948). Fordította Dr. Balogh András. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. (III. 22) 561.

⁴ Thomas Merton: *Senki sem sziget* (1955). In: A csend szava. Fordította Lukács László. Szent István Társulat, Budapest, 1983. (16. 5–6) 176. – Az eredeti: *Then mute beings no longer speak to us merely with their own silence. It is the Lord Who speaks to us, with a far deeper silence, hidden in the midst of our own selves. ... God is present, and His thought is alive and awake in the fullness and depth and breadth of all silences of the world*.

⁵ Simone Weil: *Ahol elrejklik az Isten* (1942). Fordította Reisinger János. In: Simone Weil: *Ami személyes, és ami szent*. Vigilia, Budapest, 1983. 130. – Az eredeti: *c'est s'éveiller au réel, à l'éternel, voir la vraie lumière, entendre le vrai silence*

⁶ Mészöly Miklós: *Az atléta halála*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1966. 205.

⁷ Vö. Karl R. Popper: *Három nézet az emberi tudásról* (1965). In: Forrai Gábor–Szegedi Péter (szerk.): *Tudományfilozófia*. Áron Kiadó, Budapest, 1999. (3) 506. skk.

⁸ Vö. Ludwig Wittgenstein: *Filozófiai vizsgálódások* (1953). Atlantisz Kiadó (Medvetánc), Budapest, 1992. (I. 66–67. §) 57–58.

⁹ Réti Ödön: *Zorka* (1912). XI. folyt. Nyugat, V. évf. 1912. 7. sz. 583.

¹⁰ E fogalmak beható elemzését lásd E. Bártfai László: *Teljes, részleges és viszonylagos csend*. Dunatükr, XIII. évf. (38. megj.) 2015. nyár, 66–84.

¹¹ Füst Milán: *Párducok paradicsoma* (1960). In: Füst Milán összegyűjtött elbeszélései. I. Öröktüzek. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2003. 469.

¹² Füst Milán: *Denevérek* (1946). In: Füst i. m. 161.

¹³ Vö. Zeno Vendler: *The Grammar of Goodness* (1963). In: Zeno Vendler: *Linguistics in Philosophy*. Cornell University Press, Ithaca (New York), 1967. (7.8) 193. kk.

¹⁴ Vö. Kiefer Ferenc: *Jelentélmélet* (2000). Corvina Könyvkiadó, Budapest, 2007. (7.3) 183. és (7.4) 185. k.

¹⁵ Vö. Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika* (Kr. e 330?). Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. (I. 1098a) 17.

¹⁶ A kategorématicus–szünkategorématicus terminusok megkülönböztetése a Kr. u. 500 körül működött Caesareai Priscianustól származik. Vö. Borbély Gábor: *Civakodó angyalok. Bevezetés a középkori filozófiába*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008. (16.3.1) 267.

¹⁷ Babits Mihály: *A gólyakalifa* (1916). Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T., Budapest, é. n. [1933] (IX) 124.

¹⁸ Kiefer Ferencel ellentétben úgy gondolom, hogy az *igazi* melléknévnek predikatív használata is van. Vö. Kiefer i. m. (7.3) 183.

¹⁹ Vö. John Lyons: *Semantics* (1977). Cambridge University Press, Cambridge, London–New York–Melbourne, 1978. 1. (9) 271–272. és D. A. Cruse: *Lexical Semantics* (1986). Cambridge University Press, Cambridge, 1997. (9.2) 199.

²⁰ A *csend* szó conceptualizálásáról részletesen lásd E. Bártfai László: *A csend fogalmi megragadása a magyarban*. In: Geecső Tamás (szerk.): *Ikon, nyelvi jel, szimbólum: nem természetes jelek a kommunikációban. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 192. Kodolányi János Főiskola–Tinta Kiadó, Székesfehérvár, Budapest, 2016. 31–54.

²¹ Takáts Gyula: *Egy flóbertpuska története*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1967. (4) 19.

²² Max Weber: *A tudomány mint hivatás* (1917). Fordította Józsa Péter. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 147. – Az eredeti: *etwas wahr sein kann, obwohl und indem es nicht schön und nicht heilig und nicht gut ist*

²³ Vö. Cruse i. m. (9.5) 214. skk.

²⁴ Vö. Thomas de Quincey: *A gyilkosságról mint a szépművészetek egyikéről* (1827). In: Hagyomány és egyéniség. Az angol esszé klasszikusai. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967. 206–232. – Az eredeti cím: *On Murder Considered as One of the Fine Arts*

²⁵ Thomas Carlyle: *Sir Walter Scott* (1838). In: *Critical and Miscellaneous Essays* VI. Chapman & Hall, London, 1888. 25. – Az eredeti: *Silence is deep as Eternity; speech is shallow as Time*.

²⁶ Arthur C. Danto: *Analytical Philosophy of History*. (1965). In: Arthur C. Danto: *Narration and Knowledge*. Columbia University Press, New York, 1985. (I) 9.

²⁷ Oswald Spengler: *A Nyugat alkonya. A világtörténelem morfológiájának körvonalai. I. Alak és valóság* (1918). Fordította Juhász Anikó és Csejtej Dezső. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994. I. 19.

²⁸ A kifejezés először a költő egyik versében (*A faparázs a hóra kivilágít*. 1985) tűnt fel, de *A jövő szökevénye* címet kapta az összegyűjtött verseit tartalmazó kötet (2000) és a róla készült portréfilm (Görömbei András, Wonke Rezső, 2010) is.

²⁹ Hans Blumenberg: *A korszakfogalom korszakai* (1966). Fordította Török Ervin. Helikon, A korszakok alakzatai. XLVI. évf. 2000. 3. sz. 305.

³⁰ Burkhardt Steinwachs: *Mitnyújthatnak az (irodalmi) korszakfogalmak? Követelmények és következmények* (1985). Fordította Molnár Péter. Helikon, A korszakok alakzatai. XLVI. évf. 2000. 3. sz. (I) 325.

³¹ Hésiodos: *Munkák és napok* (Kr. e. 700 körül). Fordította Trencsényi-Waldapfel Imre. Akadémiai Kiadó, h. n. [Budapest], 1955. (174–176) 47. – Az eredeti: *Μηκέτ' ἔπειτ' ὠφελλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι / ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι. / Νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον: οὐδέ ποτ' ἤμαρ*

³² A régészek az egykori ember eszközeinek anyaga alapján határozták meg a kő- és fémkorszakok időbeli sorát: kőkör, rézkör, bronzkör és vaskör. A dán Christian Jürgensen Thomsen 1836-ban megjelent könyvében (*Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed*. Kjöbenhavn) munkálta ki hármass felosztását, amelybe Pulszky Ferenc 1876-ban a Budapesten rendezett VIII. Ősrégészeti és embertani kongresszuson illesztette be negyedikként a rézkört. Pulszky értekezését (*A rézkör Magyarországon*. Budapest) 1883-ban adta ki a Magyar Tudományos Akadémia Archæologiai Bizottsága.

³³ Vö. Platón: *Állam* (Kr. e. 421). Fordította Szabó Miklós. In: Platón összes művei. II. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984. (II. 415a–c) 223.

³⁴ Richard Gilman: *A dekadencia, avagy egy jelző különös élete* (1979). Fordította Fridli Judit. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1990. (II) 63.

³⁵ Vö. Kicsi Sándor András: *Antal László a szófajok kontinuumáról*. Magyar Nyelv, 110. évf. 2014. 4. sz. 469.

³⁶ *Licinius Murenához* (Kr. e. 22) írott ódájának második szapphói strófája Szabó Lőrinc fordításában így hangzik: „*Akinek szívében arany közép tart / súlyegyent, azt nem nyomorítja rozszant / putri szennye, nem nyomorítja bántó / udvari pompa.*” – Az eredeti: *Auream quisquis mediocritatem / diligit, tutus caret obsoleti / sordibus tecti, caret invidenda / sobrius aula.*

³⁷ A feltehetően ókori egyiptomi eredetű közmondás számos nyelvben (angol, arab, francia, héber, holland, német, olasz, orosz stb.) megtalálható. Vö. Irina Golubeva: *A csend és a hallgatás a kultúrák közti kommunikációban, avagy hallgatni valóban arany*. In: Navracsics Judit–Szabó Dániel (szerk.): *A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 140. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012. 135.

³⁸ Tristan Tzara: *Dada kiáltvány a gyenge szeretetről és a keserű szeretetről* (1920). In: AA úr az antifilozófus. Orpheusz Könyvkiadó,

Budapest, 1992. (III) 50. – Az eredeti: *Chaque goutte de salive qui sévade de la conversation se convertit en or.*

³⁹ Vö. Aldous Huxley: *Perennial Philosophy* (1945). Chatto & Windus, London, 1946. (15) 249.

⁴⁰ Hamvas Béla: *Az ágy*. In: Patmosz. Esszék. I. (1958–1964), Hamvas Béla Művei. Életünk Könyvek. Szombathely, 1992. 156.

⁴¹ Vilém Flusser: *Az ágy* (1993). In: *Az ágy*. Kijárat Kiadó. Budapest, 1996. (1) 56. – Az eredeti: *Es gibt noch Betten. Wohnungen, streng, eng und strikt gesprochen.*

⁴² Vö. Publius Ovidius Naso: *Átváltozások* (1–8 k.). Magyar Helikon, Budapest, 1964. (I. 89–162) 10–11.

⁴³ Lakatos István fordítása. – Az eredeti: *iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna; / iam nova progenies caelo demittitur alto. / Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum / desinet ac toto surget gens aurea mundo.* – Lucina Dianának, a világosság és szülés istennőjének mellékeve.

⁴⁴ Johann Wolfgang Goethe: *Torquato Tasso* (1790). Fordította Szabó Ede. In: Goethe válogatott művei. Drámák. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982. (II. 1) 467. – Az eredeti: *mehr/ Und mehr verwöhnt sich das Gemüt und strebt, / Die goldne Zeit, die ihm von außen mangelt, / In seinem Innern wieder herzustellen*

⁴⁵ Gelléri Andor Endre: *Vándorlás* (1930). In: Gelléri Andor Endre összegyűjtött novellái. I. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1964. 136.

⁴⁶ Tatár György pontosan fogalmazott, amikor leszögezte: „A gondolat megjelenési alakját tekintve sem tudományos gondolat, azaz nem is tudományosan téves.” *Az öröklét gyűrüje. Nietzsche és az örök visszatérés gondolata*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1989. 26.

⁴⁷ *Prescription of Painful Ends*. Tótfalusi István fordítása. – Az eredeti: *The future is a misted landscape, no man sees / clearly, but at cyclic turns. / There is a change felt in the rhythm of events, as when an exhausted horse / Falters and recovers, then the rhythm of the running hoof-beats is changed / he will run miles yet, / But he must fall...*

2017. szeptember

-
- 3 **Böszörményi Zoltán:** Kényszerleszállás Shannonban (vers – részlet a szeptemberben megjelenő, azonos című kötetből)
- 5 **Sárfi N. Adrienn:** Pályaudvar (próza)
- 10 **Csender Levente:** Termik (próza)
- 15 **Gáspár Ferenc:** Összhang (próza)
- 20 Nyári fényfalak – Így nyaraltak az Irodalmi Jelen szerzői és szerkesztői
Acsai Roland, Bálint Tamás, Becsy András, Birtalan Ferenc, Bogdán László, Böszörményi Zoltán, Csornij Dávid, Filip Tamás, Géczi János, Hegyi Botos Attila, Hevesi Judit, Jász Attila, Király Farkas, Kopriva Nikolett, Lackfi János, Lennert-Móger Tímea, Lőrincz P. Gabriella, Magyar Eszter Csenge, Nagy Izabella, Nagy Zopán, Nagypál István, Pataki Tamás, Péntes Tímea, Petőcz András, Rónai-Balázs Zoltán, Simon Adri, Szilágyi Kinga Magdolna, Szokolay Zoltán, Térey János, Török Panka, Varga Melinda, Vass Tibor, Vörös István, Zsille Gábor versei
- 68 **Ela Angerer:** Amíg 21 letterem (próza – Fordította **Muth Ágota**)
- 76 **Laik Eszter:** „Egy pszichoterápián próbáljuk keresztülrugdosni ezt a társadalmat” – Beszélgetés **Puzsér Róberttel** és **Farkas Attila Mártonnal**
- 94 **Kántás Balázs:** Privát feljegyzésekből kordokumentum (Király István: Napló 1956–1989)
- 99 **Bene Adrián:** Elegancia, ízlés, gyermekszépségverseny (Maros András: Befutunk)
- 103 **Rónai-Balázs Zoltán:** Kirándulás nagyon messzire, az ittnél is közelebbre (Acsai Roland: Szellemkócsagok)
- 109 **Simon Adri:** Verset venni levegő helyett (Iancu Laura: Éjszaka a gyermek)
- 115 **Zsille Gábor:** Kitölteni az űrt (Turczy István: Üresség)
- 121 **E. Bártfai László:** Csend és érték (esszé)

● *Nyári fényfalak – Így nyaraltak az Irodalmi Jelen szerzői és szerkesztői*

Acsai Roland, Bálint Tamás, Becsy András, Birtalan Ferenc, Bogdán László,
Böszörményi Zoltán, Csorniyi Dávid, Filip Tamás, Gécsi János,
Hegyi Botos Attila, Hevesi Judit, Jász Attila, Király Farkas, Kopriya Nikolett,
Lackfi János, Lennert-Móger Tímea, Lőrincz P. Gabriella,
Magyar Eszter Csenge, Nagy Izabella, Nagy Zopán, Nagypál István,
Pataki Tamás, Péntes Tímea, Petőcz András, Rónai-Balázs Zoltán,
Simon Adri, Szilágyi Kinga Magdolna, Szokolay Zoltán, Térey János,
Török Panka, Varga Melinda, Vass Tibor, Vörös István, Zsille Gábor versei

● Sárfi N. Adrienn:

Pályaudvar

● Gáspár Ferenc

Összhang

● Csenger Levente:

Termik

● E. Bártfai László

Csend és érték

„Az „Apu azért iszik, mert te sírsz!” minden bizonnyal a legkülönösebb című közéleti beszélgetéssorozat, de Pusser Róbertet és Farkas Attila Mártont nem is a sablonos megoldásokért kedveljük. Az élet alapkérdéseit firtató beszélgetéseik egy része kötetben is megjelent, ennek apropóján faggattam a szerzőpárost. Már amikor sikerült közbekérdezni, Pusser és FAM ugyanis a sörözőasztal mellett gyakorlatilag lenyomtak egy élő Apu-estet, ahogy azt tőlük megszokhattuk: sok-sok ugratással, provokációval, be- és kiszólással, közben persze húsbavágó témákat boncolgatva.”

Laik Eszter beszélgetése

Pusser Róberttel és Farkas Attila Mártonnal • 76. old.

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

5 948429 170148

1 7009

nka

Nemzeti Kulturális Alap